

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky fond regionálneho rozvoja
OP Integrovaná infraštruktúra 2014 – 2020

MINISTERSTVO
DOPRAVY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MINISTERSTVO
HOSPODÁRSTVA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Analýza podnikateľského prostredia v regiónoch SR

Bratislava, 2023

Vydavateľ: Slovak Business Agency

© SBA, Bratislava, 2023

Všetky práva vyhradené.

Údaje, ktoré sú obsahom tejto publikácie, je možné použiť len s uvedením zdroja.

Neprešlo jazykovou úpravou.

Obsah

Obsah	2
Zoznam grafov, tabuliek	4
Zoznam skratiek	8
Manažérske zhrnutie	9
Úvod	11
1 Vývoj a zhodnotenie súčasného stavu podnikateľského prostredia v jednotlivých regiónoch SR prostredníctvom kľúčových ekonomických ukazovateľov	13
1.1 Bratislavský kraj.....	14
1.2 Trnavský kraj.....	17
1.3 Trenčiansky kraj.....	20
1.4 Nitriansky kraj.....	22
1.5 Žilinský kraj	26
1.6 Banskobystrický kraj.....	29
1.7 Prešovský kraj	32
1.8 Košický kraj	35
2 Porovnanie podmienok pre podnikanie MSP v rámci jednotlivých regiónov SR	38
2.1 Bratislavský kraj.....	39
2.2 Trnavský kraj.....	44
2.3 Trenčiansky kraj.....	49
2.4 Nitriansky kraj.....	54
2.5 Žilinský kraj	59
2.6 Banskobystrický kraj.....	64
2.7 Prešovský kraj	68
2.8 Košický kraj	73
3 Identifikácia prekážok v oblasti podpory podnikania MSP v jednotlivých regiónoch Slovenska	78
3.1 Bratislavský kraj.....	78
3.2 Trnavský kraj.....	78
3.3 Trenčiansky kraj.....	78
3.4 Nitriansky kraj.....	79
3.5 Žilinský kraj	79
3.6 Banskobystrický kraj.....	79
3.7 Prešovský kraj	80
3.8 Košický kraj	80
4 Návrh odporúčaní na zlepšenie podmienok rozvoja podnikania v jednotlivých regiónoch SR	81
4.1 Bratislavský kraj.....	81

4.2	Trnavský kraj.....	81
4.3	Trenčiansky kraj.....	82
4.4	Nitriansky kraj.....	82
4.5	Žilinský kraj.....	83
4.6	Banskobystrický kraj.....	83
4.7	Prešovský kraj.....	84
4.8	Košický kraj.....	85
5	Zhrnutie výsledkov analýzy.....	86
	Záver.....	93
	Zoznam použitej literatúry.....	95

Zoznam grafov, tabuliek

Tabuľka 1: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Bratislavský kraj.....	14
Tabuľka 2: Stav priamych zahraničných investícií, Bratislavský kraj, v mil. EUR.....	14
Tabuľka 3: Miera evidovanej nezamestnanosti, Bratislavský kraj, k 31.12., v %.....	15
Tabuľka 4: Priemerná nominálna mesačná mzda, Bratislavský kraj, v EUR.....	15
Tabuľka 5: Organizačná štatistika, Bratislavský kraj.....	15
Tabuľka 6: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Bratislavský kraj.....	16
Tabuľka 7: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Trnavský kraj.....	17
Tabuľka 8: Stav priamych zahraničných investícií, Trnavský kraj, v mil. EUR.....	17
Tabuľka 9: Miera evidovanej nezamestnanosti, Trnavský kraj, k 31.12., v %.....	18
Tabuľka 10: Priemerná nominálna mesačná mzda, Trnavský kraj, v EUR.....	18
Tabuľka 11: Organizačná štatistika, Trnavský kraj.....	18
Tabuľka 12: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Trnavský kraj.....	19
Tabuľka 13: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trnavský kraj.....	19
Tabuľka 14: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Trenčiansky kraj.....	20
Tabuľka 15: Stav priamych zahraničných investícií, Trenčiansky kraj, v mil. EUR.....	20
Tabuľka 16: Miera evidovanej nezamestnanosti, Trnavský kraj, k 31.12., v %.....	21
Tabuľka 17: Priemerná nominálna mesačná mzda, Trenčiansky kraj, v EUR.....	21
Tabuľka 18: Organizačná štatistika, Trenčiansky kraj.....	21
Tabuľka 19: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Trenčiansky kraj.....	22
Tabuľka 20: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trenčiansky kraj.....	22
Tabuľka 21: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Nitriansky kraj.....	23
Tabuľka 22: Stav priamych zahraničných investícií, Nitriansky kraj, v mil. EUR.....	23
Tabuľka 23: Miera evidovanej nezamestnanosti, Nitriansky kraj, k 31.12., v %.....	24
Tabuľka 24: Priemerná nominálna mesačná mzda, Nitriansky kraj, v EUR.....	25
Tabuľka 25: Organizačná štatistika, Nitriansky kraj.....	25
Tabuľka 26: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Nitriansky kraj.....	25
Tabuľka 27: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trenčiansky kraj.....	26
Tabuľka 28: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Žilinský kraj.....	27
Tabuľka 29: Stav priamych zahraničných investícií, Žilinský kraj, v mil. EUR.....	27
Tabuľka 30: Miera evidovanej nezamestnanosti, Žilinský kraj, k 31.12., v %.....	27
Tabuľka 31: Priemerná nominálna mesačná mzda, Žilinský kraj, v EUR.....	27
Tabuľka 32: Organizačná štatistika, Žilinský kraj.....	28
Tabuľka 33: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Žilinský kraj.....	28
Tabuľka 34: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Žilinský kraj.....	29
Tabuľka 35: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Banskobystrický kraj.....	29
Tabuľka 36: Stav priamych zahraničných investícií, Banskobystrický kraj, v mil. EUR.....	29
Tabuľka 37: Miera evidovanej nezamestnanosti, Banskobystrický kraj, k 31.12., v %.....	30
Tabuľka 38: Priemerná nominálna mesačná mzda, Banskobystrický kraj, v EUR.....	30
Tabuľka 39: Organizačná štatistika, Banskobystrický kraj.....	30
Tabuľka 40: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Banskobystrický kraj.....	31
Tabuľka 41: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Banskobystrický kraj.....	31
Tabuľka 42: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Prešovský kraj.....	32
Tabuľka 43: Stav priamych zahraničných investícií, Prešovský kraj, v mil. EUR.....	32
Tabuľka 44: Miera evidovanej nezamestnanosti, Prešovský kraj, k 31.12., v %.....	33
Tabuľka 45: Priemerná nominálna mesačná mzda, Prešovský kraj, v EUR.....	33
Tabuľka 46: Organizačná štatistika, Prešovský kraj.....	33
Tabuľka 47: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Prešovský kraj.....	34
Tabuľka 48: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Prešovský kraj.....	34
Tabuľka 49: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Košický kraj.....	35
Tabuľka 50: Stav priamych zahraničných investícií, Košický kraj, v mil. EUR.....	35
Tabuľka 51: Miera evidovanej nezamestnanosti, Košický kraj, k 31.12., v %.....	36

Tabuľka 52: Priemerná nominálna mesačná mzda, Košický kraj, v EUR	36
Tabuľka 53: Organizačná štatistika, Košický kraj	36
Tabuľka 54: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Košický kraj	37
Tabuľka 55: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Košický kraj	37
Tabuľka 56: Priemerná cena práce (v EUR), Bratislavský kraj	39
Tabuľka 57: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Bratislavský kraj	39
Tabuľka 58: Priemerná výška vybraných daní, Bratislavský kraj, rok 2023.....	40
Tabuľka 59: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Bratislavský kraj	40
Tabuľka 60: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Bratislavský kraj.....	41
Tabuľka 61: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Bratislavský kraj	42
Tabuľka 62: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Bratislavský kraj, rok 2021	42
Tabuľka 63: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Bratislavský kraj, rok 2021	42
Tabuľka 64: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Bratislavský kraj, rok 2021	43
Tabuľka 65: Podiel domácností s prístupom na internet, Bratislavský kraj	43
Tabuľka 66: Priemerná cena práce (v EUR), Trnavský kraj	44
Tabuľka 67: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Trnavský kraj	45
Tabuľka 68: Priemerná výška vybraných daní, Trnavský kraj, rok 2023	45
Tabuľka 69: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Trnavský kraj	45
Tabuľka 70: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Trnavský kraj	46
Tabuľka 71: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Trnavský kraj	47
Tabuľka 72: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Trnavský kraj, rok 2021	47
Tabuľka 73: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Trnavský kraj, rok 2021	47
Tabuľka 74: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Trnavský kraj, rok 2021	47
Tabuľka 75: Podiel domácností s prístupom na internet, Trnavský kraj	48
Tabuľka 76: Priemerná cena práce (v EUR), Trenčiansky kraj	49
Tabuľka 77: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Trenčiansky kraj	49
Tabuľka 78: Priemerná výška vybraných daní, Trenčiansky kraj, 2023	49
Tabuľka 79: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Trenčiansky kraj	50
Tabuľka 80: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Trenčiansky kraj	50
Tabuľka 81: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Trenčiansky kraj	51
Tabuľka 82: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Trenčiansky kraj, 2021	51
Tabuľka 83: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Trenčiansky kraj, 2021	52
Tabuľka 84: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Trenčiansky kraj, 2021	52
Tabuľka 85: Podiel domácností s prístupom na internet, Trenčiansky kraj	52
Tabuľka 86: Priemerná cena práce (v EUR), Nitriansky kraj	54
Tabuľka 87: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Nitriansky kraj	54
Tabuľka 88: Priemerná výška vybraných daní, Nitriansky kraj, rok 2023	54
Tabuľka 89: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Nitriansky kraj	55
Tabuľka 90: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Nitriansky kraj	55
Tabuľka 91: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Nitriansky kraj	56
Tabuľka 92: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Nitriansky kraj, rok 2021	56
Tabuľka 93: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Nitriansky kraj, rok 2021	56
Tabuľka 94: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Nitriansky kraj, rok 2021	57
Tabuľka 95: Podiel domácností s prístupom na internet, Nitriansky kraj	57
Tabuľka 96: Priemerná cena práce (v EUR), Žilinský kraj	59
Tabuľka 97: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Žilinský kraj	59
Tabuľka 98: Priemerná výška vybraných daní, Žilinský kraj, rok 2023	59
Tabuľka 99: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Žilinský kraj ..	60

Tabuľka 100: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Žilinský kraj	60
Tabuľka 101: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Žilinský kraj	61
Tabuľka 102: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Žilinský kraj, rok 2021	61
Tabuľka 103: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Žilinský kraj, rok 2021	62
Tabuľka 104: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Žilinský kraj, rok 2021	62
Tabuľka 105: Podiel domácností s prístupom na internet, Žilinský kraj	62
Tabuľka 106: Priemerná cena práce (v EUR), Banskobystrický kraj	64
Tabuľka 107: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Banskobystrický kraj	64
Tabuľka 108: Priemerná výška vybraných daní, Banskobystrický kraj, rok 2023	64
Tabuľka 109: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Banskobystrický kraj	65
Tabuľka 110: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Banskobystrický kraj	65
Tabuľka 111: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Banskobystrický kraj	66
Tabuľka 112: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Banskobystrický kraj, rok 2021	67
Tabuľka 113: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Banskobystrický kraj, rok 2021	67
Tabuľka 114: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Banskobystrický kraj, 2021	67
Tabuľka 115: Podiel domácností s prístupom na internet, Banskobystrický kraj	67
Tabuľka 116: Priemerná cena práce (v EUR), Prešovský kraj	69
Tabuľka 117: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Prešovský kraj	69
Tabuľka 118: Priemerná výška vybraných daní, Prešovský kraj, rok 2023	69
Tabuľka 119: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Prešovský kraj	69
Tabuľka 120: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Prešovský kraj	70
Tabuľka 121: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Prešovský kraj	71
Tabuľka 122: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Prešovský kraj, rok 2021	71
Tabuľka 123: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Prešovský kraj, 2021	71
Tabuľka 124: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Prešovský kraj, 2021 ..	71
Tabuľka 125: Podiel domácností s prístupom na internet, Prešovský kraj	72
Tabuľka 126: Priemerná cena práce (v EUR), Košický kraj	73
Tabuľka 127: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m ²), Košický kraj	73
Tabuľka 128: Priemerná výška vybraných daní, Košický kraj, rok 2023	73
Tabuľka 129: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Košický kraj ..	74
Tabuľka 130: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Košický kraj	74
Tabuľka 131: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Košický kraj	75
Tabuľka 132: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Košický kraj, rok 2021	75
Tabuľka 133: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Košický kraj, rok 2021	76
Tabuľka 134: Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Košický kraj, rok 2021 ..	76
Tabuľka 135: Podiel domácností s prístupom na internet, Košický kraj	76
Tabuľka 136: Náklady podnikania	86
Tabuľka 137: Miestne dane a poplatky, rok 2023	87
Tabuľka 138: Priame zahraničné investície	87
Tabuľka 139: Disponibilná plocha v priemyselných parkoch a zónach	88
Tabuľka 140: Výdavky na výskum a vývoj, podiel jednotlivých regiónov	88
Tabuľka 141: Základné infraštruktúrne ukazovatele, rok 2021	89
Tabuľka 142: Dostupnosť vzdelávacích kapacít, rok 2021	90
Tabuľka 143: Počet voľných pracovných miest	91
Tabuľka 144: Demografický vývoj	91
Tabuľka 145: Priemerná dĺžka súdnych konaní – obchodná agenda	92

Graf 1: Štruktúra UoZ a VPM, Bratislavský kraj.....	41
Graf 2: Štruktúra UoZ a VPM, Trnavský kraj.....	46
Graf 3: Štruktúra UoZ a VPM, Trenčiansky kraj.....	51
Graf 4: Štruktúra UoZ a VPM, Nitriansky kraj.....	56
Graf 5: Štruktúra UoZ a VPM, Žilinský kraj.....	61
Graf 6: Štruktúra UoZ a VPM, Banskobystrický kraj.....	66
Graf 7: Štruktúra UoZ a VPM, Prešovský kraj.....	70
Graf 8: Štruktúra UoZ a VPM, Košický kraj.....	75

Zoznam skratiek

BA	Bratislavský kraj
BB	Banskobystrický kraj
EÚ	Európska Únia
HDP	Hrubý domáci produkt
HPH	Hrubá pridaná hodnota
JLR	Jaguar Land Rover
KE	Košický kraj
MRK	Marginalizovaná rómska komunita
MSP	Malé a stredné podniky
MS SR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NBS	Národná banka Slovenska
NFP	Nenávratný finančný príspevok
NO	Nezisková organizácia
NR	Nitriansky kraj
NSOV	Nižšie stredné odborné vzdelanie
OP	Operačný program
OS BA III	Okresný súd Bratislava III
OZE	Obnoviteľný zdroj energie
PMÚ	Protimonopolný úrad SR
PO	Prešovský kraj
PZI	Priame zahraničné investície
SOV	Stredné odborné vzdelanie
SR	Slovenská republika
ŠC	Špecifický cieľ
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
TN	Trenčiansky kraj
TT	Trnavský kraj
UoZ	Uchádzači o zamestnanie
ÚPSVaR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
ÚSOV	Úplné stredné odborné vzdelanie
VaV	Veda a výskum
VPM	Voľné pracovné miesta
VVaI	Veda, výskum a inovácie
VZN	Všeobecne záväzné nariadenie
ZA	Žilinský kraj

Manažérske zhrnutie

Štúdia poskytuje komplexný pohľad na stav podnikateľského prostredia v jednotlivých regiónoch Slovenska. Taktiež prináša analýzu podmienok pre podnikanie v jednotlivých krajoch, identifikuje potenciálne prekážky v oblasti podpory podnikania a formuluje odporúčania na zlepšenie predpokladov pre úspešný rozvoj podnikania.

Slovenské regióny sú z hľadiska rozvinutosti výrazne odlišné. Kým BA kraj patrí z hľadiska HDP na osobu dlhodobo medzi najrozvinutejšie regióny v EÚ, zbytok slovenských krajov, s výnimkou TT kraja, nedosahuje ani úroveň 75 % priemeru EÚ. Výrazné regionálne disparity je možné pozorovať vo väčšine ukazovateľov charakterizujúcich podnikateľské prostredie. Uvedené rozdiely sú najviac badateľné pri porovnaní východoslovenských a západoslovenských regiónov.

Obdobie ekonomického rastu, ktoré nastalo po prekonaní finančnej krízy, spomínané rozdiely nezmiernilo. Práve naopak vo viacerých oblastiach sa skôr dá konštatovať, že došlo k ich prehlbovaniu. Dlhé obdobie ekonomického rastu však vystriedala pandémia COVID-19, po ktorej nasledoval vojenský konflikt na Ukrajine sprevádzaný obdobím vysokej inflácie. Pretrvávajúce regionálne rozdiely na Slovensku sa počas tohto obdobia prejavili v tom, ako sa jednotlivé regióny dokázali vysporiadať s dopadmi pandémie. V ekonomicky silnejších regiónoch nespôsobil prvotný šok rovnaké zhoršenie situácie (napr. rast nezamestnanosti), ako v menej rozvinutých krajoch. Okrem toho javili vyspelejšie kraje známky rýchlejšieho zotavenia. Regióny, ktoré sa dokázali lepšie vysporiadať s pandemickou situáciou dokázali efektívne využívať dostupnú štátnu podporu a taktiež mali aj lepšie diverzifikovanú štruktúru hospodárstva.

Výrazný rast cien nehnuteľností, ktorý postihol všetky kraje, je taktiež v percentuálnom vyjadrení najvyšší práve v časti menej rozvinutých regiónov. S rastom úrokových sadzieb je však v najbližšom období možné očakávať spomalenie tempa rastu cien nehnuteľností.

Polarizovaná situácia na trhu práce predstavuje dlhodobý problém. Kým regióny na západe Slovenska trápí nedostatok pracovnej sily a s ním spojená rastúca závislosť na migrujúcej populácii, východ Slovenska trápí vysoká miera nezamestnanosti a vyst'ahovanie populácie. Na riešenie uvedených problémov je potrebné efektívne využívať dostupné prostriedky z aktuálne bežiacich rámcov Plánu obnovy a Programu Slovensko. Pri regiónoch s nedostatkom pracovnej sily by mali byť uvedené prostriedky využité na prilákanie pracovníkov zo zahraničia, zlepšenie produktivity práce a na lepšie prepojenie školstva s trhom práce. Lepšie prepojenie trhu práce a vzdelávacích inštitúcií by malo byť prioritou aj v regiónoch, ktoré trápí vysoká miera nezamestnanosti. A to najmä z dôvodu očakávaného príchodu významnejších investícií na východ krajiny, ktoré majú potenciál ovplyvniť súčasný stav. Okrem toho je potrebné dostupné prostriedky efektívne využiť na podporu celoživotného vzdelávania, rekvalifikačné kurzy a zaradenie marginalizovaných skupín na trh práce.

Spomínaný nesúlad medzi dopytom trhu práce a štruktúrou absolventov škôl je problém postihujúci takmer všetky kraje. Ako už bolo spomenuté, jedným zo spôsobov ako možno problém nesúladu na trhu práce limitovať je prostredníctvom zefektívnenia procesu prepájania vzdelávacích inštitúcií s trhom práce. Toto je možné dosiahnuť optimalizáciou a modernizáciou štruktúry študijných odborov na stredných a vysokých školách, zavedením moderných technológií vo výučbe a podporou možnosti duálneho vzdelávania.

Pre trh práce predstavuje v strednodobom až dlhodobom časovom horizonte problém aj starnutie populácie, ktoré môže ešte prehľbiť nedostatok pracovnej sily. Preto je dôležité využívať dostupné prostriedky a nástroje na zvýšenie produktivity práce a na zlepšenie

konkurencieschopnosti regiónov. Avšak, starnutie populácie so sebou prináša aj potenciálne príležitosti, a kraje, ktoré sa budú schopné adaptovať na striebornú ekonomiku, budú môcť ekonomicky rásť.

Ďalším problémom pre potenciál rozvoja slovenského hospodárstva je nedostatočná miera investícií do VaV. Pričom aj v tejto oblasti sa prejavuje výrazná regionálna nerovnováha, keď polovica objemu investícií do VVaI smeruje do BA kraja. Uvedený stav je však čiastočne determinovaný výraznou koncentráciou vedecko-výskumných kapacít v BA kraji. Nízka úroveň investícií do VaV znižuje množstvo inovácií dostupných pre rozvoj lokálneho podnikania. Okrem toho má nízka úroveň tohto typu výdavkov vplyv aj na atraktivitu regiónov pre zahraničných zamestnancov a investorov. Do inovačných procesov je okrem vysokých škôl, výskumných ústavov a veľkých podnikov potrebné zapojiť aj MSP, ktoré sú v čase globalizácie a poznatkovo intenzívnej ekonomiky významnou súčasťou konkurencieschopnosti krajiny (Halásová B., Straka D., 2021, s. 13.).

Okrem stimulácie inovácií je nevyhnutné podporovať kooperáciu podnikov a tvorbu medziodvetvových a medzinárodných prepojení. Pre budúci rast krajov bude dôležitá schopnosť vysporiadať sa s pokračujúcim procesom digitalizácie a automatizácie v jednotlivých odvetviach. Preto je kľúčové, aby investície okrem modernizácie, smerovali do podpory VaV prepojeného na miestne podnikateľské subjekty. V uvedenom kontexte sa javí podpora podnikateľských a technologických inkubátorov, coworkingových a technologických centier a hubov, ako jedna z možností pre stimulovanie VaV v súkromnom sektore. Transformácia hospodárstva na karbónovo neutrálne je ďalším dôležitým procesom, ktorý ovplyvní rastový potenciál jednotlivých krajov. Spomenutá transformácia je špeciálne dôležitá pre TN, BB a KE kraj, v ktorých je vysoká koncentrácia odvetví emitujúce skleníkové plyny. Pre efektívne vyrovnanie sa s dopadmi procesu utlmovania energeticky náročných a ekologicky zaťažujúcich činností je potrebné podporovať znižovanie podielu fosílnych palív a zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov energie na výrobe elektriny a tepla. Taktiež je potrebné zlepšiť energetickú efektívnosť v spomenutých odvetviach, a podporovať diverzifikáciu hospodárstva v dotknutých krajoch.

Podnikateľské subjekty v najbližšom období čaká potreba vyrovnať sa s viacerými paralelne prebiehajúcimi transformačnými procesmi. Pre efektívne zvládnutie výziev najbližších rokov sú dostupné finančné schémy a rámce, ktoré môžu podnikateľom v uvedených snahách výrazne napomôcť. Zároveň však bude nevyhnutné, aby okrem efektívneho čerpania rozvojových prostriedkov intenzívne pracovali na budovaní stabilných dodávateľsko-odberateľských vzťahov a zvyšovaní produktivity jednotlivých procesov.

Úvod

Cieľom tejto štúdie je poskytnúť pohľad na nedávny vývoj podnikateľského prostredia pre MSP v regiónoch SR, porovnať ho s minulosťou, odhaliť dopady nedávnych kríz a priniesť návrhy na zlepšenie jeho fungovania. Zistenia sú konfrontované s aktuálne platnými strategickými dokumentmi relevantnými pre oblasť podnikateľského prostredia. Primárnym regulatívnym rámcom pre všetky podnikateľské subjekty je národná legislatíva a len v relatívne obmedzenej miere normy prijímané na miestnej úrovni (napríklad v podobe všeobecne záväzných nariadení). Z analytického hľadiska je preto potrebné pozrieť sa na lokálne podmienky a skúmať ich vplyv na celkový stav podnikateľského prostredia. Nakoľko sú však regióny Slovenska relatívne malé, existujú aj výrazné medziregionálne interakcie, ktoré sú najsilnejšie v prípade susediacich a silne ekonomicky previazaných oblastí.

Podľa výsledkov posledného prieskumu indexu podnikateľského prostredia realizovaného za druhý polrok 2022 Podnikateľskou alianciou Slovenska, najvyššiu mieru zhoršenia vnímali slovenskí podnikatelia v oblasti cenovej stability (94 % respondentov pociťovalo zhoršenie v tejto oblasti), kultúry a funkčnosti politického systému (83 %) a udržiateľnosti verejných financií (78 %). Oblasťou s jedným z najnižších rozsahov zlepšenia podľa názorov podnikateľov bola dostupnosť pracovnej sily, ktoré pociťovalo len 5 % respondentov. Obdobne malé percento respondentov (8 %) pociťovalo zlepšenie v rozsahu byrokracie spojenej s podnikaním, a to i napriek Ministerstvom hospodárstva SR deklarovanému postupnému znižovaniu administratívnej záťaže v podobe tzv. „Kilečiek“. Celkové nálady medzi podnikateľmi boli prevažne pesimistické a dá sa predpokladať, že to bolo najmä z dôvodu výraznej volatility v oblasti energetických nákladov.

Relatívne pozitívny vývoj miery nezamestnanosti v posledných rokoch, keď postupne opakovane prekonávala svoje historické minimá, so sebou prináša niekoľko úskalí. Prvým z nich je fakt, že hoci národná úroveň nezamestnanosti razantne poklesla (k hladine 6 %), existujú výrazné medziokresné rozdiely. V niektorých častiach Slovenska sú bežné dvojciferné miery nezamestnanosti, pričom nie sú výnimkou ani hodnoty blízke 20 %. Jedným z hlavných determinantov tohto vývoja je v súčasnosti aj proces starnutia slovenskej populácie. Proces demografického starnutia však bude pokračovať aj v najbližších dekádach a všetky slovenské regióny budú pociťovať prehlbujúci sa nedostatok pracovnej sily.

Jedným z dôsledkov poklesu dostupnosti zamestnancov sú rastúce náklady na zamestnávanie a súčasne čoraz vyššia potreba prílevu zahraničných pracovníkov. Počty legálne zamestnaných cudzincov sú taktiež silno regionálne diferencované. Avšak v prípade tejto vysokomobilnej pracovnej sily vstupujú do súťaže o ňu, nielen slovenské regióny medzi sebou navzájom, ale aj v interakcii so zahraničím. A v medzinárodnom boji o pracovníkov sú so slovenskými krajinami v ostatnom období, ako tak konkurencieschopné najmä ekonomicky silné a rozvinutejšie západné kraje.

Zaostávanie ostatných krajov v medzinárodnom prostredí dobre dokumentuje aj výrazne zaostávajúce tempo rastu produktivity za dynamikou odmien zamestnancov. Podľa Morvay a Hudcovský (2021) došlo v prípade Slovenska počas rokov 2014 – 2019 k výraznému prepadu dynamiky rastu produktivity práce. Autori taktiež poukázali na koniec tradičnej výhody v podobe lacnej pracovnej sily na Slovensku v porovnaní s okolitými krajinami. Zároveň však indikujú potrebu rozvíjania iných faktorov konkurencieschopnosti do budúcnosti. Medzi potenciálne smery rozvoja možno zaradiť zvýšenie miery investícií do VVAI, podporu prepájania výskumných inštitúcií a podnikateľského prostredia.

Ako je dobre vidieť na vyššie uvedených príkladoch prekážok a úskalí podnikania, každé obdobie má svoje špecifiká. Posledným piatim rokom dominoval zvýšený výskyt

nepredvídateľných udalostí (COVID-19, vojna na Ukrajine, energetická kríza) a akcelerovanie trendu starnutia populácie. V predchádzajúcich rokoch to bolo prekonávanie dôsledkov veľkej finančnej a hospodárskej krízy. A inak tomu nebude ani v nadchádzajúcich rokoch, počas ktorých sa dá očakávať pokračovanie procesu starnutia populácie, širšej digitalizácie, ozelenovania hospodárstva a boja s následkami klimatických zmien. Na všetky spomenuté výzvy bude nevyhnutne musieť reagovať podnikateľský sektor, ktorý bude musieť v kooperácii s miestnymi samosprávami hľadať efektívne modely prepájania vzdelávacieho systému a trhu práce.

V ďalších častiach tejto štúdie postupne predstavíme vývoj podnikateľského prostredia z hľadiska jeho hlavných determinantov s akcentom na obdobie posledných 5 rokov. Vývoj podmienok podnikania je zasadený do kontextu širšieho rámca súvislostí a porovnaný s vývojom v období predchádzajúcich 5 rokov. V kapitole 3 sú opísané hlavné makro ukazovatele vplyvajúce na vývoj podnikateľského prostredia. Štvrtá kapitola sa postupne venuje analýze podmienok na podnikanie vo všetkých regiónoch a poukazuje na ich špecifiká. Piata kapitola poskytuje prehľad hlavných prekážok, ktoré bude v záujme pokračovania rozvoja podnikateľského prostredia v jednotlivých krajoch nevyhnutné adresovať. Posledná analytická kapitola načrtáva nástroje a prístupy, ktoré bude možné využiť pri ďalšom rozvoji podnikateľského prostredia v špecifických podmienkach jednotlivých regiónov. V nasledujúcej siedmej kapitole sú zhrnuté hlavné zistenia predchádzajúcich častí spolu s ich detailnejším vzájomným medziregionálnym porovnaním. V záverečnej kapitole sú zosumarizované hlavné zistenia a načrtnutá potreba pravidelnej aktualizácie rámcových analytických dokumentov, ktoré predstavujú dôležitú súčasť procesu kreovania strategických dokumentov.

1 Vývoj a zhodnotenie súčasného stavu podnikateľského prostredia v jednotlivých regiónoch SR prostredníctvom kľúčových ekonomických ukazovateľov

V tejto časti sú na analyzovanie stavu podnikateľského prostredia a jeho vývoja za posledné obdobie využité štatistické údaje zachytávajúce vývoj jeho hlavných oblastí a ekonomického prostredia jednotlivých krajov. Rozdiely vo vývoji kľúčových fundamentov predstavujú hlavné determinanty celkovej klímy, v ktorej pôsobia podnikateľské subjekty.

Prvou skupinou analyzovaných ukazovateľov je tvorba HPH a produktivita práce ako indikátory ekonomickej významnosti daného regiónu a výkonnosti podnikov pôsobiacich v ňom. Dlhodobu v uvedených ukazovateľoch dominuje BA kraj, v ktorom sa koncentrujú podniky s celoslovenskou pôsobnosťou a kvalifikačná štruktúra miestnej pracovnej sily. Fakt, že takmer polovica dostupnej pracovnej sily má vysokoškolské vzdelanie vytvára základný predpoklad pre vysokú produktivitu.

Dôležitým indikátorom pre hodnotenie stavu podnikateľského prostredia a jeho perspektívnosti ďalšieho rozvoja je stav a prílev zahraničného kapitálu. Pre potreby realizovanej analýzy boli využité údaje o priamych zahraničných investíciách v regionálnom členení. Aj v prípade tohto ukazovateľa významne dominuje BA kraj, v ktorom sú dlhodobu koncentrované viac ako dve tretiny celkových priamych zahraničných investícií v SR.

Následne je skúmaný vývoj miery evidovanej nezamestnanosti, ktorý spolu s úrovňou priemerných miezd indikuje stav trhu práce. Uvedené ukazovatele predstavujú aproximáciu dvoch hlavných faktorov spojených s trhom práce. Prvým je relatívna dostupnosť pracovnej sily ako nevyhnutného predpokladu pre realizáciu väčšiny podnikateľských aktivít. Priemerné mzdy predstavujú nepriamu indikáciu produktivity práce a ich dynamika naznačuje vzácnosť zamestnancov ako výrobného faktora.

Pre zhodnotenie stavu podnikateľského prostredia bola analyzovaná aj štatistika podnikovej demografie, ktorá poskytla zaujímavý náhľad na mieru podnikavosti miestneho obyvateľstva, celkový stav podnikov, počet podnikov do 250 zamestnancov a podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom. Celkovo jednotlivé trendy naznačili pozitívne dynamiky, ktoré však boli poznačené turbulenciami spojenými s pandemiou ochorenia COVID-19. Čo sa týka podielu podnikov so zahraničným vlastníctvom vo všeobecnosti možno konštatovať pokračovanie poklesu ich podielu na celkovom počte podnikov. Naopak počty podnikateľov a (najmä) MSP postupne mierne narastali.

Významnými faktormi vplývajúcimi na podnikateľské prostredie je vymožitelnosť práva a dostupnosť finančných prostriedkov. Spomenuté aspekty boli podrobené hodnoteniu prostredníctvom skúmania dĺžky súdnych rozhodnutí v oblasti obchodnej agendy a rozsahu a štruktúry poskytnutej štátnej pomoci. Na záver sú analyzované aj základné charakteristiky existujúcich priemyselných parkov a zón, čo poskytuje obraz pripravenosti jednotlivých regiónov pre ďalší rozvoj podnikania na svojom území.

1.1 Bratislavský kraj

Tak, ako je to typické pre väčšinu krajín sveta, aj v prípade Slovenska predstavuje metropolitný región aj ekonomické centrum krajiny. Z tohto dôvodu má aj vývoj podnikateľského prostredia v porovnaní s ostatnými regiónmi SR vo väčšine ukazovateľov výrazne odlišné charakteristiky. V bratislavskom regióne je zhruba 30 % zamestnanosti koncentrovanej v službách s vyššou pridanou hodnotou. Zároveň je podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe (12 %), i napriek viacerým veľkým spoločnostiam pôsobiacim v kraji, na zhruba polovičnej úrovni voči priemeru SR. Nakoľko ide o hospodársky rozvinutý región, priemerná mzda v BA kraji dosahuje úroveň o štvrtinu vyššiu ako je priemer SR. Je však potrebné doplniť, že uvedený rozdiel sa pomaly znižuje, nakoľko v roku 2012 bol rozdiel voči priemeru SR na úrovni jednej tretiny. Vysoké príjmy domácností predstavujú silný potenciál lokálneho dopytu, ktorý je možné pretaviť do rozvoja podnikania.

Z hľadiska ekonomickej výkonnosti predstavuje bratislavský región motor slovenského hospodárstva, ktorý produkuje viac ako jednu štvrtinu vytvorenej HPH. Produkcia Bratislavy predstavuje sumárne vyšší objem ako HPH vytvorená v troch produkčne najmenších regiónoch – PO, TN a BB kraj. Indikátor je mierne skreslený z dôvodu vysokej koncentrácie sídiel spoločností s celoslovenským poľom pôsobenia. Zároveň je BA kraj dlhodobo aj regiónom s najvyššou produktivitou práce¹, ktorá v priemere prevyšovala zvyšok Slovenska v období rokov 2016 – 2020 o viac ako 57 %. Avšak, v skúmanom období rástla v BA kraji produktivita práce tretím najpomalším tempom na úrovni 2,2 % ročne. Po zítívne možno vnímať fakt, že pandémia ochorenia COVID-19 nemala negatívny dopad na produktivitu v bratislavskom regióne v roku 2020 a tá oproti roku 2019 narástla o viac ako 1 %. Ďalší rozvoj produktivity v regióne bude v najbližších rokoch značne ovplyvnený schopnosťou efektívnej implementácie dostupných zdrojov Plánu obnovy, a to najmä v komponentoch 8 – 10, ktoré majú značný potenciál poskytnúť impulz v uvedenom smere.

Tabuľka 1: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	18 307	18 604	19 310	19 429	20 596	21 152	21 779	23 018	23 729	23 741	24 907
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	48,47	48,30	51,64	50,65	52,26	51,66	51,85	53,58	55,52	56,15	-

Zdroj: ŠÚ SR

Väčšina zahraničných investícií v SR je lokalizovaných v BA kraji, dlhodobo ide o viac ako dvojtretinový podiel. Uvedená štatistika je taktiež mierne nadhodnotená z dôvodu, že centrály celoslovensky pôsobiacich spoločností sú registrované v BA kraji. Zároveň však jej hodnota potvrdzuje atraktivitu regiónu, ktorá je daná viacerými faktormi, medzi ktoré patria úroveň ľudského kapitálu, dopravná dostupnosť, geografická poloha a historicko-kultúrne reálie. Medzi najväčších zahraničných investorov v kraji patria Volkswagen, IBM, Tesco, Slovnaft a ďalší.

Tabuľka 2: Stav priamych zahraničných investícií, Bratislavský kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	27 319	28 946	29 808	28 351	29 042	31 100	34 420	36 289	37 109

Zdroj: NBS

¹ Pre potreby analýz v tejto štúdií budeme na meranie produktivity používať indikátor HPH na zamestnanca.

Miera evidovanej nezamestnanosti v BA kraji dosahovala dlhodobo najnižšie úrovne spomedzi všetkých slovenských regiónov. Avšak, v poslednom období (roky 2016 – 2019 a 2021) ho vystriedal na tejto pozícii trnavský región. Spomínaný vývoj naznačuje blízkosť prirodzenej miery nezamestnanosti v BA kraji, čo predstavuje významnú limitáciu produkčného potenciálu a potrebu lákania pracovnej sily z ostatných regiónov SR alebo zo zahraničia.

Tabuľka 3: Miera evidovanej nezamestnanosti, Bratislavský kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	5,41	5,72	6,17	6,13	5,34	4,51	3,05	2,62	2,83	4,71	4,38	3,24

Zdroj: ÚPSVaR

Chýbajúca pracovná sila sa prejavila aj na vývoji rastu priemernej mesačnej mzdy, ktorá v bratislavskom regióne za obdobie rokov 2016 – 2021 rástla v priemere o 5,5 % ročne. Dynamika rastu v danom období je najnižšia zo všetkých krajov. Vzhľadom na uvedené by sa dalo očakávať, že ostatné kraje bratislavský región dobiehajú. Avšak nakoľko úroveň priemernej mzdy v BA kraji je dlhodobo najvyššia v celej SR, aj pri najnižšom relatívnom raste vzrástli mzdy v skúmanom regióne za dané obdobie o viac ako 400 EUR. V absolútnom vyjadrení ide o najvyššiu hodnotu rastu zo všetkých krajov v sledovanom období. Aj v rámci ekonomicky najsilnejšieho regiónu však existujú výrazné medziokresné rozdiely. Z mimobratislavských okresov je napríklad iba v Malackách dlhodobo priemerná mzda vyššia ako celoslovenský priemer. Okresy Senec a Pezinok dosahujú úroveň 70 % priemernej mzdy bratislavských okresov.

Tabuľka 4: Priemerná nominálna mesačná mzda, Bratislavský kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	1 124	1 159	1 182	1 286	1 319	1 356	1 426	1 532	1 646	1 688	1 767

Zdroj: ŠÚ SR

Koncentrácia podnikov na 1000 obyvateľov je v BA kraji výrazne najvyššia v porovnaní s ostatnými regiónmi SR. Počas posledných päť rokov však bolo tempo rastu najpomalšie z celej SR, čo naznačuje výraznú mieru nasýtenia. Obdobne aj v prípade počtu podnikajúcich na populácii v produktívnom veku dosahuje bratislavský región úroveň nad priemerom Slovenska a dlhodobo sa drží na tesnom druhom mieste za ZA krajom. Avšak, rovnako ako v prípade podnikov, aj uvedený indikátor vykázal najnižšiu mieru rastu medzi rokmi 2016 – 2021. Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom počas sledovaného obdobia postupne klesal, čo bolo dané kombináciou výrazného rastu počtu domácich podnikov, ktorý vzrástol o viac ako 28 % a relatívne pomalšiemu rastu počtu zahraničných podnikov na úrovni zhruba polovičného tempa.

Tabuľka 5: Organizačná štatistika, Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	13,95	13,57	13,45	12,96	11,42	11,81	11,88	10,40	10,98	11,00	12,41
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	90	95	102	109	102	111	115	117	123	129	120
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovom počte podnikov (%)	19,81	20,19	20,14	20,18	17,65	18,54	18,46	17,97	17,41	17,01	13,35
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	31 130	30 583	33 116	34 173	36 256	36 828	39 624

Zdroj: ŠÚ SR

Nakoľko v bratislavskom regióne pôsobí najvyšší počet podnikateľských subjektov, dochádza aj k výraznejšiemu zaťaženiu registrového súdu, ako aj súdov rozhodujúcich v prípadoch obchodnej sporovej agendy. Ku koncu roku 2022 bolo v kraji registrovaných 114 873 spoločností, čo predstavuje približne 36 % všetkých podnikov v SR. V roku 2022 v skúmanom kraji ubudlo aj v dôsledku dopadov pandémie ochorenia COVID-19 a ďalších turbulentných udalostí viac ako 14-tisíc subjektov. Podniky v kategórii do 250 zamestnancov tvorili v roku 2021 zhruba 46 % všetkých podnikov a ich počet v poslednom období postupne rastie, a to najmä v kategórii do 49 zamestnancov. Konania obchodnej agendy na jednotlivých okresných súdoch kraja prebiehajú, s výnimkou OS BA III, dlhodobo pomalšie ako je priemerná dĺžka konania na celoslovenskej úrovni. V roku 2021 bola podľa údajov Analytického centra MS SR priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v BA kraji na úrovni približne 33 mesiacov. Výrazne najhoršia situácia bola v prípade okresov Malacky a Bratislava V, kde rozhodnutia v obchodnej agende trvali v priemere viac ako 40 mesiacov.

V rámci podpory podnikania existuje široká paleta podporných schém, prostredníctvom ktorých sú poskytované dotácie, príspevky a granty. Štátna pomoc koncentrovaná do tohto regiónu za posledných 5 rokov predstavovala podľa údajov informačného systému evidencie a monitorovania pomoci PMÚ² sumu viac ako 188 mil. EUR, čo predstavovalo najvyšší objem zo všetkých krajov SR. Z tejto sumy bolo viac ako 78 % pridelených v segmente MSP. Najvyšší podiel bol poskytnutý formou regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni viac ako 42 mil. EUR. Druhou najviac podporenou oblasťou bol rozvoj športovej a rekreačnej infraštruktúry, na ktorý v segmente MSP bolo poskytnutých viac ako 38 mil. EUR. Nasledovala podpora vedy a inovácií v rozsahu takmer 26 mil. EUR.

Okrem opatrení štátnej pomoci v rámci bežných výziev boli prerozdelené aj ďalšie prostriedky na podporu hospodárstva v situácii spôsobenej nákazou COVID-19. Z tejto formy pomoci bolo počas rokov 2020 – 2022 čerpaných viac ako 241 mil. EUR v BA kraji. Z toho na MSP pripadlo viac ako 206 mil. EUR a majoritná časť bola čerpaná v odvetviach služieb, kde len na malo- a veľkoobchod pripadlo takmer 77 mil. EUR.

Niektorí prijímatelia realizujú svoje aktivity aj mimo regiónu, keď napr. v roku 2018 získala štátnu pomoc vo výške viac ako 112 mil. EUR spoločnosť Jaguar Land Rover Slovakia s. r. o. so sídlom v BA kraji.

Ďalší rozvoj podnikateľského prostredia možno v bratislavskom regióne stimulovať v najbližších rokoch aj prostredníctvom podpory z Programu Slovensko, v ktorom sú viaceré opatrenia zamerané na oblasti, v ktorých región začína strácať. Ide predovšetkým o podporu informatizácie a digitálnej transformácie, prechodu na zelené a obehové hospodárstvo, rozvoj inovatívnych start-upov a celkovú podporu rozvoja konkurencieschopnosti. Uvedené procesy bude možné dodatočne stimulovať využitím zdrojov na rozvoj internacionalizácie podnikania a sieťovania podnikateľských subjektov. Jednotlivé oblasti podpory budú realizované prostredníctvom grantov a finančných nástrojov, prípadne ich kombináciou.

Tabuľka 6: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	871	722	333	149	192	163	166	169	160	57	-

Zdroj: ÚPSVaR

² V uvedenom kontexte sú v dokumente prezentované údaje za individuálna pomoc nad 500 000 EUR podľa nariadenia č. 651/2014 (skupinové výnimky).

Okrem pomoci podnikom predstavovala pomoc v začiatkoch podnikateľských aktivít aj jeden z nástrojov aktívnych politík trhu práce na zvýšenie zamestnanosti. Konkrétne išlo o opatrenie § 49 – príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť, poskytovanie ktorého však bolo v roku 2020 pozastavené. Po roku 2016 bola podpora z tohto nástroja na úrovni okolo 160 UoZ ročne.

1.2 Trnavský kraj

TT kraj predstavuje oblasť širšieho zázemia regiónu hlavného mesta a na vývoji viacerých jeho ukazovateľoch sa to prejavuje výrazne pozitívne. Zároveň trnavský región benefituje aj z dobrej dopravnej dostupnosti a atraktivity pre zahraničné investície. Dobrá kondícia výkonnosti trhu práce sa ukázala najmä v období ekonomického boomu, keď trnavský región predbehol v úrovni miery nezamestnanosti aj BA kraj. Významnú úlohu z hľadiska zamestnanosti zohrávajú priemysel a obchodné služby, ktoré spoločne pokrývajú zhruba 57 % celkovej zamestnanosti. Sektory služieb s vyššou pridanou hodnotou a poľnohospodárstva vykazujú podiely na úrovni priemeru SR. Avšak, v prípade poľnohospodárstva priemerná zamestnanosť v kombinácii s takmer štvrtinovým podielom na tržbách za predaj poľnohospodárskych výrobkov z prvovýroby poukazuje na vysokú efektivitu tohto sektora v kraji. V uvedenom odvetví produkcie je možný ďalší rozvoj prostredníctvom využitia jeho potenciálu v oblasti OZE, ktoré budú v najbližších rokoch významne podporené, napr. aj prostredníctvom Programu Slovensko v rámci ŠC „Podpora energetickej efektívnosti a znižovania emisií skleníkových plynov“.

Z hľadiska príspevku k tvorbe HPH sa TT kraj dlhodobo drží na úrovni druhého až štvrtého miesta medzi jednotlivými regiónmi. Pričom na spomenutých miestach sa v posledných rokoch striedal so ZA a KE krajom. Jeho príspevok v podielovom vyjadrení sa pohybuje na úrovni nad 11 %. Vrchol dosiahol v roku 2019 na úrovni 11,7 % a odvtedy aj pod vplyvom negatívnych dopadov pandémie ochorenia COVID-19 postupne klesá, keď v roku 2021 dosiahol 11,1 % HPH SR. Na druhej strane je však potrebné poznamenať, že medzi rokmi 2016 a 2019 narástla produktivita práce v trnavskom regióne najrýchlejšie zo všetkých krajov – o takmer 15 %. Medzi rokmi 2019 a 2020 však produktivita v skúmanom regióne aj v súvislosti s pandemickými opatreniami poklesla o 1,7 %, keď uvedený pokles predstavoval druhú najvyššiu hodnotu spomedzi všetkých krajov.

Tabuľka 7: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	7 363	7 669	7 605	7 955	7 929	8 216	8 397	9 000	9 897	9 558	9 777
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	39,44	40,91	40,38	41,35	40,10	40,57	41,25	43,02	46,57	45,79	-

Zdroj: ŠÚ SR

Z hľadiska úrovne PZI je TT kraj tretím najúspešnejším po BA a ZA kraji. V roku 2019 v ňom bolo umiestnených viac ako 5 % celkovej alokácie zahraničných investícií v SR. Medzi jeho hlavné prednosti patria blízkosť k hlavnému mestu, dobrá dopravná dostupnosť a napojenie na medzinárodné dopravné koridory, spolu s blízkosťou Českej republiky, Rakúska a Maďarska. Medzi hlavných investorov v kraji patria Stellantis (PSA Peugeot Citroen), Samsung, Valiant a Schaffler.

Tabuľka 8: Stav priamych zahraničných investícií, Trnavský kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	2 277	2 364	1 963	1 815	1 743	1 778	2 824	3 238	2 829

Zdroj: NBS

Miera evidovanej nezamestnanosti v kraji bola v období ekonomického boomu po roku 2016 najnižšia v celej SR a dosahovala úroveň blízke 2 %. Ide o jeden zo štyroch krajov spolu s bratislavským, trenčianskym a nitrianskym regiónom, ktorým sa podarilo dosiahnuť úroveň miery nezamestnanosti pod 3 %. Čiastočne k takto nízkej úrovni nezamestnanosti prispieva aj blízkosť BA kraja, v ktorom našlo pracovné uplatnenie takmer 40 000 obyvateľov tohto regiónu³, ktorí pravidelne (veľká časť aj denne) dochádza za prácou do metropolitného regiónu. Avšak, medzi rokmi 2019 a 2020 sa ukázala zraniteľnosť tohto regiónu v prípade náhlych ekonomických šokov, kedy miera evidovanej nezamestnanosti vzrástla takmer dvojnásobne.

Tabuľka 9: Miera evidovanej nezamestnanosti, Trnavský kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	8,88	9,43	9,16	8,03	6,71	4,41	2,60	2,31	2,63	5,18	4,16	3,60

Zdroj: ÚPSVaR

Priemerné mzdy v TT kraji (ako celku) napriek tomu, že v ňom došlo k výraznému poklesu nezamestnanosti, nedosahujú hodnotu nad priemerom SR. Počas rokov 2016 – 2021 rástli priemerným tempom 6,7 % medziročne, resp. o 366 EUR. Pri pohľade na okresnú úroveň však okrem okresu krajského mesta dosahuje úroveň miezd nad celoslovenským priemerom iba okres Skalica. Uvedený okres je v priamom dotyku s Českou republikou a miestne podniky musia konkurovať v mzdovej oblasti aj regiónom za hranicami. Z hľadiska medzi okresných rozdielov však možno konštatovať, že sú v porovnaní s metropolitným regiónom nižšie. Priemerné mzdy v najhoršom okrese dosahujú viac ako 80 % úrovne okresu krajského mesta.

Tabuľka 10: Priemerná nominálna mesačná mzda, Trnavský kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	815	831	841	892	930	965	1 050	1 114	1 204	1 281	1 331

Zdroj: ŠÚ SR

Počet súkromných podnikov v TT kraji vzrástol medzi rokmi 2016 a 2021 o 23,5 %. Počet podnikov so zahraničným vlastníctvom v sledovanom období postupne rástol až do roku 2020, po ktorom došlo k výraznej korekcii smerom nadol. Z hľadiska podielu podnikateľov na obyvateľstve v produktívnom veku dosahuje trnavský región hodnoty blízke celonárodnému priemeru. Počas sledovaného obdobia podnikateľská aktivita obyvateľstva vzrástla o 13,2 %, čo predstavuje štvrtý najvyšší rast spomedzi všetkých regiónov.

Tabuľka 11: Organizačná štatistika, Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyv. v produktívnom veku (%)	10,54	10,27	9,97	9,71	9,03	9,35	9,51	8,94	9,46	9,29	10,59
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	26	27	30	32	30	33	34	36	39	41	41
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovom počte podnikov (%)	14,14	14,12	13,92	13,54	10,74	10,75	10,34	10,74	11,72	12,83	8,28
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	10 080	9 884	10 838	11 372	11 985	12 267	12 756

Zdroj: ŠÚ SR

³ Údaje SODB 2021.

V trnavskom regióne pôsobí zhruba 30-tisíc podnikateľských subjektov, čo predstavuje približne 9 % všetkých podnikov v SR. V roku 2022 v skúmanom kraji ubudlo aj v dôsledku dopadov pandémie ochorenia COVID-19 a ďalších turbulentných udalostí viac ako 5-tisíc subjektov, súčasne však bolo registrovaných viac ako 2,5-tisíc nových. V období rokov 2016 až 2021 pribudlo v trnavskom regióne takmer 3 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. Priemerná dĺžka konania na všetkých okresných súdoch kraja trvala dlhšie, ako bol priemer za celú SR. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v TT kraji na úrovni približne 53 mesiacov. Najhoršia situácia bola v prípade okresov Trnava, Piešťany a Senica, v ktorých rozhodovanie tejto agendy trvalo v priemere viac ako 73, 68, resp. 59 mesiacov.

Za posledných 5 rokov dosiahla štátna pomoc čerpaná v TT kraji sumu viac ako 113 mil. EUR, čo predstavovalo tretí najvyšší objem zo všetkých krajov SR po BA a PO kraji. Len 56 % z čerpaných prostriedkov bolo pridelených v segmente MSP, ide o druhý najnižší podiel po NR kraji. Najvyšší podiel bol poskytnutý formou regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni takmer 29 mil. EUR. Druhou najviac podporenou oblasťou boli výskum a inovácie, na ktoré bolo v segmente MSP poskytnutých zhruba 9 mil. EUR.

Podpora podnikov v boji so situáciou spôsobenou ochorením COVID-19 dosiahla v TT kraji úroveň viac ako 70 mil. EUR. MSP čerpali viac ako 65 mil. EUR, čo predstavuje 93% podporu v regióne. V priemyselnej výrobe bolo nárokováných zhruba 12 % poskytnutej finančnej pomoci. V odvetviach obchodných služieb to bolo viac ako 15 mil. EUR a na stavebníctvo pripadlo takmer 6 mil. EUR.

Tabuľka 12: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	796	519	320	210	273	141	188	104	124	5	-

Zdroj: ÚPSVaR

Podpora UoZ prostredníctvom naštartovania podnikania dosahovala jednu z najnižších úrovní v rámci SR. Za obdobie rokov 2016 – 2020 bolo prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť umiestnených na trhu práce len 562 UoZ. V pandemickom roku 2020 to bolo dokonca len 5 UoZ.

Podľa údajov MH Invest II k polovici roka 2022 bolo na území TT kraja 14 priemyselných parkov a zón. Obsadenosť priemyselných parkov v skúmanom regióne bola na úrovni 68 %. Zostávajúca voľná plocha dosahuje 2,8 mil. m², čo predstavuje najvyššiu hodnotu zo všetkých krajov. Z hľadiska dobrej dopravnej dostupnosti a existujúcich kapacít priemyselných parkov sú pre ďalší rozvoj podnikania v segmentoch logistiky, automobilového priemyslu, strojárnej výroby vytvorené adekvátne podmienky. V spomenutých parkoch vzniklo do roku 2022 takmer 17-tisíc pracovných miest, ktoré predstavujú druhú najvyššiu hodnotu po NR kraji. V porovnaní s očakávaným počtom vytvorených pracovných miest išlo o podiel na úrovni 73 %.

Tabuľka 13: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trnavský kraj

	Počet	Využitelná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	14	8 885 993	68 %	23 109	16 923	73 %

Zdroj: MH Invest II

1.3 Trenčiansky kraj

Z hľadiska kondície trhu práce benefituje trenčiansky región zo svojej výhodnej geografickej polohy a historickej tradície vo viacerých odvetviach priemyselnej výroby. Na tú nadväzuje aj relatívne dobre previazaná štruktúra vzdelávania. V období vrcholu pokrizového rastu však už dostupnosť lokálnej pracovnej sily začala narážať na svoje prirodzené limity, čo sa do istej miery prejavilo aj v stagnácii prílevu priamych zahraničných investícií v období posledných 5 rokov. Výrazne nadpriemerná koncentrácia regionálneho hospodárstva na priemyselnú výrobu (35 % zamestnanosti oproti národnému priemeru 22 %) sa taktiež odrazila na výrazne podpriemernej prítomnosti firiem z odvetví služieb s vysokou pridanou hodnotou.

Tvorba HPH v trenčianskom regióne dosahuje dlhodobú úroveň mierne pod 9 % HPH SR. Za obdobie posledných piatich rokov nedošlo k výraznejším výkyvom v uvedenom ukazovateli. Produktivita práce za obdobie rokov 2016 až 2020 rástla v TN kraji tempom 2,8 % ročne. Pozitívne možno hodnotiť, že ani počas pandemického roku 2020 nedošlo k poklesu produktivity práce a tá vzrástla o nadpriemerných 4,6 %, čo predstavuje najvyšší nárast medzi rokmi 2019 a 2020 spomedzi všetkých krajov Slovenska.

Tabuľka 14: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Trenčiansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	6 191	6 387	6 295	6 437	6 725	6 622	6 624	7 190	7 353	7 405	7 848
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	28,29	29,84	29,72	29,80	30,25	29,16	28,62	30,54	31,00	32,43	-

Zdroj: ŠÚ SR

Stav zahraničných investícií v TN kraji v poslednom období stagnoval. Uvedený vývoj nastal aj napriek priaznivým geografickým podmienkam (blízkosť Českej republiky), ako aj dobrej prepojenosti na diaľničnú sieť a dopravnú dostupnosť ostatných silných regiónov Slovenska a EÚ. Hlavní zahraniční investori v regióne sú dlhodobejšie etablovaní a patria medzi nich napr. Matador Continental, Leóni a Nestlé.

Tabuľka 15: Stav priamych zahraničných investícií, Trenčiansky kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	2 082	1 990	2 143	2 299	2 261	2 707	2 583	2 535	2 479

Zdroj: NBS

V TN kraji ako v treťom v poradí klesla úroveň miery nezamestnanosti pod hladinu 3 % (aj keď len na krátko v roku 2018). V období odznievania negatívnych dosahov globálnej ekonomickej recesie poklesla nezamestnanosť v skúmanom regióne medzi rokmi 2012 a 2018 o takmer 8 p. b. Išlo o tretí najvyšší relatívny pokles v uvedenom období. V období pandémie ochorenia COVID-19 sa medzi rokmi 2019 a 2020 zvýšila nezamestnanosť v sledovanom kraji nad úroveň 5 % (o viac ako 2 p. b. medziročne). Pozitívne vyznieva vývoj počas rokov 2021 a 2022, v ktorých sa podarilo mieru nezamestnanosti v TN kraji znížiť relatívne najrýchlejšie, a to o takmer 32 % (resp. 1,7 p. b.). Výzvou tohto regiónu po roku 2023 bude vyrovnanie sa s ukončením ťažby uhlia na hornej Nitre a s ním spojeným procesom transformácie ekonomiky tohto územia. Stimulácia aktivity mikro, MSP v regióne bude možná v rámci Programu Slovensko v prioritě Fond spravodlivej transformácie. Z tejto priority bude prostredníctvom podpory produktívnych investícií, energetickej efektívnosti

a rozvoja VVaI umožnené MSP získať podporu v podobe grantov a finančných nástrojov v rozsahu viac ako 70 mil. EUR⁴.

Tabuľka 16: Miera evidovanej nezamestnanosti, Trenčiansky kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamest.	9,95	10,89	10,74	9,56	7,71	5,85	3,53	2,93	3,20	5,39	4,28	3,69

Zdroj: ÚPSVaR

Priemerná mzda v TN kraji rástla za posledných 5 rokov⁵ medziročne v priemere o skoro 7 %, pričom uvedená hodnota bola za dané obdobie druhá najvyššia tesne za NR krajom. V absolútnom vyjadrení vzrástla priemerná mzda v analyzovanom kraji o 372 EUR. Napriek pozitívnemu vývoju tohto ukazovateľa nedosiahla jeho úroveň za región ako celok celoslovenský priemer. V skúmanom kraji len jediný okres presiahol celoslovenský priemer – Púchov. Z hľadiska medziokresných rozdielov voči okresu krajského mesta ide o relatívne vyrovnaný región, keď najslabší okres – Myjava – dosahuje zhruba 87 % úrovne regiónu krajského mesta.

Tabuľka 17: Priemerná nominálna mesačná mzda, Trenčiansky kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	774	797	809	863	902	945	1 020	1 094	1 186	1 237	1 317

Zdroj: ŠÚ SR

Podnikateľská aktivita v TN kraji je na priemernej úrovni. Aj napriek nárastu počtu podnikov na 1000 obyvateľov v období rokov 2016 a 2021 o viac ako 23 % je ich podiel tretí najnižší v celej SR po PO a KE kraji. Odvetvová štruktúra produkčných sektorov v kraji a výhodná geografická poloha spolu s pokračujúcim ekonomickým rozvojom poskytujú potenciál ďalšieho rastu podnikateľskej aktivity. V roku 2021 bol podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom v TN kraji druhý najnižší z celej SR.

Tabuľka 18: Organizačná štatistika, Trenčiansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	10,25	9,92	9,72	9,34	8,74	8,97	9,11	8,71	9,28	9,04	10,08
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	21	22	24	26	26	28	29	31	33	34	35
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovej počte podnikov (%)	10,26	10,14	9,69	9,50	7,47	7,36	7,06	7,11	7,86	8,42	5,39
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	9732	9517	10281	10647	11291	11469	11949

Zdroj: ŠÚ SR

V TN kraji pôsobilo ku koncu roka 2022 takmer 23-tisíc podnikateľských subjektov, ide o najnižší počet zo všetkých krajov. Z toho takmer 60 % bolo podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. Trvanie súdnych konaní obchodnej agendy na všetkých okresných súdoch kraja bolo dlhšie ako priemerná dĺžka konania za SR. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy na úrovni približne 25 mesiacov. Najhoršia situácia z hľadiska dĺžky konania obchodnej agendy v TN kraji bola v prípade okresu Nové Mesto nad Váhom – 33 mesiacov, čo je však stále rýchlejšie ako v prípade akéhokoľvek okresu TT kraja.

⁴ Zvyšné prostriedky priority FST sú alokované pre subjekty iných typov (napr. veľké podniky, verejné inštitúcie a pod.).

⁵ Údaje dostupné za obdobie rokov 2016 – 2021.

Za posledných 5 rokov dosiahla štátna pomoc čerpaná v TN kraji sumu viac ako 55 mil. EUR, čo predstavovalo tretí najnižší objem zo všetkých krajov. Zhruba 62 % z čerpaných prostriedkov bolo pridelených v segmente MSP. Najvyšší podiel bol poskytnutý formou regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni takmer 18 mil. EUR. Druhou najviac podporenou oblasťou bola investičná pomoc miestnej infraštruktúry, do ktorej bolo v segmente MSP poskytnutých zhruba 13 mil. EUR, a to hlavne na rozvoj podnikov pôsobiacich v odvetví odpadového hospodárstva.

Na boj s dopadmi obmedzení vyhlásených v spojitosti s ochorením COVID-19 bola v skúmanom kraji vyplatená v rokoch 2020 – 2022 podpora na úrovni viac 155 mil. EUR. Z tejto sumy pripadlo na MSP takmer 148 mil. EUR. Najvyššia suma počas rokov 2020 – 2022 bola poskytnutá do sektoru veľko- a maloobchodu, a to v objeme takmer 65 mil. EUR, čo predstavovalo viac ako 41 % celkovej podpory. Do odvetvia priemyselnej výroby smerovalo viac ako 14 % poskytnutej finančnej pomoci v boji s následkami pandémie.

Tabuľka 19: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Trenčiansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	1 566	1 093	586	415	409	206	258	198	154	8	-

Zdroj: ÚPSVaR

Umiestňovanie nezamestnaných na trhu práce prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť dosiahlo za obdobie rokov 2016 – 2020 počet 824. Ide o tretí najnižší počet za sledované obdobie. Celkovo podpora prostredníctvom tohto opatrenia postupne strácala na svojej relevancii aj z dôvodu postupného poklesu počtov UoZ, a to najmä v kategórii dlhodobo nezamestnaných.

Zo štatistík MH Invest II vyplýva, že sa na území TN kraja nachádzajú 4 priemyselné parky a zóny. Uvedený počet predstavuje najmenšiu hodnotu zo všetkých krajov. Obsadenosť priemyselných parkov bola v polovici roka 2022 na úrovni 65 % a zostávajúca voľná plocha predstavovala 0,6 mil. m². Do roku 2022 bolo v priemyselných parkoch v skúmanom regióne vytvorených takmer 3-tisíc pracovných miest. Z hľadiska podielu vytvorených voči plánovaným pracovným miestam išlo o tretí najmenej efektívny región.

Tabuľka 20: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trenčiansky kraj

	Počet	Využitelná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	4	1 650 668	65 %	4 553	2 905	64 %

Zdroj: MH Invest II

1.4 Nitriansky kraj

NR kraj predstavuje región s najvyšším podielom poľnohospodárskej produkcie zo všetkých krajov SR. Zároveň nitriansky región v období posledných 5 rokov benefitoval zo svojej dobrej dopravnej dostupnosti a z výraznej atraktivity pre zahraničné investície. Rastúcu úlohu z hľadiska zamestnanosti zohráva priemyselná produkcia a obchodné služby, v ktorých zamestnanosť vzrástla o zhruba 6-tisíc pracovných miest v sledovanom období. Sektory služieb s vyššou pridanou hodnotou vykazujú podiely pod úrovňou priemeru SR. Avšak, aj v uvedených odvetviach došlo v ostatnom období k úhrnnému nárastu zamestnanosti o viac ako 4-tisíc osôb. Postupné pokračovanie procesu digitalizácie spolu s dobrou kvalifikačnou

štruktúrou populácie vytvára podmienky pre ďalší rast podnikateľskej aktivity v uvedenom segmente. Vzhľadom na agrárny charakter regiónu a jeho vysoký potenciál daný špecifickými prírodnými podmienkami pre poľnohospodársku prvovýrobu, je nevyhnutné, aby podnikateľské subjekty v odvetví pristúpili k efektívnej obnove a rozširovaniu systémov zavlažovania. Uvedené činnosti sú vo svetle pokračujúcich klimatických zmien a zvyšovania pravdepodobnosti výskytu sucha nevyhnutné. Vláda SR svojím uznesením č. 784/2022 schválila rámce podpory zo Spoločnej poľnohospodárskej politiky na roky 2023 - 2027 v tejto oblasti v rozsahu takmer 40 mil. EUR.

Približne desatina slovenskej HPH je vyprodukovaná v NR kraji. Z hľadiska veľkosti tohto príspevku patrí nitrianskemu regiónu piata priečka. Od konca roku 2018 prebieha v nitrianskom regióne výroba vo štvrtej automobilke na Slovensku – Jaguar Land Rover (JLR). Uvedený fakt sa prejavil aj v razantnom náraste produktivity práce na zamestnanca medzi rokmi 2018 a 2019, v ktorom jej hodnota skokovito narástla o viac ako 8 %. Napriek tomu však produktivita na úrovni 35-tisíc EUR na zamestnanca naďalej nedosahuje úroveň slovenského priemeru.

Tabuľka 21: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Nitriansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	7 232	7 500	7 321	7 417	7 511	7 717	8 039	8 173	8 949	8 900	8 953
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	32,07	33,09	32,83	32,26	31,97	31,89	32,14	32,29	34,93	35,40	-

Zdroj: ŠÚ SR

Podiel NR kraja na celkovom objeme PZI na Slovensku v ostatnom období mierne klesal a v roku 2019 predstavoval 4 %. Pre ďalší rozvoj v spomenutom ohľade však nitriansky región spĺňa viaceré predpoklady, a to tak z hľadiska potenciálu ľudského kapitálu, ako aj svojou dobrou dopravnou dostupnosťou a blízkosťou Maďarska, ako potenciálneho miesta odbytu. Medzi hlavných investorov v kraji patria JLR a Foxconn.

Tabuľka 22: Stav priamych zahraničných investícií, Nitriansky kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	1 628	1 724	1 596	1 641	1 992	2 422	1 852	1 966	2 172

Zdroj: NBS

Miera evidovanej nezamestnanosti v období konjunktúry pred vypuknutím pandémie poklesla aj v skúmanom regióne v roku 2019 pod úroveň 3 %. Tomuto pozitívnemu vývoju do značnej miery prispelo spustenie výroby v závode JLR a rast segmentu subdodávateľských podnikov v automobilovom priemysle lokalizovaných v NR kraji. Medzi rokmi 2012 a 2019 poklesla miera evidovanej nezamestnanosti v analyzovanom regióne o viac ako 11 p. b. Išlo o relatívne najvyšší pokles spomedzi všetkých krajov v sledovanom období. Po prepuknutí pandémie nastal výraznejší rast miery nezamestnanosti, ktorý v relatívnom vyjadrení dosiahol 88 % (resp. 2,57 p. b.), čo predstavuje po TT kraji druhý najvyšší nárast. Pre zvýšenie odolnosti ekonomiky kraja voči výraznejším šokom je vhodné investovať do odvetvovej diverzifikácie a spolupráce medzi MSP a strednými odbornými školami na podporu praktického vzdelávania študentov a ich prípravy na zamestnanie. Uvedené aktivity nájdu priemet v Programe Slovensko a Pláne obnovy, a preto by sa mali miestny aktéri zamerať na implementáciu tohto typu opatrení.

Tabuľka 23: Miera evidovanej nezamestnanosti, Nitriansky kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	13,27	14,08	12,52	11,21	9,71	6,96	4,05	3,12	2,93	5,50	4,80	3,85

Zdroj: ÚPSVaR

Priemerné mzdy v NR kraji rástli medzi rokmi 2016 a 2021 najrýchlejším medziročným tempom – 6,9 %. V absolútnom vyjadrení to bolo celkovo 358 EUR. Avšak, ani napriek relatívne svižnému rastu tejto veličiny nedosiahla jej úroveň celoslovenský priemer. Ani na okresnej úrovni však v sledovanom kraji nedosiahli hodnoty priemernej mzdy slovenský priemer. Spomínaný stav je z časti determinovaný aj produkčným zameraním regiónu, v ktorom napriek určitému poklesu v posledných rokoch má nadpriemerné zastúpenie sektor poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu. Z hľadiska medziokresných rozdielov v úrovni priemerných miezd voči okresu krajského mesta ide o kraj s priemernou úrovňou rozdielov, keď najslabší región – Komárno – dosahuje približne 83 % okresu Nitra.

Tabuľka 24: **Priemerná nominálna mesačná mzda, Nitriansky kraj, v EUR**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	753	783	782	829	855	908	959	1 034	1 126	1 189	1 266

Zdroj: ŠÚ SR

Z hľadiska vlastníckej štruktúry podnikov je v nitrianskom regióne najvyššia koncentrácia spoločností so zahraničným vlastníctvom. Podnikateľská aktivita je podľa oboch sledovaných indikátorov blízko úrovne celonárodného priemeru. Počet podnikov na 1000 obyvateľov narástol za posledných 5 rokov o 21,5 %, čo je však druhý najpomalší rast po bratislavskom regióne. Zhruba jedna desatina obyvateľov v produktívnom veku tohto kraja podniká.

Tabuľka 25: **Organizačná štatistika, Nitriansky kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	10,00	9,80	9,72	9,56	8,99	9,45	9,67	9,31	9,99	9,75	10,34
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	22	25	29	31	31	34	35	36	39	41	41
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovej počte podnikov (%)	21,18	22,65	22,71	23,31	18,76	18,72	16,42	15,80	14,70	14,14	11,89
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	12 192	11 965	12 956	13 524	14 147	14 397	14 915

Zdroj: ŠÚ SR

V nitrianskom regióne pôsobí zhruba 33-tisíc podnikateľských subjektov, čo predstavuje približne 8 % všetkých podnikov v SR. V roku 2022 v skúmanom kraji ubudlo aj v dôsledku dopadov pandémie ochorenia COVID-19 a ďalších turbulentných udalostí viac ako 3-tisíc subjektov, súčasne však bolo registrovaných približne rovnaké množstvo nových. V analyzovanom kraji medzi rokmi 2016 a 2021 pribudlo takmer 3 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v kraji na úrovni približne 23 mesiacov, čo predstavuje kratší čas ako bol celoslovenský priemer. V prípade okresov Komárno a Nitra sa dokonca strany sporu dočkali rozhodnutia v priemere za menej ako 1 rok. Najhoršia situácia bola v prípade okresov Topoľčany a Levice, v ktorých rozhodovanie tejto agendy trvalo v priemere takmer 3 roky.

Za posledných 5 rokov dosiahla štátna pomoc čerpaná v NR kraji sumu viac ako 77 mil. EUR. Len 54 % z čerpaných prostriedkov bolo pridelených v segmente MSP, ide o najnižší podiel v celej SR. Najvyšší podiel bol poskytnutý formou regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni takmer 20 mil. EUR do odvetvia poľnohospodárstva a rôznych segmentov priemyselnej produkcie. Druhou oblasťou s relatívne vysokou podporou boli rôzne energetické oblasti s výškou podpory na úrovni necelých 6 mil. EUR.

Okrem opatrení štátnej pomoci v rámci bežných výziev boli prerozdelené v NR kraji aj ďalšie prostriedky na podporu hospodárstva v situácii spôsobenej nákazou COVID-19. Z tejto formy pomoci bolo počas rokov 2020 – 2022 čerpaných takmer 76 mil. EUR. Z toho na MSP pripadlo viac ako 71 mil. EUR a väčšina bola čerpaná v odvetviach služieb, keď len na malo a veľkoobchod pripadlo takmer 16 mil. EUR.

Tabuľka 26: **Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Nitriansky kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	1239	762	559	397	300	222	361	222	187	14	-

Zdroj: ÚPSVaR

Pomoc v začiatkoch podnikateľských aktivít ako jeden z nástrojov aktívnych politík trhu práce na zvýšenie zamestnanosti v skúmanom regióne postupne strácal na atraktivite. Po roku 2016 bola podpora z tohto nástroja na úrovni okolo 200 UoZ ročne a celkovo bolo za dané 5-ročné obdobie podporených o niečo viac ako 1000 nezamestnaných.

Na území NR kraja sa nachádza 10 priemyselných parkov a zón. Do roku 2022 bolo v priemyselných parkoch v skúmanom kraji vytvorených viac ako 19-tisíc pracovných miest. Z hľadiska podielu vytvorených voči plánovaným pracovným miestam išlo o tretí najefektívnejší región. Zároveň ide o najvyšší počet vytvorených pracovných miest v priemyselných parkoch zo všetkých krajov. Obsadenosť miestnych priemyselných parkov bola na úrovni 84 % a zostávajúca voľná plocha predstavovala 0,7 mil. m². Z hľadiska existujúcich kapacít priemyselných parkov by ďalší rozvoj podnikania v ich areáloch mal poskytnúť dostatočné kapacity pre vytvorenie zhruba 5-tisíc pracovných príležitostí. V prípade rastu obsadenosti v spojitosti s hospodárskym rastom a dobudovaním subdodávateľských reťazcov pre lokálne priemyselné podniky bude potrebné začať realizovať potrebné procesné úkony smerujúce k navyšovaniu ich kapacít.

Tabuľka 27: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Trenčiansky kraj

	Počet	Využitelná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	10	4 638 255	84 %	25 902	19 124	74 %

Zdroj: MH Invest II

1.5 Žilinský kraj

Z hľadiska podnikateľskej aktivity osôb v produktívnom veku dosahuje žilinský región najvyššiu úroveň tohto ukazovateľa spomedzi všetkých krajov. Výrazne nadpriemerné zastúpenie majú osoby podnikajúce v stavebníctve, a to až takmer 40 %. V období posledných 5 rokov došlo v žilinskom regióne k výraznému nárastu prílevu PZI, a to najmä vďaka priaznivej geografickej polohe, špecializácii lokálnej produkcie a adekvátnej vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva. Dôležitou súčasťou hospodárstva regiónu je oblasť cestovného ruchu, spojená najmä s turistickými centrami na Liptove, Kysuciach a Orave a kúpeľnými službami v okresoch Turčianske a Rajecké Teplice. Pre podporu cestovného ruchu predstavuje potenciálny impulz pre ďalší rozvoj využitie prostriedkov dostupných v Programe Slovensko –ŠC RSO4.6., z ktorého môžu miestne samosprávy obnoviť národné kultúrne pamiatky a pamiatkové objekty.

V období rokov 2016 až 2021 vytvorili subjekty podnikajúce v ZA kraji zhruba 11 % HPH Slovenska. Obdobne ako v prípade NR kraja došlo v období vrcholu ekonomického cyklu v roku 2019 k výraznému nárastu produktivity práce (+ 7,2 %), čo naznačovalo vysokú mieru efektívneho využívania produkčných kapacít v žilinskom regióne. Medzi rokmi 2016 a 2019 rástla produktivita v sledovanom regióne druhým najvyšším tempom (o +10,6 %), avšak negatívne dôsledky pandémie spôsobili, že v roku 2020 už uvedený ukazovateľ bol druhý najhorší (2,1 % ročne). Zo sektorového hľadiska majú silné zastúpenie spoločnosti pôsobiace v odvetviach automobilového priemyslu, strojárkej výroby, produkcie dreva, celulózy, papiera a kovovýroby. Nadpriemerné zastúpenie v porovnaní s celonárodným priemerom má aj odvetvie stavebníctva, ktoré vytvára zhruba 11 % HPH kraja (slovenský priemer 7 %).

Tabuľka 28: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Žilinský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	7 137	7 416	7 357	7 674	8 084	8 092	8 278	8 791	9 568	9 203	9 796
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	32,11	32,63	32,19	32,64	33,05	32,29	32,18	33,30	35,71	35,04	-

Zdroj: ŠÚ SR

ZA kraj predstavuje z hľadiska atraktivity pre zahraničných investorov najúspešnejší mimobratislavský región. V roku 2019 predstavoval podiel PZI v skúmanom regióne viac ako 9 % na všetkých zahraničných investíciách v SR. Medzi rokmi 2016 a 2019 vzrástla hodnota zahraničných investícií v rámci tohto kraja o takmer 2 mld. EUR. Spomínaný rozvoj je, okrem iných faktorov, do značnej miery ovplyvnený aj blízkosťou priemyselných zón v Českej republike a Poľsku.

Tabuľka 29: Stav priamych zahraničných investícií, Žilinský kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	2 702	2 688	2 722	2 723	3 051	3 083	3 518	3 999	4 956

Zdroj: NBS

Miera evidovanej nezamestnanosti v ZA kraji dosiahla najnižšiu úroveň v roku 2019, kedy poklesla pod úroveň 4 %. V roku 2018 dokonca v okrese Martin klesla nezamestnanosť pod hladinu 3 % (2,8 %). Medzi rokmi 2012 a 2019 došlo k redukcii miery nezamestnanosti v ZA kraji o takmer 9 p. b. V období pandémie ochorenia COVID-19 došlo k nárastu nezamestnanosti o viac ako 2,5 p. b. z dôvodu zániku pracovných miest v priemysle a sektore obchodných služieb. V nasledujúcich dvoch rokoch sa podarilo eliminovať takmer 2 p. b. z pandemického prepadu, čo ukazuje na relatívnu odolnosť tohto regiónu na šoky.

Tabuľka 30: Miera evidovanej nezamestnanosti, Žilinský kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	11,91	12,79	12,51	10,91	8,86	6,92	4,70	4,04	3,96	6,53	5,32	4,63

Zdroj: ÚPSVaR

Priemerná mzda v žilinskom regióne ako celku dosahovala v posledných piatich rokoch 93 % celoslovenského priemeru. V skúmanom období rástli mzdy v ZA kraji v priemere o 6,6 % ročne, celkovo sa priemerná mzda zvýšila o 358 EUR. Nad úroveň celoslovenského priemeru sa dlhodobo nachádzajú priemerné mzdy v okrese Kysucké Nové Mesto a v rokoch 2017 a 2021 aj v okrese Žilina. Z hľadiska medziokresných rozdielov najnižšie mzdy voči okresu krajského mesta dosiahli mzdy v okresoch Čadca a Turčianske Teplice, a to menej ako 80% úroveň.

Tabuľka 31: Priemerná nominálna mesačná mzda, Žilinský kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	801	830	820	875	918	950	1 018	1 088	1 180	1 229	1 308

Zdroj: ŠÚ SR

Podiel podnikajúcich osôb v žilinskom regióne na obyvateľstve v produktívnom veku je najvyšší spomedzi všetkých krajov. V porovnaní s ostatnými kraji má medzi podnikajúcimi osobami relatívne najsilnejšie zastúpenie odvetvie stavebníctva. Z hľadiska počtu podnikov na 1000 obyvateľov dosahuje žilinský región priemerné hodnoty. Zároveň podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom dosahuje relatívne nižšie hodnoty. Vzhľadom na najvyššiu mieru

podnikateľskej aktivity fyzických osôb si ďalší rast v uvedenom smere vyžiada efektívne ciele nástroje podpory. V tejto oblasti by mohlo ísť napríklad o zdroje alokované v Programe Slovensko zamerané na podporu MSP (opatrenie 1.3.1).

Tabuľka 32: **Organizačná štatistika, Žilinský kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	12,39	11,57	11,55	11,48	10,69	11,08	11,17	11,04	11,76	11,42	12,70
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	20	22	25	28	29	31	33	35	38	40	40
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovej počte podnikov (%)	7,62	8,38	8,68	8,75	7,47	7,59	7,28	7,59	8,68	8,74	5,56
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	12 543	12 303	13 229	13 962	14 771	15 063	15 995

Zdroj: ŠÚ SR

V ZA kraji pôsobilo ku koncu roka 2022 takmer 34-tisíc podnikateľských subjektov, pričom v tomto roku zaniklo a vzniklo zhruba 3-tisíc spoločností. Zároveň v roku 2021 došlo aj v spojitosti s efektmi pandemických opatrení k nárastu konkurzných konaní oproti priemeru rokov 2018 – 2020 o takmer 80 %. V roku 2021 v ZA kraji pôsobilo takmer 16 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov, čo predstavovalo takmer 60 % všetkých podnikov. Priemerná dĺžka konania bola na všetkých okresných súdoch kraja, s výnimkou relatívne väčších súdov – v Žiline, Martine a Dolnom Kubíne, nad priemerom SR. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v kraji na úrovni približne 33 mesiacov. Najhoršia situácia bola v prípade okresu Čadca, v ktorom rozhodovanie tejto agendy trvalo v priemere viac ako 83 mesiacov, čo predstavuje najdlhšiu priemernú dobu z celej SR.

Štátna pomoc koncentrovaná do tohto regiónu za posledných 5 rokov predstavovala sumu necelých 77 mil. EUR. Z tejto sumy bolo viac ako 72 % pridelených v segmente MSP. Najvyšší podiel bol poskytnutý formou regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni takmer 27 mil. EUR. Druhá najvyššia podpora (v rozsahu viac ako 10 mil. EUR) smerovala do oblasti vedy a vzdelávania.

Na boj s dopadmi obmedzení vyhlásených v spojitosti s ochorením COVID-19 bola v skúmanom kraji vyplatená podpora na úrovni viac ako 97 mil. EUR. Z tejto sumy pripadlo na MSP viac ako 90 mil. EUR. Najvyššia suma počas rokov 2020 – 2022 bola poskytnutá do sektoru veľko- a maloobchodu, a to v objeme takmer 17 mil. EUR. Do odvetvia priemyselnej výroby smerovalo viac ako 13 mil. EUR. Z poskytnutej finančnej pomoci v boji s následkami pandémie v ZA kraji smerovalo relatívne vysoké percento do odvetvia stravovania a ubytovania (17 %), z toho len približne 1 % bolo poskytnuté veľkým podnikom.

Tabuľka 33: **Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Žilinský kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	2 513	1 532	685	417	338	291	498	356	346	26	-

Zdroj: ÚPSVaR

Umiestňovanie nezamestnaných na trhu práce prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť dosiahlo za obdobie rokov 2016 – 2020 počet 1517. Ide o najvyšší počet za sledované obdobie. Celkovo bola podpora prostredníctvom tohto opatrenia v analyzovanom kraji relatívne dobre využívaná na tvorbu pracovných miest a rozvoj podnikateľskej aktivity.

Na území ZA kraja sa podľa štatistík MH Invest II nachádza 5 priemyselných parkov a zón, čo predstavuje druhú najmenšiu hodnotu zo všetkých krajov. Obsadenosť priemyselných parkov v analyzovanom kraji bola na úrovni 70 % pri zostávajúcej voľnej ploche menej ako 0,5 mil. m². Do roku 2022 bolo v miestnych priemyselných parkoch vytvorených takmer 1,6-tisíc pracovných miest. Z hľadiska podielu vytvorených voči plánovaným pracovným miestam išlo o druhý najefektívnejší región. Činnosti koncentrované v skúmaných parkoch sa venujú strojárkej výrobe, spracovaniu kovov, výrobe ložísk, logistike a špedícii a výrobe súčiastok pre automobilový priemysel.

Tabuľka 34: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Žilinský kraj

	Počet	Využitelná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	5	1 659 598	70 %	1 905	1 600	84 %

Zdroj: MH Invest II

1.6 Banskobystrický kraj

Napriek relatívne nízkym mzdovým nákladom a dobrej dostupnosti prostredníctvom cestnej infraštruktúry smerom na západ ide o málo atraktívny región z pohľadu zahraničných investorov. Ku koncu roka patrili až 4 z okresov kraja do skupiny najmenej rozvinutých okresov podľa definície zákona 336/2015 Z. z. Ide o región s najvyššou mierou nerovnosti z hľadiska miery nezamestnanosti, keď medzi najhorším a najlepším okresom bol koncom roku 2022 rozdiel viac ako 15 p. b. Zároveň podnikateľská aktivita obyvateľstva dosahuje v banskobystrickom regióne druhú najnižšiu hodnotu s podielom na úrovni 8 % osôb v produktívnom veku. Priemerná dĺžka súdneho konania obchodnej agendy je najkratšia zo všetkých regiónov.

Z hľadiska ekonomickej sily predstavuje BB kraj najmenší región Slovenska, ktorý v období rokov 2016 – 2021 prispel k tvorbe 8,7 % HPH. Medzi jeho najvýznamnejšie odvetvia patria priemyselná produkcia a obchodné služby s podielom na úrovni zhruba 40 % HPH. V sledovanom období rástla produktivita práce v analyzovanom kraji najpomalšie – len 1,9 % ročne. V BB kraji ako jednom z troch krajov sa pandémie ochorenia COVID-19 prejavila negatívne na produktivite, keď uvedený ukazovateľ medzi rokmi 2019 a 2020 poklesol o 0,6 %.

Tabuľka 35: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Banskobystrický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	5 455	5 708	5 828	5 840	6 216	6 293	6 584	7 024	7 232	7 097	7 744
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	27,88	30,47	29,98	29,61	31,06	30,62	31,34	32,24	33,11	32,91	-

Zdroj: ŠÚ SR

Druhým najmenej vyhľadávaným regiónom zo strany zahraničných investorov je dlhodobo BB kraj. V jeho prípade sa napriek miernemu nárastu po roku 2015 v roku 2019 nachádzalo len 2,2 % z celkového objemu PZI na Slovensku.

Tabuľka 36: Stav priamych zahraničných investícií, Banskobystrický kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	1 106	1 075	734	761	785	1 006	970	1 052	1 161

Zdroj: NBS

Medzi rokmi 2012 a 2019 poklesla miera evidovanej nezamestnanosti v BB kraji o viac ako 14 p. b. Išlo o najvyšší pokles v celej SR za dané obdobie. Počas tohto obdobia vzrástla zamestnanosť o viac ako 31-tisíc osôb. Najvyšší nárast nastal v sektore verejná správa, vzdelávanie a zdravotníctvo. Napriek rapidnému poklesu nezamestnanosti na celokrajскеj úrovni boli v skúmanom kraji v roku 2022 viaceré okresy s jej dvojcifernou úrovňou. Najhorším z tohto pohľadu je okres Rimavská Sobota, v ktorom bolo bez práce takmer 20 % ekonomicky aktívnych obyvateľov. Naopak, najnižšia miera nezamestnanosti bola v okresoch Banská Bystrica a Zvolen, v ktorých poklesla v roku 2019 pod 4 %. Po prepuknutí pandémie COVID-19 došlo v BB kraji k druhému najvyššiemu nárastu miery nezamestnanosti o viac ako 3 p. b. Najviac pracovných miest zaniklo v sledovanom období v odvetví priemyslu.

Tabuľka 37: Miera evidovanej nezamestnanosti, Banskobystrický kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	19,83	20,81	18,26	17,22	14,94	12,80	8,67	7,03	6,69	9,83	9,01	8,48

Zdroj: ÚPSVaR

Priemerné mzdy v banskobystrickom regióne nedosahujú úroveň celoslovenského priemeru. Jedinú výnimku tvoril okres Žarnovica v roku 2018, pričom v uvedenom okrese vzrástli medzi rokmi 2016 – 2021 priemerné mzdy najviac z celého kraja, a to o viac ako 500 EUR. Na celokrajскеj úrovni rástli v danom období mzdy ročne o solidných 6,8 % a v absolútnom vyjadrení o 349 EUR. Jedným z príjmovovo najchudobnejších okresov na celoslovenskej úrovni je Veľký Krtíš, v ktorom sa priemerné mzdy pohybujú na úrovni 70 % SR. Ešte ani v roku 2021 sa priemerná mzda v spomenutom okrese nedostala nad úroveň 1 000 EUR mesačne.

Tabuľka 38: Priemerná nominálna mesačná mzda, Banskobystrický kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	756	783	779	837	861	897	940	1 023	1 113	1 179	1 246

Zdroj: ŠÚ SR

Podnikateľská aktivita obyvateľstva v BB kraji dosahuje druhú najnižšiu hodnotu s podielom na úrovni 8 % osôb v produktívnom veku. Taktiež podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom je na podpriemernej úrovni. I napriek tomu, že počas sledovaného obdobia pribudlo v kraji zhruba 4 000 podnikov, je ich počet na 1 000 obyvateľov podpriemerný. Preto existuje významný priestor k ďalšiemu nárastu počtu podnikov podnikajúcich v analyzovanom kraji pri pokračujúcom hospodárskom raste.

Tabuľka 39: Organizačná štatistika, Banskobystrický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	9,09	8,86	8,92	8,68	8,02	8,21	8,24	7,90	8,26	7,95	8,73
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	20	21	24	26	26	29	30	32	34	35	36
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovom počte podnikov (%)	8,27	8,73	8,93	8,65	6,61	7,07	7,00	7,32	7,03	6,86	5,62
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	10 202	10 021	10 731	11 214	11 875	11 973	12 542

Zdroj: ŠÚ SR

V banskobystrickom regióne pôsobí zhruba 26-tisíc podnikateľských subjektov, čo predstavuje približne 8 % všetkých podnikov v SR. V roku 2022 v skúmanom kraji ubudlo aj

v dôsledku dopadov pandémie ochorenia COVID-19 a ďalších turbulentných udalostí viac ako 4-tisíc subjektov, súčasne však bolo registrovaných viac ako 2-tisíc nových. V období rokov 2016 až 2021 pribudlo v analyzovanom kraji viac ako 2 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. Priemerná dĺžka konania je s výnimkou Brezna a Veľkého Krtíša pod priemerom SR. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy na úrovni približne 19 mesiacov, čo predstavuje najkratšiu priemernú dĺžku konaní. Najhoršia situácia bola v prípade okresu Brezno, v ktorom rozhodovanie tejto agendy trvalo v priemere takmer 3 roky.

Štátna pomoc koncentrovaná do tohto regiónu za posledných 5 rokov predstavovala sumu necelých 100 mil. EUR. Z tejto sumy bolo viac ako 75 % pridelených v segmente MSP, čo predstavuje druhú najvyššiu relatívnu podporu MSP po BA kraji. Najvyšší podiel takto poskytnutej pomoci smeroval do regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni viac ako 51 mil. EUR. Uvedená forma pomoci smerovala najmä do odvetví výroby potravín, nápojov a poľnohospodárstva. Významná štátna pomoc v rozsahu viac ako 8 mil. EUR v BB kraji smerovala aj do oblasti rozvoja centralizovanej výroby tepla.

Podpora podnikov v boji so situáciou spôsobenou pandemiou COVID-19 dosiahla v sledovanom kraji úroveň takmer 72 mil. EUR. MSP čerpali takmer 67 mil. EUR, čo predstavuje 93 % podpory v regióne. Takmer polovica poskytnutej finančnej pomoci smerovala do odvetví priemyselnej výroby a obchodných služieb – 20 %, resp. 24 %.

Tabuľka 40: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Banskobystrický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	1854	1352	709	345	338	252	322	325	148	8	-

Zdroj: ÚPSVaR

V priebehu rokov 2016 – 2020 bolo prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť umiestnených na trhu práce viac ako 1 000 UoZ. V roku 2019 to bolo len 148 UoZ, čo predstavovalo druhý najnižší počet pri viac ako 50% poklese oproti roku 2018.

Na území BB kraja sa nachádza 18 priemyselných parkov a zón, čo predstavuje najvyšší počet zo všetkých krajov. Ich celková využiteľná plocha je však nižšia ako je zostávajúca voľná plocha v prípade TT kraja. Obsadenosť priemyselných parkov bola na úrovni 51 %, čo predstavuje najnižšiu hodnotu spomedzi jednotlivých regiónov Slovenska. Do roku 2022 bolo v priemyselných parkoch v skúmanom regióne vytvorených viac ako 5-tisíc pracovných miest. Z hľadiska podielu vytvorených voči plánovaným pracovným miestam išlo o druhý najmenej efektívny región. Výrobný program aktuálnych investorov je relatívne diverzifikovaný od potravinárskeho a drevospracujúceho priemyslu, cez automotive a strojársku výrobu až po fotovoltický park. Ďalší rozvoj v oblasti OZE je v banskobystrickom regióne možné financovať prostredníctvom prostriedkov Plánu obnovy a Programu Slovensko určených na uvedený účel.

Tabuľka 41: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Banskobystrický kraj

	Počet	Využiteľná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	18	2 748 714	51 %	10 519	5 223	50 %

Zdroj: MH Invest II

1.7 Prešovský kraj

V prešovskom regióne sa nachádza až 9 okresov s prívlastkom najmenej rozvinutý, čo predstavuje najvyšší počet zo všetkých krajov. Zároveň ide o kraj s najnižšou úrovňou priemerných miezd, čo výrazne limituje kúpyschopnosť obyvateľstva. Z hľadiska počtu podnikov na 1000 obyvateľov ide o výrazne najnižšiu podnikateľskú aktivitu zo všetkých krajov. Mierne pozitívne možno hodnotiť dynamiku podnikateľskej aktivity prostredníctvom podnikajúcich osôb, ktorá v skúmanom regióne rástla medzi rokmi 2016 – 2021 najrýchlejšie spomedzi všetkých krajov – o viac ako 26 %. Ako problematická sa pre ďalší rozvoj miestnej podnikateľskej aktivity javí dlhodobá nízka atraktivita pre PZI, ktoré by mali potenciál potiahnuť produkciu a zamestnanosť v miestnych MSP nahor prostredníctvom rozvoja subdodávateľských reťazcov. Vysoký potenciál priniesť v tejto oblasti významnú zmenu má avizovaná investícia spoločnosti Bosch Mobility.

V PO kraji sa vytvorí približne 9 % celoslovenskej HPH. S ohľadom na fakt, že ide o početom obyvateľov najväčší kraj, to však indikuje relatívne negatívny výsledok. Spomínaný stav naznačuje výrazné zaostávanie tohto regiónu za jeho potenciálom. Produktivita práce narástla za obdobie rokov 2016 až 2020 o takmer 9 %, resp. 2,2 % ročne. Aj keď došlo k rastu produktivity práce v sledovanom kraji, jej úroveň zaostáva za celoslovenským priemerom o takmer 20 %. Pozitívne možno vnímať skutočnosť, že aj v pandemickom roku 2020 nedošlo k poklesu produktivity práce. Podporou sieťovania a internacionalizácie podnikov prostredníctvom efektívneho využitia prostriedkov Programu Slovensko (ŠC RSO1.3) možno prispieť k výraznejšiemu napredovaniu produktivity miestnych podnikov smerom k ich zatiaľ nevyužitému potenciálu.

Tabuľka 42: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	5 661	5 980	5 961	6 196	6 547	6 717	6 902	7 734	7 809	7 722	8 003
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	28,98	29,74	29,48	29,91	30,94	30,89	30,57	33,53	33,35	33,63	-

Zdroj: ŠÚ SR

Dlhodobou najmenej atraktívnym z hľadiska realizácie projektov podporených prostredníctvom prílivu PZI je PO kraj. Mierne zlepšenie rozsahu zahraničných investícií v analyzovanom kraji má potenciál priniesť avizovaná investícia spoločnosti Bosch na výrobu elektromotorov do bicyklov v priemyselnom parku v obci Záborské pri Prešove. Spomenutá investícia má pri naplnení medializovaných počtov pracovných miest⁶ potenciál znížiť mieru evidovanej nezamestnanosti o 1 p. b. v PO kraji. Spomínané optimistické očakávania mierne aktualizoval župan PO kraja a indikoval postupný nábor zamestnancov s počiatkovou úrovňou na číse zhruba 400 zamestnancov v roku 2023⁷. Podobný údaj⁸ indikujú aj informácie dostupné vo výročnej správe agentúry SARIO za rok 2022.

Tabuľka 43: Stav priamych zahraničných investícií, Prešovský kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	474	517	552	656	928	801	852	737	769

Zdroj: NBS

⁶ <https://www.istp.sk/clanok/16459/bosch-by-mal-v-zaborskom-pri-presove-zamestnat-4000-ludi>

⁷ <https://presov.korzar.sme.sk/c/23042231/volby-2022-presovsky-kraj-majersky-rozhovor-zupan.html>

⁸ Rádovo v stovkách pracovných miest.

V období posledných 5 rokov bola v PO kraji najvyššia miera evidovanej nezamestnanosti. Len v rokoch 2017 – 2019 a 2022 sa jej podarilo klesnúť pod dvojcifernú hladinu. Avšak, až v prípade polovice okresov (7) sa nepodarilo znížiť mieru evidovanej nezamestnanosti pod 10 %, ide o kraj s najvyšším počtom takýchto okresov. Pozitívne možno hodnotiť, že medzi rokmi 2012 a 2019 išlo o kraj s druhým najvyšším poklesom miery nezamestnanosti, a uvedený pokles predstavoval takmer 12,5 p. b.

Tabuľka 44: Miera evidovanej nezamestnanosti, Prešovský kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	18,95	20,66	19,35	17,45	15,50	13,91	9,68	8,61	8,19	11,39	10,75	9,98

Zdroj: ÚPSVaR

Nelichotivo vyznieva aj fakt, že ide o kraj s najnižšou úrovňou priemerných miezd. A to i napriek tomu, že za obdobie rokov 2016 – 2021 tu mzdy rástli o 6,8 % medziročne. V absolútnej hodnote rastu – 323 EUR – však ide o kraj, ktorý v uvedenom období z hľadiska odmeňovania zamestnancov rástol najpomalšie. Podobne ako aj v prípade BB kraja, iba v jednom okrese (Snina) nedosiahla priemerná mzda úroveň 1 000 EUR. Ani v jednom z okresov tohto kraja nedosahujú priemerné mzdy výšku celoslovenského priemeru. Najchudobnejšie okresy (Snina a Bardejov) dosahujú len 70 % úrovne národného priemeru. Z hľadiska medziokresných rozdielov voči okresu krajského mesta dosahovali za posledných 5 rokov ostatné okresy od 77 % po 101 % jeho úrovne. V roku 2019 vzrástla priemerná mzda v kraji o 10,5 %, čo predstavuje najvyšší rast spomedzi všetkých krajov za posledných 5 rokov.

Tabuľka 45: Priemerná nominálna mesačná mzda, Prešovský kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	697	715	721	767	799	830	875	928	1 025	1 086	1 153

Zdroj: ŠÚ SR

Podnikateľská aktivita v PO kraji je výrazne najnižšia z celej SR. Mierne pozitívne možno hodnotiť kompenzovanie nízkej podnikateľskej aktivity z hľadiska počtu podnikov na 1000 obyvateľov prostredníctvom druhého najvyššieho podielu podnikajúcich osôb zo všetkých krajov SR. Uvedený typ podnikania rástol v sledovanom období v analyzovanom regióne najrýchlejšie spomedzi všetkých krajov – o viac ako 26 %. Obdobne ako v prípade žilinského regiónu, aj v PO kraji má nadpriemerné zastúpenie počet podnikajúcich osôb v sektore stavebníctva. Napriek aktuálne limitovaným možnostiam lokálneho dopytu existuje potenciál ďalšieho rozvoja podnikateľských aktivít do budúcnosti.

Tabuľka 46: Organizačná štatistika, Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	10,17	9,80	9,65	9,26	8,60	8,86	8,97	9,08	9,88	9,71	11,21
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	17	18	20	22	22	23	24	26	28	29	29
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovom počte podnikov (%)	6,38	6,13	5,83	5,77	4,35	4,74	5,26	5,71	6,74	7,11	3,48
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	11 082	10 899	11 670	12 262	12 940	13 334	13 939

Zdroj: ŠÚ SR

V prešovskom regióne pôsobilo ku koncu roka 2022 zhruba 27-tisíc podnikateľských subjektov. Ide o kraj s tretím najnižším počtom zo všetkých krajov. V roku 2021 bolo v skúmanom kraji podaných 35 návrhov na konkurz, čo predstavovalo najnižšie číslo zo všetkých regiónov. Zároveň išlo o najmenej konkurzov v kraji od roku 2018. V roku 2021 pôsobilo v analyzovanom kraji takmer 14 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. Priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v PO kraji bola v roku 2021 – 28 mesiacov, čo je veľmi blízko slovenského priemeru 26 mesiacov. Zároveň sa na okresnom súde v Kežmarku účastníci sporov tejto agendy dočkali výsledku v priemere za menej ako 9 mesiacov. Naopak, najhoršia situácia bola v prípade okresu Svidník, v ktorom rozhodovací proces trval v priemere takmer 6 rokov.

Za posledných 5 rokov dosiahla štátna pomoc čerpaná v PO kraji sumu viac ako 144 mil. EUR, čo predstavovalo druhý najvyšší objem zo všetkých krajov SR po BA kraji. Avšak len 63 % z čerpaných prostriedkov bolo pridelených v segmente MSP. Najvyšší podiel na úrovni viac ako 59 mil. EUR takto poskytnutej pomoci smeroval do regionálnej investičnej pomoci. Uvedená štátna pomoc smerovala najmä do odvetví výroby potravín, nápojov a poľnohospodárstva. Na rozvoj centralizovanej výroby tepla smerovalo v sledovanom období v zhruba 17 mil. EUR.

Na boj s dopadmi obmedzení vyhlásených v spojitosti s ochorením COVID-19 bola v skúmanom kraji vyplatená podpora na úrovni viac ako 96 mil. EUR. Z tejto sumy pripadlo na MSP viac ako 91 mil. EUR. Najvyššia suma počas rokov 2020 – 2022 bola poskytnutá do sektoru priemyselnej výroby, a to v objeme viac ako 18 mil. EUR, čo predstavovalo takmer 20 % podpory. Do odvetví obchodu a stavebníctva smerovalo približne 16 %, resp. 15 % poskytnutej finančnej pomoci v boji s následkami pandémie.

Tabuľka 47: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	1 843	1 466	812	393	394	310	437	379	240	9	-

Zdroj: ÚPSVaR

Podporu prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť v období posledných 5 rokov jej poskytovania využilo v prešovskom regióne takmer 1 400 UoZ. Ide o kraj s tretím najvyšším počtom podporených UoZ v danom období.

Na území kraja sa nachádza 14 priemyselných parkov a zón, čo predstavuje druhý najvyšší počet zo všetkých krajov. Ich celková využiteľná plocha je však najnižšia zo všetkých krajov. Pri obsadenosti priemyselných parkov na úrovni 72 % však využívaná plocha predstavuje len 0,7 mil. m². Do roku 2022 bolo v miestnych priemyselných parkoch vytvorených viac ako 5-tisíc pracovných miest, čo z hľadiska podielu voči plánovaným pracovným miestam predstavuje 110 %. Podľa tohto indikátora ide o najefektívnejší región. Výrobný program firiem v priemyselných parkoch skúmaného kraja je pestrý a skladá sa z výroby obuvi a textilu, strojárenskej a kovovýroby, elektrotechnického priemyslu, servisu poľnohospodárskej techniky, až po internetový obchod a výrobu kondenzačných kotlov, ohrievačov, radiátorov a solárnych systémov.

Tabuľka 48: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Prešovský kraj

	Počet	Využiteľná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	14	1 039 603	72 %	4 574	5 038	110 %

Zdroj: MH Invest II

1.8 Košický kraj

Všetky okresy regiónu, s výnimkou košických mestských okresov a okresu Spišská Nová Ves, patria do skupiny najmenej rozvinutých okresov Slovenska. Zároveň podnikateľská aktivita obyvateľov tohto regiónu je z hľadiska podielu podnikajúcich osôb najnižšia v celej SR. KE kraj sa vyznačuje aj výraznými medziokresnými rozdielmi v príjmoch, keď v okrese s najnižšou mzdou jej úroveň dosahuje len dve tretiny najsilnejšieho okresu. Ekonomická aktivita obyvateľstva v produktívnom veku je najnižšia z celej SR a len v priebehu posledných rokov aj v súvislosti s postupným ekonomickým rastom pokorila hranicu 70 %. V súvislosti s postupným starnutím obyvateľstva bude nevyhnutné hľadať efektívne formy zvyšovania zapojenia obyvateľov v produktívnom veku na trhu práce. Základným predpokladom pre inklúziu väčšej časti obyvateľstva v produktívnom veku je vhodné implementovanie aktivít podporených v rámci Programu Slovensko v prioritě 4P6. Aktívne začlenenie rómskych komunít.

Podnikateľský sektor kraja prispieva k tvorbe HPH Slovenska 12 %. Z tohto pohľadu ide o druhý najväčší región. Okrem tradične silného priemyselného segmentu sa na tvorbe pridanej hodnoty spolupodieľajú aj viaceré odvetvia služieb. Významnú časť zamestnanosti tvorí odvetvie informačných a komunikačných technológií. Medzi rokmi 2016 a 2020 narástla produktivita práce v KE kraji o takmer 14 %, resp. 3,5 % ročne. Nemalou mierou sa na uvedenom vývoji podpísal aj pandemický rok 2020, v ktorom produktivita vzrástla nadpriemerne o viac ako 4 %, a to predovšetkým vďaka pokračujúcemu rastu vytvorenej HPH pri relatívne pomalšom prepade zamestnanosti. Najvýznamnejšie prispeli v roku 2020 k rastu produkcie sektory služieb s vysokou pridanou hodnotou – finančné, IT, reality a odborné, vedecké a technické služby.

Tabuľka 49: Vývoj hrubej pridanej hodnoty, Košický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hrubá pridaná hodnota (HPH), v mil. EUR	7 314	7 676	7 725	7 995	8 538	8 427	9 260	9 588	9 897	10 123	10 726
HPH na zamestnanca, v tis. EUR	31,49	32,66	33,24	34,13	35,96	34,66	36,82	37,23	37,90	39,49	-

Zdroj: ŠÚ SR

Podiel PZI, ktoré sa realizovali v KE kraji na celoslovenskom objeme PZI, postupne počas obdobia rokov 2011 až 2019 mierne klesá. Na druhej strane však možno s ohľadom na prebiehajúcu investíciu švédskej automobilky Volvo Cars v priemyselnom parku Valaliky pri Košiciach v objeme približne 1,2 mld. EUR očakávať v najbližšom období výraznú korekciu v uvedenom ukazovateli.

Tabuľka 50: Stav priamych zahraničných investícií, Košický kraj, v mil. EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Priame zahraničné investície	2 586	2 476	2 554	2 723	2 465	2 254	2 600	2 464	2 471

Zdroj: NBS

Miera evidovanej nezamestnanosti v KE kraji počas pokrízového oživenia poklesla medzi rokmi 2012 a 2019 o viac ako 12 p. b. Avšak, v dôsledku spomalenia ekonomiky počas pandémie ochorenia COVID-19 došlo medzi rokmi 2019 a 2020 k nárastu miery nezamestnanosti v skúmanom regióne o takmer 3 p. b., čo predstavovalo druhý najvyšší nárast spomedzi všetkých krajov. Pri pohľade na okresnú úroveň je možné si všimnúť výrazné rozdiely v úrovni miery nezamestnanosti medzi košickými mestskými okresmi a zvyškom kraja. Miera nezamestnanosti v Košiciach v posledných rokoch vykazuje hodnoty silných regiónov západného Slovenska.

Tabuľka 51: Miera evidovanej nezamestnanosti, Košický kraj, k 31.12., v %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miera evidovanej nezamestnanosti	18,76	19,58	17,23	15,92	14,39	12,76	9,94	8,17	7,57	10,55	9,98	8,69

Zdroj: ÚPSVaR

Úroveň priemerných miezd v košickom regióne ako celku nedosahuje priemer Slovenska. Pri pohľade na okresnú úroveň dosiahli úroveň národného priemeru iba tri košické mestské okresy – Košice I, Košice II a Košice IV. Mierne pozitívne možno hodnotiť to, že v roku 2021 už úroveň priemerných miezd vo všetkých okresoch kraja prekročila hranicu 1 000 EUR. Počas obdobia rokov 2016 – 2021 rástli mzdy v kraji priemerne približne o 6,5 % ročne. Celkovo za toto obdobie vzrástla priemerná mzda v kraji o 361 EUR.

Tabuľka 52: Priemerná nominálna mesačná mzda, Košický kraj, v EUR

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná mzda	848	851	855	908	945	972	1 025	1 110	1 179	1 238	1 333

Zdroj: ŠÚ SR

Podnikateľská aktivita obyvateľov v KE kraji je z hľadiska podielu podnikajúcich osôb najnižšia v celej SR. A to i napriek nárastu o takmer 15 % medzi rokmi 2016 a 2021, čo predstavuje druhé najvyššie tempo rastu. Obdobne počet podnikov na 1000 obyvateľov napriek najvyššiemu rastu v sledovanom období dosahuje podpriemernú úroveň. Podiel zahraničných podnikov medzi rokmi 2016 a 2020 postupne rástol, čo predstavovalo obrat trendu z predchádzajúceho obdobia. Podnikateľská aktivita v košickom regióne aktuálne reflektuje jednotlivé obmedzenia tohto kraja, a to tak kúpyschopnosť obyvateľstva, ako aj jeho relatívnu izolovanosť od ekonomicky najvýkonnejších krajov.

Tabuľka 53: Organizačná štatistika, Košický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podiel podnikajúcich fyzických osôb na obyvateľstve v produktívnom veku (%)	7,33	7,11	7,13	6,83	6,20	6,35	6,43	6,11	6,45	6,30	7,28
Počet podnikov na tisíc obyvateľov	20	21	23	25	25	27	28	30	32	34	35
Podiel podnikov so zahraničným vlastníctvom na celkovom počte podnikov (%)	9,30	9,73	9,48	9,75	7,00	7,15	8,21	8,33	8,90	9,84	6,53
Počet podnikov do 250 zamestnancov	-	-	-	-	11960	11782	12635	13462	14311	14722	15630

Zdroj: ŠÚ SR

V KE kraji pôsobilo ku koncu roka 2022 zhruba 28-tisíc podnikateľských subjektov, čo predstavuje 9 % všetkých podnikov v SR. V priebehu roka 2022 v analyzovanom kraji ubudlo približne 4,5-tisíc subjektov. V období rokov 2016 až 2021 pribudlo v KE kraji takmer 4 tisíc podnikov v kategórii do 250 zamestnancov. Priemerná dĺžka konania na okresných súdoch v Humennom a Košice I je pod priemerom SR, avšak aj tu je trvanie viac ako 1 rok. V roku 2021 bola priemerná dĺžka konania obchodnej agendy v kraji na úrovni približne 30 mesiacov. Najhoršia situácia bola v prípade okresov Košice - okolie, Rožňava a Trebišov, v ktorých rozhodovanie tejto agendy trvalo v priemere okolo 40 mesiacov.

Za posledných 5 rokov predstavovala štátna pomoc koncentrovaná do tohto regiónu sumu viac ako 108 mil. EUR. Z tejto sumy bolo viac ako 65 % pridelených v segmente MSP. Najvyšší podiel takto poskytnutej pomoci smeroval do regionálnej investičnej pomoci, a to na úrovni viac ako 47 mil. EUR v rôznych odvetviach priemyselnej výroby. Relatívne vysokej podpory sa v sledovanom kraji dostalo začínajúcim podnikom vo forme kvázi vlastného

kapitálu v objeme necelých 8 mil. EUR s koncentráciou na odvetvia IT a počítačového programovania.

Podpora podnikov v boji so situáciou spôsobenou ochorením COVID-19 dosiahla v KE kraji úroveň viac ako 74 mil. EUR. MSP čerpali viac ako 72 mil. EUR, čo predstavuje 97 % podpory na boj s pandémiou poskytnutej v regióne. V priemyselnej výrobe bolo nárokováných zhruba 13 % poskytnutej finančnej pomoci. V odvetviach obchodných služieb to bolo viac ako 20 mil. EUR a na stavebníctvo pripadlo takmer 6 mil. EUR.

Tabuľka 54: Počet umiestnených na trhu práce prostredníctvom podpory podľa §49 zákona o službách zamestnanosti, Košický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet umiestnených na TP	1 381	999	893	434	406	366	437	370	202	9	-

Zdroj: ÚPSVaR

Podpora UoZ prostredníctvom naštartovania podnikania dosahovala jednu z najvyšších úrovní v rámci SR. Za obdobie rokov 2016 – 2020 bolo prostredníctvom príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť umiestnených na trhu práce viac ako 1 300 UoZ. V pandemickom roku 2020 to bolo však len 9 UoZ, a to hlavne z dôvodu utlmenia jeho poskytovania.

Na území KE kraja sa nachádza 13 priemyselných parkov a zón. Do roku 2022 bolo v miestnych priemyselných parkoch vytvorených viac ako 5-tisíc pracovných miest. Z hľadiska podielu vytvorených voči plánovaným pracovným miestam išlo o najmenej efektívny región. Obsadenosť priemyselných parkov bola na úrovni 61 % a zostávajúca voľná plocha predstavovala takmer 1,9 mil. m². Dostupné voľné kapacity sú druhé najvyššie spomedzi všetkých krajov. Počet vytvorených pracovných miest reflektuje aj atraktivitu regiónu z hľadiska zahraničných investorov. Zároveň však poskytuje dostatočné možnosti na ďalší rast ich využitia bez nutnosti významnejších okamžitých nákladov z hľadiska investičnej podpory.

Tabuľka 55: Základné ukazovatele priemyselných parkov a zón, Košický kraj

	Počet	Využitelná plocha (v m ²)	Obsadenosť plochy	Plánovaný počet prac. miest	Skutočný počet prac. miest	Podiel vytvorených PM voči plánovaným
Priemyselné parky a zóny	13	4 821 058	61 %	22 765	5 646	25 %

Zdroj: MH Invest II

2 Porovnanie podmienok pre podnikanie MSP v rámci jednotlivých regiónov SR

Podmienky pre podnikanie MSP sú naprieč krajinami SR rôzne. Pre adekvátne porovnanie podmienok podnikania je preto potrebné analyzovať rôzne aspekty, ktoré ovplyvňujú podnikateľské prostredie. Prvým takýmto aspektom sú náklady na podnikanie. V rámci tejto kategórie bola využitá priemerná cena práce, priemerná cena nehnuteľností na bývanie a priemerná výška vybraných daní. Priemerná cena práce, ktorá bola vypočítaná z priemernej hrubej nominálnej mesačnej mzdy pridaním odvodov, zachytáva rozdiely v mzdových nákladoch na podnikanie v jednotlivých regiónoch. Priemerná cena nehnuteľností na bývanie slúži ako aproximácia nákladov vynaložených na zabezpečenie priestorov na podnikanie. Priemerná výška vybraných daní zase poukazuje na rozdiely v daňovom zaťažení podnikateľov na miestnej úrovni.

Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti pomáhajú zachytiť kúpnu silu v danom regióne. Pričom spomínaný indikátor doplnený o dostupnosť internetového pripojenia v domácnostiach predstavujú proxy pre možnosti oslovenia zákazníkov cez rôzne informačné médiá. Dostupnosť pracovnej sily je zachytená v údajoch o počte voľných pracovných miest, o počte disponibilných UoZ, v údajoch o migračnom salde regiónu a v počte legálne pracujúcich cudzincov v regióne. Kým samotné počty VPM a UoZ reflektujú situáciu na trhu práce, ich rozdelenie podľa výšky dosiahnutého vzdelania umožňuje lepšie pochopiť potreby jednotlivých krajov a identifikovať prípadné disproporcie. Rozdelenie UoZ podľa dĺžky nezamestnanosti poukazuje na mieru dlhodobej nezamestnanosti v konkrétnom regióne, pričom kategória dlhodobo nezamestnaných predstavuje z hľadiska aktivácie najnákladnejšiu skupinu UoZ. Výpovedná hodnota údajov o medziregionálnom migračnom salde a o počte legálne pracujúcich cudzincov je dvojaká. Okrem atraktivity konkrétneho regiónu pre pracujúcich poukazuje taktiež na mieru závislosti od migrácie.

Ďalším dôležitým aspektom, ktorý ovplyvňuje kvalitu podnikateľského prostredia je stav infraštruktúry v regióne. Dĺžka jednotlivých typov ciest síce v kombinácii s počtom ton prepraveného materiálu a osôb na jeden km ciest vypovedá nielen o hustote cestnej siete, ale aj o miere jej využitia. Počet a priemerná obsadenosť škôl zas poukazujú na stav školstva a jeho dostupnosť v regióne. Pričom nedostatočné kapacity v oblasti predprimárneho a primárneho vzdelávania indikujú potenciálne problémy v oblasti synchronizácie pracovného a rodinného života, ktoré sa môžu prejaviť nedostatočnou flexibilitou najmä v prípade žien. V neposlednom rade predstavujú dôležitú informáciu miera súladu štruktúry odborov stredných a vysokých škôl v kombinácii s odvetvovým zložením lokálnej ekonomiky. Uvedený aspekt spolu s objemom investícií do VaV poskytujú indikáciu možného rozvoja inovácií a nových technológií.

Na základe hodnotenia vyššie identifikovaných ukazovateľov a ich vývojových tendencií je na záver tejto časti štúdie spracovaná SWOT analýza jednotlivých krajov. Aplikovaný analytický prístup slúži na zhodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb, ktoré sú aktuálne prítomné pre podnikateľské prostredie jednotlivých regiónov a ich ďalší rozvoj. Na základe identifikácie jednotlivých elementov SWOT analýzy sú v ďalších častiach rozpracované detailnejšie hlavné prekážky a odporúčania pre efektívny rozvoj podnikania v regiónoch Slovenska.

2.1 Bratislavský kraj

BA kraj je jediným slovenským krajom patriacim podľa metodológie Eurostatu do kategórie viac rozvinutých regiónov. Stupeň rozvoja sa podľa tejto metodológie určuje na základe HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily, ktorý sa porovnáva s priemerom všetkých Európskych regiónov. Ostatné regióny Slovenska nedosiahli ani polovicu úrovne, ktorú dosahuje BA kraj. Región hlavného mesta je od roku 2017 najpomalšie starnúcim krajom, keď sa počas sledovaného obdobia zvýšil podiel obyvateľov nad 65 rokov o 1,7 p.b. A to i vďaka výrazne pozitívnemu migračnému saldu kraja, ktoré však v období po prepuknutí ochorenia COVID-19 nastúpilo na klesajúcu trajektóriu. Súčasne ide o región s najvyššou ekonomickou aktivitou obyvateľstva, atakujúcou 80 % populácie v produktívnom veku. Prírodný prírastok v období posledných dvoch rokov (2021 a 2022) dosiahol len mierne pozitívne úrovne v hodnotách rádov desiatok, pričom v období rokov 2014 – 2019 osciloval okolo hodnoty 2000 osôb.

BA kraj má dlhodobo najvyššie náklady na podnikanie spomedzi všetkých regiónov SR. Celkové náklady podnikania sú vzhľadom na vysoký podiel mzdových nákladov na celkových nákladoch podnikov výrazne ovplyvnené cenou práce. Cena práce v období medzi rokmi 2017 – 2021 narástla v BA kraji o takmer 22 %, čo však spomedzi regiónov predstavuje najpomalšie tempo rastu. Na druhej strane je úroveň ceny práce ďaleko najvyššia z celej SR. Rovnako ako v prípade ceny práce je aj cena nehnuteľností dlhodobo najvyššia v BA kraji. Rovnako ako v prípade ceny práce bolo aj tempo rastu cien nehnuteľností 49,1 % v období 2017 – 2022 najpomalšie zo všetkých krajov, a to 77,1 %.

Tabuľka 56: Priemerná cena práce (v EUR), Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 564	1 601	1 629	1 749	1 787	1 862	1 959	2 073	2 219	2 304	2 389

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

Dôležitým pozorovaním je rast cien nehnuteľností počas pandemických rokov. V období rokov 2019 – 2022 narástla cena nehnuteľností o 59,7 %.

Tabuľka 57: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	1 677	1 661	1 660	1 648	1 693	1 790	1 896	1 973	2 102	2 333	2 826	3 357

Zdroj: NBS

Z výberového porovnania výšky vybraných daní⁹ vyplýva, že BA kraj má spomedzi všetkých krajov najvyššiu daň za ubytovanie, daň za nevýherné hracie automaty a za obe vybrané dane za stavby. Daň za predajné automaty je tretia najvyššia spomedzi krajov. Vysoké daňové zaťaženie má negatívny vplyv na podnikateľské prostredie regiónu.

⁹ Spracovanie aktuálne platných VZN pre mestá a obce s počtom trvale bývajúceho obyvateľstva presahujúceho 30 000, a vybrané mestá a obce s priemyselným parkom.

Tabuľka 58: Priemerná výška vybraných daní, Bratislavský kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie, vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,70	155,98	371,53	6,42	8,25

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Kúpyschopnosť obyvateľstva BA kraja je taktiež najvyššia spomedzi všetkých regiónov. Tempo rastu, ktoré bolo v období rokov 2012 – 2016 najvyšším spomedzi všetkých krajov – 136,8 %, v období rokov 2015 – 2019 spomalilo na 47,9 %, čo predstavuje 3. najpomalšie tempo rastu. Je však potrebné spomenúť, že kým údaje o nákladoch na podnikanie sú dostupné aj za roky, kedy prebiehala pandémia COVID-19, údaje o príjmoch sú dostupné len do roku 2019. Počas pandemického roka 2020 ako v jedinom kraji poklesli výdavky na jedného člena domácnosti len v bratislavskom regióne, čo bolo dané významným podielom služieb na spotrebe a ich obmedzenou dostupnosťou v uvedenom období.

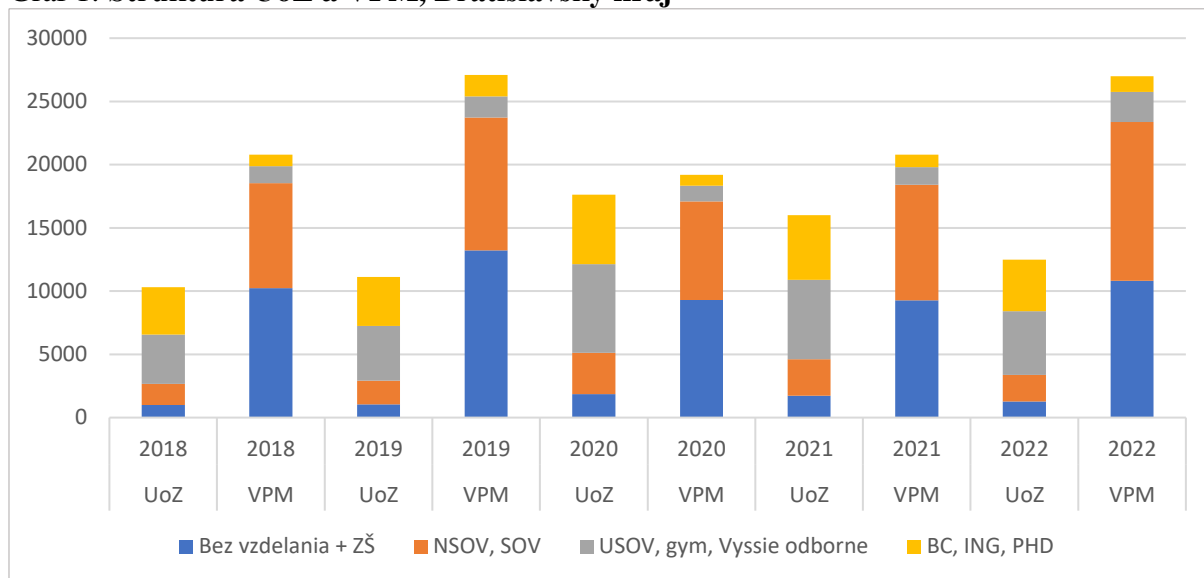
Tabuľka 59: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Bratislavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	452,51	468,54	486,75	509,32	554,09	576,47	587,56	609,09	635,11	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	400,89	409,28	421,94	420,62	436,27	436,17	443,53	453,01	460,89	383,18
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	51,62	59,26	64,81	88,70	117,82	140,30	144,03	156,08	174,22	-

Zdroj: ŠÚ SR

Problém nedostupnosti pracovnej sily, ktorá predstavuje dlhodobý problém BA kraja, sa čoraz viac prehľbuje, a to aj napriek pandémií. BA kraj je od roku 2018, kedy prebehol TT kraj, regiónom s najväčším nedostatkom pracovnej sily. Uvedenú zmenu ilustruje fakt, že medzi rokmi 2017 – 2019 sa zvýšil počet voľných pracovných miest o 74,3 %, zatiaľ čo počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie klesol o 4,9 %. Obdobie medzi rokmi 2019 – 2022 však prinieslo zanedbateľný pokles voľných pracovných miest a mierny nárast počtu disponibilných UoZ. BA kraj má dlhodobo najvyšší počet voľných pracovných miest. Jednou z alternatív, ako dostupné pracovné miesta obsadiť je migrácia. Bratislavský región je dlhodobo najatraktívnejšou destináciou pre vnútornú migráciu, ako aj pre pracovníkov zo zahraničia. BA kraj je dlhodobo kraj s najväčším pozitívnym saldom sťahovania. Avšak v dôsledku pandemickej situácie sa absolútna hodnota znížila. Pomôcť s nedostatkom pracovných miest môže komponent 10: Lákanie a udržanie talentov z Plánu obnovy a odolnosti. Jedným z cieľov politik navrhnutých v príslušnom komponente je zmierniť narastajúci demografický tlak a prilákať ľudský kapitál nevyhnutný na ekonomický rast Slovenska (Plán obnovy, s. 359). V spomenutom kontexte predstavuje BA kraj lákavú destináciu nie len pre cudzincov, ale aj pre návratilcov.

Graf 1: Štruktúra UoZ a VPM, Bratislavský kraj

Zdroj: ÚPSVaR

V BA kraji je dlhodobý nedostatok pracovnej sily. Štruktúra VPM sa v období 2018 – 2022 nezhoduje so štruktúrou UoZ. Okrem chýbajúceho množstva UoZ bez vzdelania alebo základného vzdelania je naopak prebytok UoZ s vysokoškolským alebo vyšším odborným vzdelaním. K tomuto prebytku prispieva aj migrácia vysokoškolsky vzdelanej populácie, ktorá je v rokoch 2017 – 2021 v BA kraji výrazne pozitívna. Z hľadiska dĺžky trvania nezamestnanosti je v BA kraji dlhodobo najbežnejšia prechodná nezamestnanosť, t. j. nezamestnanosť kratšia ako 7 mesiacov.

Tabuľka 60: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Bratislavský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	505	1 050	2 432	4 848	8 643	15 537	20 798	27 085	19 189	20 799	26 989
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	9 506	8 897	8 705	8 027	7 610	6 380	5 973	6 526	8 715	6 855	6 320
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	5 077	5 521	5 062	4 233	3 442	2 569	2 403	2 776	5 314	3 807	2 977
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	6 639	7 362	7 833	7 022	5 309	2 783	1 963	1 833	3 623	5 365	3 207
Celkový počet disponibilných UoZ	20 152	20 910	20 601	17 963	1 572	10 714	9 205	10 193	16 954	15 459	11 805
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	39,9	19,9	8,5	3,7	1,8	0,7	0,4	0,4	0,9	0,7	0,4

Zdroj: ÚPSVaR

Okrem toho tu pracuje najviac cudzincov spomedzi všetkých regiónov. Počet legálne pracujúcich cudzincov, ktorý dlhodobo rástol čoraz rýchlejšie počas pandemických rokov 2020 a 2021 mierne klesol, no v dôsledku zlepšenia pandemickej situácie a predovšetkým konfliktu na Ukrajine v roku 2022 opäť narástol. Potreba lákania pracovnej sily do regiónu bude aj do budúcnosti tlačiť na rast nákladov na mzdy, čo bude tlmiť podnikateľskú aktivitu.

Tabuľka 61: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Bratislavský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	4 551	5 231	7 590	9 370	12 048	17 332	28 259	28 685	27 052	26 319	32 168

Zdroj: ÚPSVaR

Z hľadiska dopravy je BA kraj veľmi dôležitý. Hlavné mesto je dôležitým cestným uzlom, ktorým prechádzajú diaľnice smerujúce do Česka, Maďarska, Rakúska, ale aj do zvyšku Slovenska. Vďaka svojej polohe je teda BA kraj vyťažený tranzitnou a osobnou dopravou. BA kraj má aj najvyšší pomer diaľnic a rýchlostných ciest na celkovej dĺžke ciest. Okrem toho má taktiež najvyťaženejšie cesty spomedzi všetkých regiónov Slovenska z hľadiska počtu ton prepraveného materiálu na 1 km ciest, ale aj z hľadiska prepravených osôb na 1 km ciest.

Tabuľka 62: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Bratislavský kraj, rok 2021

	Cesta I. triedy	Cesta II. Triedy	Cesta III. Triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	130	225	343	136	16	850

Zdroj: ŠÚ SR

Vyťaženosť cestnej dopravy je zrejme hlavne na prístupových cestách do Bratislavy z prímestských obcí. Dokončenie diaľnice D4 a rýchlostnej cesty R7 pomohlo mierne znížiť vyťaženosť ostatných komunikácií, no stále platí, že cesty II. a III. triedy sú počas špičiek preťažené. Hlavným limitujúcim faktorom plného využitia potenciálu vybudovaných ciest nadregionálneho charakteru na odľahčenie vnútromestských komunikácií je prepojenie diaľnic D1 a D4. Výhodná pozícia BA kraja má pozitívny efekt aj na železničnú dopravu. Železničná sieť v BA kraji je najhustejšou spomedzi všetkých regiónov. Okrem toho sa v BA kraji nachádza aj najvýznamnejšie letisko na Slovensku a dôležitý riečny prístav.

Tabuľka 63: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Bratislavský kraj, rok 2021

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	13 790	15 105

Zdroj: ŠÚ SR

BA kraj tiež profituje z najvyššieho množstva vysokých škôl. Dobrá dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily má pozitívny efekt na podnikateľské prostredie. Rovnako pozitívny efekt má z národného hľadiska relatívne vysoká miera investícií do VaV. Dlhodobý objem takýchto investícií pohybuje okolo polovice celkových investícií v rámci Slovenska. Jednou z dlhodobých priorít Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030 je vytvorenie ekosystému slovenských digitálnych inovačných hubov a vybudovanie unikátneho inovačného hubu v Bratislave. Bratislava má vďaka svojej geografickej polohe, veľkosti a komunite digitálnych vývojárov a kreatívcoov potenciál stať sa dôležitým hubom tohto typu v stredoeurópskom priestore.

Tabuľka 64: Počet a vytváranosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Bratislavský kraj, rok 2021

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	300	169	45	53	12
Priemerný počet žiakov na školu	90	373	335	307	3 718

Zdroj: ŠÚ SR

Metropolitný región trpí nedostatkom kapacít materských škôl, čo len podčiarkuje fakt, že má najnižší počet materských škôl spomedzi všetkých krajov. Jednou z reforiem komponentu 6: Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch Plánu obnovy a odolnosti je zabezpečenie podmienok na implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania pre deti od 5 rokov a zavedenie právneho nároku na miesto v materskej škole alebo u iných poskytovateľov predprimárneho vzdelávania od 3 rokov. BA kraj môže čerpať prostriedky z tejto reformy práve na dobudovanie chýbajúcich kapacít materských škôl.

Tabuľka 65: Podiel domácností s prístupom na internet, Bratislavský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	84,0 %	83,4 %	79,9 %	80,7 %	85,3 %	85,0 %	88,9 %	83,7 %	90,1 %	96,1 %	95,7 %

Zdroj: ŠÚ SR

BA kraj má dlhodobo najvyšší podiel domácností s prístupom na internet. V roku 2019 malo prístup na internet 83,7 % všetkých domácností, z toho 87 % pevné širokopásmové pripojenie a 67,6 % mobilné širokopásmové pripojenie.

SWOT analýza Bratislavský kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> atraktivita pre kvalifikovanú pracovnú silu podporená koncentráciou sektorov služieb s vysokou pridanou hodnotou najvyššia úroveň kúpyschopnosti obyvateľstva vysoká produktivita pracovnej sily najvyšší počet podnikateľských subjektov vysoká koncentrácia zahraničných investícií a pretrvávajúca atraktivita pre ich lákanie dobrá dostupnosť podporných služieb pre firmy najvyšší objem výdavkov na VaV 	<ul style="list-style-type: none"> najvyššie náklady na podnikanie, vrátane mzdových vysoká cena nehnuteľností nízka dostupnosť pracovnej sily, a to najmä v segmente s nižšou kvalifikáciou preťažená dopravná sieť a zaostávajúce budovanie integrovanej dopravy limitované kapacity v sociálnych službách pre obyvateľov a ich nedostatočný rozvoj

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> podpora vytvárania sietí a klastrov – Bratislava ako digitálny inovačný hub pre stredoeurópsky priestor podpora zakladania nových firiem v oblastiach ako sú kreatívny priemysel či nové formy cestovného ruchu podpora rastu produktivity podnikateľského sektora prostredníctvom investícií do výskumu a inovácií optimalizácia a modernizácia štruktúry študijných odborov na úrovni stredných a vysokých škôl 	<ul style="list-style-type: none"> dosiahnutie limitov domácej a zahraničnej migrácie nedostatočné investície do údržby a skvalitňovania infraštruktúry nedostatok pracovnej sily pre pokrytie potrieb obyvateľstva (školsstvo, zdravotníctvo a sociálne služby) dynamický rast nákladov na podnikanie a strata konkurencieschopnosti

2.2 Trnavský kraj

TT kraj je po BA kraji druhým najrozvinutejším regiónom Slovenska. Za obdobie rokov 2018 až 2020 dosiahol v priemere 78 % priemeru európskych regiónov. Uvedená hodnota ho zaraďuje medzi tzv. prechodné regióny, teda územia s HDP na obyvateľa na úrovni medzi menej rozvinutými (menej ako 75 % priemeru EÚ) a rozvinutými (viac ako 100 %). Ide o jediný región Slovenska nachádzajúci sa v tejto kategórii. V období po roku 2017 sa v analyzovanom regióne zvýšil podiel obyvateľov nad 65 rokov o takmer 2,5 p. b. Zároveň ide podľa podielu obyvateľov vo veku nad 65 rokov o región na úrovni priemeru SR. Spolu s BA krajom je jediným regiónom s pozitívnym migračným saldóm na úrovni okolo 1 500 osôb v období posledných piatich rokov. Aj napriek relatívne pozitívnej dynamike v oblasti starnutia obyvateľstva stúpila ekonomická aktivita obyvateľstva v roku 2022 na úroveň viac ako 76 %. Kým v priebehu rokov 2010 – 2019 bol priemerný ročný prirodzený prírastok na úrovni -160 osôb, po prepuknutí pandémie ochorenia COVID-19 sa jeho stav výrazne zhoršil a za roky 2020 – 2022 nadobudol hodnoty viac ako -1 500 osôb ročne.

TT kraj patrí medzi regióny s relatívne vyššími nákladmi na podnikanie. Cena práce je po BA a KE kraji tretia najvyššia, avšak jej tempo rastu bolo v období medzi rokmi 2017 – 2021 po BA kraji druhé najpomalšie – 26,2 %. Relatívne vysoká cena práce je determinovaná aj nutnosťou konkurovať regiónu hlavného mesta, ktorý je vo vzdialenosti a dopravnej dostupnosti adekvátnej na denné dochádzanie za prácou.

Tabuľka 66: Priemerná cena práce (v EUR), Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 107	1 146	1 163	1 217	1 268	1 328	1 422	1 509	1 618	1 728	1 795

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠÚ SR

Cena nehnuteľností je v TT kraji piata najvyššia, zatiaľ čo tempo rastu cien nehnuteľností bolo v tom období 2017 – 2022 druhé najpomalšie na úrovni 96,8 %. Aj napriek tomu, že uvedený rast je v ostatných regiónoch výraznejší, dlhodobý rast cien nehnuteľností v takomto tempe predstavuje veľký problém pre podnikateľské prostredie. Spomínaný efekt je výrazný najmä ak sledujeme obdobie medzi rokmi 2019 – 2022, kde narástla cena nehnuteľností o 61,8 %.

Tabuľka 67: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	834	824	826	823	830	863	936	1 060	1 138	1 196	1 460	1 842

Zdroj: NBS

Z hľadiska daňového zaťaženia má TT kraj nadpriemernú výšku dane za ubytovanie, dane za predajné automaty – najvyššiu a dane za nevýherné automaty. Daň za priemyselné stavby je na úrovni priemeru Slovenska, zatiaľ čo daň za stavby na ostatné podnikanie je mierne pod priemernou úrovňou.

Tabuľka 68: Priemerná výška vybraných daní, Trnavský kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,38	163,38	206,19	3,73	3,86

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Čisté peňažné príjmy rástli v období rokov 2015 – 2019 viac ako 2,5-násobne rýchlejšie oproti výdavkom, čo malo za následok najvyššie percentuálne zvýšenie kúpyschopnosti obyvateľstva spomedzi všetkých regiónov.

Tabuľka 69: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Trnavský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	376,6 5	384,5 7	387,6 7	419,9 0	440,1 7	458,6 2	475,8 2	494,7 8	517,0 8	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	329,3 4	334,9 8	330,5 7	337,7 5	397,4 1	400,9 7	408,2 5	416,7 1	424,1 7	398,85
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	47,31	49,59	57,10	82,15	42,76	57,65	67,57	78,07	92,91	-

Zdroj: ŠÚ SR

V pokrízovom období mal TT kraj najväčší nedostatok pracovnej sily meraný ako podiel voľných pracovných miest a nezamestnaných. Uvedený trend pokračoval až do roku 2018, kedy trnavský región vystriedal na prvej priečke BA kraj. Uvedené poradie pretrvalo až do súčasnosti. Aj napriek tomu je nedostatok pracovnej sily výrazný – v roku 2019 bolo dostupných 13 921 pracovných miest, no disponibilný počet UoZ bol len 7 465. V prvom roku pandémie nastal výrazný zlom, kedy sa znížil počet voľných pracovných miest a zvýšil počet disponibilných UoZ. Avšak v roku 2021 a najmä v roku 2022 sa situácia vrátila do predpandemického stavu.

TT kraj má dlhodobo najnižší počet disponibilných UoZ. Pozitívny dopad na uvedenú situáciu však má fakt, že spolu s BA krajom je TT kraj jediným krajom s pozitívnym saldom sťahovania. TT kraj môže rovnako ako BA kraj profitovať z komponentu 10 Plánu obnovy a odolnosti, keďže aj v trnavskom regióne je výrazný previs dopytu po pracovnej sile nad jej ponukou.

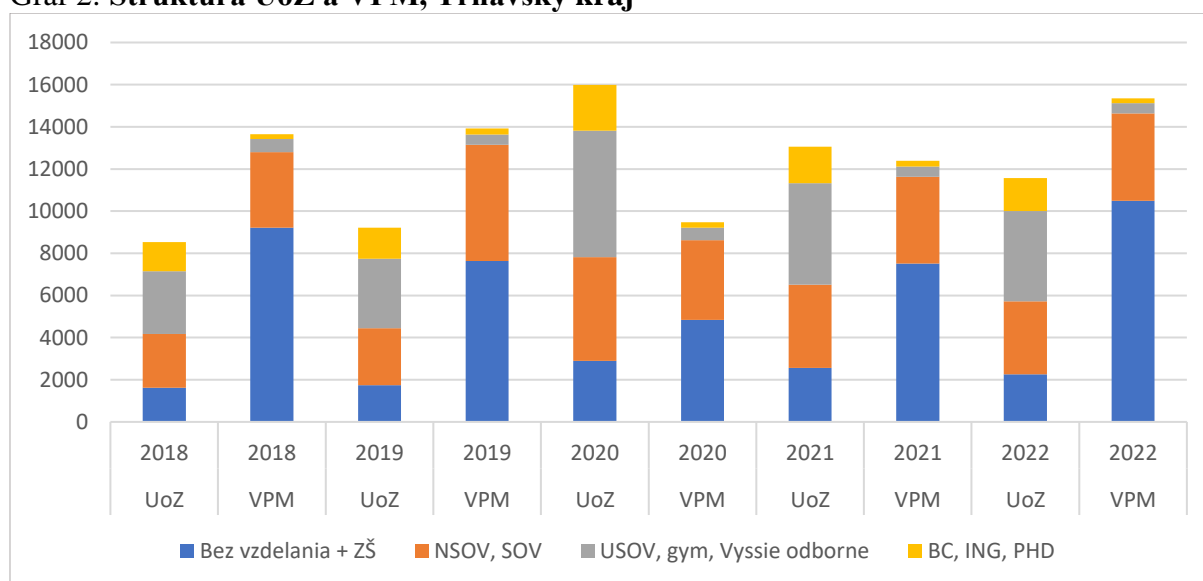
Tabuľka 70: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Trnavský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	381	497	1 038	3 164	5 504	14 072	13 649	13 921	9 476	12 393	15 356
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	12 683	11 275	10 046	9 584	7 832	5 926	5 471	6 082	8 363	6 157	6 289
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	6094	6 097	5 526	4 360	2 976	1 883	1 759	1 972	4 799	2 897	2 519
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	11 801	1 1311	10 462	7 911	4 605	2 015	1 300	1 164	2 839	4 007	2 771
Celkový počet disponibilných UoZ	27 887	26 630	23 435	19 226	12 850	7 717	6 639	7 465	14 809	11 931	10 352
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	73,2	53,6	22,6	6,1	2,3	0,5	0,5	0,5	1,6	1,0	0,7

Zdroj: ÚPSVaR

TT kraj je taktiež okrem BA kraja jediným krajom, ktorý mal v období rokov 2017 – 2021 pozitívne saldo migrácie vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Porovnanie vzdelanostnej štruktúry UoZ a VPM naznačuje relatívne dobrú dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily. Naproti tomu je evidentný prebytok VPM, pre ktoré je potrebné maximálne základné vzdelanie. Z pohľadu dĺžky nezamestnanosti UoZ je najčastejšia krátkodobá nezamestnanosť.

Graf 2: Štruktúra UoZ a VPM, Trnavský kraj

Zdroj: ÚPSVaR

V TT kraji taktiež dlhodobo pracuje druhý najvyšší počet cudzincov. V roku 2019 dosiahol ich počet maximum, následne v dôsledku pandémie v roku 2020 nastal výrazný pokles. Počas rokov 2021 a 2022 sa situácia mierne zlepšila, no na úroveň z roku 2019 sa počet pracujúcich cudzincov zatiaľ nevrátil. Pre ďalší rozvoj podnikania bude pre TT kraj kľúčové lákanie pracovnej sily.

Tabuľka 71: **Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Trnavský kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	1 863	2 274	2 681	3 964	8 335	13 112	14 053	16 002	10 790	11 155	14 999

Zdroj: ÚPSVaR

TT kraj je z hľadiska cestnej dopravy dobre rozvinutý, o čom svedčí aj významný podiel diaľnic a rýchlostných ciest. Križovatka ciest D1/R1 neďaleko krajského mesta predstavuje významný cestný uzol. Z hľadiska nákladnej dopravy má TT kraj tretí najvyšší počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest.

Tabuľka 72: **Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Trnavský kraj, rok 2021**

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	267	530	1057	67	42	1964

Zdroj: ŠÚ SR

Z hľadiska prepravy osôb sa nachádza až na piatom mieste. TT kraj má najhustejšiu cestnú sieť. Trnava je z hľadiska železničnej dopravy významný uzol. Okrem toho sa na území TT kraja nachádza vodné dielo Gabčíkovo a v meste Piešťany sa nachádza letisko využívané na nepravidelné lety.

Tabuľka 73: **Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Trnavský kraj, rok 2021**

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	3 049	7 269

Zdroj: ŠÚ SR

V TT kraji sa nachádza priemerný počet vysokých škôl, avšak pretrvávajúcim problémom je nesúlad zamerania vysokých škôl s potrebami trhu práce. Uvedený problém adresuje okrem komponentu 7: Vzdelávanie pre 21. storočie a komponentu 8: Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl Plánu obnovy a odolnosti aj dlhodobá priorita „Implementácia komplexnej systémovej zmeny vzdelávania pre požiadavky trhu práce v digitálnej dobe a podmienky budovania informačnej spoločnosti“ zo Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030 a Program Slovensko.

Vhodná implementácia aktivít uvedených opatrení má potenciál zlepšiť digitálnu gramotnosť obyvateľstva a taktiež zmierniť rozdiely medzi požiadavkami trhu práce a ponukou odborov vzdelávania v regióne. Sieť ostatných typov škôl je pomerne dobre rozvinutá. Výdavky na VaV predstavovali v TT kraji v roku 2021 len 8,54 % z celkových výdavkov Slovenska. Pozitívne možno hodnotiť, že v období rokov 2012 – 2021 uvedené výdavky rástli druhým najrýchlejším tempom až o 210,22 %.

Tabuľka 74: **Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Trnavský kraj, rok 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	314	214	21	42	3
Priemerný počet žiakov na školu	59	219	306	327	2705

Zdroj: ŠÚ SR

Percento domácností s prístupom na internet sa v TT kraji dlhodobo pohybuje okolo priemeru slovenských krajov. V roku 2019 malo prístup na internet 83,1 % domácností, z čoho 91 % malo pevné širokopásmové pripojenie a 48 % malo mobilné širokopásmové pripojenie.

Tabuľka 75: Podiel domácností s prístupom na internet, Trnavský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	74,1%	77,1%	78,5%	77,1%	79,3%	76,9%	80,1%	83,1%	82,1%	90,0%	88,7%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Trnavský kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> druhý najrozvinutejší región Slovenska s vysokou úrovňou produktivity práce výhodná geografická pozícia, vzhľadom na hlavné mesto aj zahraničie, spojená s dobrou dopravnou infraštruktúrou atraktivita regiónu pre zahraničných investorov vysoká efektívnosť poľnohospodárskeho regiónu 	<ul style="list-style-type: none"> výrazný nedostatok pracovnej sily vysoké náklady na podnikanie slabo rozvinutý systém podpory UoZ a MSP slabé využitie potenciálu geotermálnych a liečivých prameňov pre rozvoj cestovného ruchu
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> dobré podmienky pre ďalší rozvoj podnikania v segmentoch využívajúcich priemyselné parky podpora a zlepšenie spolupráce medzi MSP v rámci výskumu, vývoja a inovácií, a to aj za účasti vysokých škôl, univerzít a relevantných inštitúcií efektívnejšie využitie výrobných kapacít pôdohospodárskeho sektoru 	<ul style="list-style-type: none"> závislosť na pracovníkoch migrujúcich z iných regiónov alebo zo zahraničia dlhodobý nesúlad medzi dopytom miestneho trhu práce a zameraním vysokých škôl zraniteľnosť regiónu v prípade náhlych a neočakávaných situácií rastúci negatívny dopad klimatických zmien na ziskovosť pôdohospodárskeho sektoru

2.3 Trenčiansky kraj

V období po roku 2017 bol trenčiansky región najrýchlejšie starnúcim krajom a zároveň ide o najstarší región podľa podielu obyvateľov nad 65 rokov, ktorý v roku 2022 predstavoval takmer 20 %. Dlhodobo dosahuje TN kraj aj negatívne hodnoty prirodzeného prírastku, ktoré sa po prepuknutí pandémie ochorenia COVID-19 výrazne zhoršili a za roky 2020 – 2022 nadobudli hodnotu takmer -2 400 osôb ročne. Okrem toho je migračné saldo tohto kraja dlhodobo záporné a po roku 2020 dosahuje hodnoty na úrovni okolo -700 osôb. Spomenuté trendy majú predpoklady negatívne vplyvať na potenciál rozvoja podnikateľskej aktivity. A to predovšetkým v súvislosti so štruktúrou vysťahovaní podľa vzdelania, keď v priemere za posledných 5 rokov ubudlo každoročne zhruba 1 000 vysokoškolsky vzdelaných osôb. TN kraj patrí podľa metodológie Eurostatu medzi menej rozvinuté regióny.

Z hľadiska nákladov na podnikanie má TN kraj dlhodobo priemernú úroveň nákladov na pracovnú silu. Cena práce je v skúmanom kraji v závislosti od roku zvyčajne štvrtá alebo tretia najvyššia. Avšak, kým v rokoch 2012 – 2016 bolo tempo rastu ceny práce najvyššie spomedzi všetkých krajov, po roku 2017 je len mierne vyššie ako priemerný rast naprieč regiónmi. Cena nehnuteľností v TN kraji je spomedzi regiónov druhá najnižšia.

Tabuľka 76: Priemerná cena práce (v EUR), Trenčiansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 036	1 079	1 110	1 179	1 229	1 298	1 379	1 480	1 595	1 676	1 781

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

Tempo rastu cien nehnuteľností, ktoré bolo v rokoch 2013 – 2017 taktiež najvyššie, sa aktuálne pohybuje okolo priemeru slovenských regiónov. Avšak, v uvedenom prípade sa oplatí poukázať na výraznú zmenu dynamiky. Zatiaľ čo v období rokov 2013 – 2017 narástli ceny nehnuteľností v TN kraji o zhruba 15,3 %, v období rokov 2017 – 2022 predstavoval nárast už viac ako 120 %. Tempo rastu medzi rokmi 2019 – 2022 dosiahlo 72,5 %. Je teda vidieť, že počas pandémie a vojny na Ukrajine rástli ceny nehnuteľností rýchlejšie než v predchádzajúcich obdobiach.

Tabuľka 77: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Trenčiansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	695	657	642	629	633	653	740	786	944	1 054	1 297	1 629

Zdroj: NBS

Daňové zaťaženie v TN kraji je nadpriemerné pre všetky sledované dane okrem dane za ubytovanie, ktorá je podľa nášho výberového zisťovania najnižšia spomedzi všetkých regiónov.

Tabuľka 78: Priemerná výška vybraných daní, Trenčiansky kraj, 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty V EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	0,70	160,00	133,33	4,54	4,54

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Kým v období rokov 2012 – 2016 rástli čisté peňažné príjmy len mierne rýchlejšie ako čisté peňažné výdavky, v období rokov 2015 – 2019 už bol rast príjmov výraznej rýchlejší, čo malo pozitívny efekt na kúpyschopnosť obyvateľstva. Výraznejší rast príjmov je možné vysvetliť poklesom dostupnosti pracovnej sily aj v TN kraji.

Tabuľka 79: **Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Trenčiansky kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	364,55	370,95	375,67	403,21	440,72	460,27	478,42	497,58	513,92	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	333,31	325,83	324,27	322,83	394,21	400,46	412,56	421,63	432,21	479,08
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	31,24	45,12	51,40	80,38	46,51	59,81	65,86	75,95	81,71	-

Zdroj: ŠÚ SR

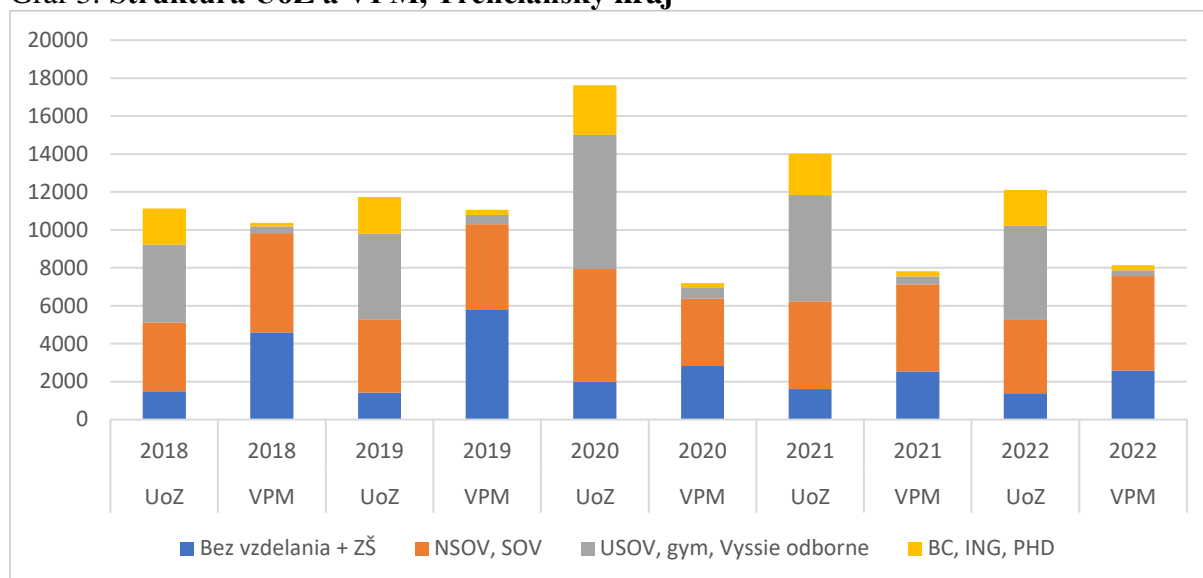
Tempo rastu voľných pracovných miest v TN kraji, ktoré bolo v období rokov 2013 – 2017 vysoké, sa v období rokov 2017 – 2021 výrazne spomalilo. V prípade disponibilných UoZ sa dokonca pokles z obdobia 2013 – 2017 zmenil na mierny nárast. Oba spomenuté efekty sú však spôsobené najmä pandemickou situáciou.

Tabuľka 80: **Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Trenčiansky kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	570	514	777	3 624	4 496	6 878	10 390	11 066	7 198	7 822	8 137
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	14 099	12 099	11 221	10 014	8 889	7 113	6 576	7 394	8 826	6 421	6 436
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	7331	7 113	6 034	4 825	3 781	2 351	2 068	2 405	5 004	2 908	2 561
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	14 635	15 365	14 511	11 461	7 578	3 735	2483	1 933	3 798	4 680	3103
Celkový počet disponibilných UoZ	3 2905	32 122	28 482	23 205	17 549	10 702	8892	9 665	16 108	12 654	10 751
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	57,7	62,5	36,7	6,4	3,9	1,6	0,9	0,9	2,2	1,6	1,3

Zdroj: ÚPSVaR

Štruktúra UoZ a VPM podľa vzdelania naznačuje, že TN kraj vytvára voľné pracovné miesta vhodné najmä pre menej vzdelaných obyvateľov, ktorí nie sú v plnom rozsahu k dispozícii medzi UoZ. Z hľadiska dĺžky nezamestnanosti je po roku 2016 najčastejšia len krátkodobá nezamestnanosť. TN kraj je jedným z troch slovenských krajov, ktoré budú najviac ovplyvnené transformáciou na klimaticky neutrálne hospodárstvo, a to z dôvodu vysokej závislosti spomenutých krajov od fosílnych palív vrátane uhlia alebo priemyselných procesov náročných na emisie skleníkových plynov a znečisťujúcich látok ovplyvňujúcich kvalitu ovzdušia (Plán spravodlivej transformácie územia, s. 7). Región hornej Nitry, ktorý je jediným uhoľným regiónom na Slovensku, bude výrazne ovplyvnený ukončením ťažby hnedého uhlia v roku 2023 a ukončením jeho spaľovania v elektrárni Nováky. Preto je potrebné v trencianskom regióne podporovať reedukačné programy, transformáciu na zelenú ekonomiku a MSP, ktoré môžu napomôcť v diverzifikácii ekonomiky. Na dosiahnutie uvedených cieľov môžu miestni aktéri využiť okrem iného Fond spravodlivej transformácie, komponent 1: Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra a komponent 4: Dekarbonizácia priemyslu z Plánu obnovy a odolnosti.

Graf 3: Štruktúra UoZ a VPM, Trenčiansky kraj

Zdroj: ÚPSVaR

Negatívny dopad na trh práce má aj migrácia populácie z TN kraja. Negatívny trend sa síce počas prvého roku pandémie spomalil, avšak tempo vyst'ahovaní po prvom roku pandémie opätovne výrazne zrýchliilo. Za 6-ročné obdobie medzi rokmi 2017 – 2021 nastalo taktiež vyst'ahovanie vysokoškolsky vzdelanej populácie. Množstvo pracujúcich cudzincov sa za obdobie rokov 2017 – 2022 zvýšil aj napriek pandemickému poklesu, ktorý však už v roku 2022 nebol badateľný.

Tabuľka 81: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Trenčiansky kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	1 032	1 074	1 217	1 360	1 844	3 225	6 232	7 195	6 073	5 533	7 386

Zdroj: ÚPSVaR

TN kraj je z hľadiska vyťaženosti ciest druhým najvyťaženejším regiónom Slovenska. Významne k tomu prispieva fakt, že tadiaľto prechádza hlavné diaľničné spojenie medzi západným a východným Slovenskom.

Tabuľka 82: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Trenčiansky kraj, 2021

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. Triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	306	345	1 135	86	12	1 884

Zdroj: ŠÚ SR

Okrem toho profituje TN kraj z dobrého prepojenia s Českou Republikou. V prípade dostavania rýchlostných ciest R2 a R6 je možné očakávať ešte väčšiu vyťaženosť ciest a rozvoj podnikateľskej aktivity. Rovnako ako v prípade cestnej dopravy, železničná doprava regiónu profituje najmä z prepájania západnej a východnej časti Slovenska a zo spojenia s Českou republikou.

Tabuľka 83: Vybrané ukazovatele vyt'aznosti cestnej dopravy, Trenčiansky kraj, 2021

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyt'aznosť ciest	3 090	10 958

Zdroj: ŠÚ SR

TN kraj spolu s PO krajom majú najnižší počet vysokých škôl. TN kraj má okrem toho najnižší počet študentov denného štúdia na školu. TN kraj má však aj napriek tomu druhú najvyššiu výšku výdavkov na výskum a vývoj. V období rokov 2012 – 2021 mal dokonca najvyšší rast výdavkov uvedeného typu, a to o viac ako 243 %. Efektívne nasmerovanie prostriedkov určených na podporu VVAI bude kľúčové pre zabezpečenie ekonomického rastu regiónu a jeho digitálnu transformáciu. Dokumenty Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030 a Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 poskytujú zoznam odporúčaní, ktoré sú relevantné pre trenčiansky región. Špeciálnu zmienku si zaslúži krok 3.4 z národnej stratégie, ktorého cieľom je rozvíjať oblasti s najväčším reálnym potenciálom pre Slovensko prostredníctvom medzinárodných transformačných a inovačných konzorcií. Komponent 9: Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania výskumu, vývoja a inovácií Plánu obnovy a odolnosti poskytuje zdroje financovania na splnenie tohto a ďalších cieľov.

Tabuľka 84: Počet a vyt'aznosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Trenčiansky kraj, 2021

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	301	194	17	36	2
Priemerný počet žiakov na školu	61	236	364	343	1793

Zdroj: ŠÚ SR

V roku 2019 malo v trenčianskom regióne 80,5 % domácností prístup na internet. Z toho malo 83,6 % domácností pevné širokopásmové pripojenie na internet a 60,6 % percent domácností malo mobilné širokopásmové pripojenie.

Tabuľka 85: Podiel domácností s prístupom na internet, Trenčiansky kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	76,3%	76,4%	77,7%	78,8%	79,7%	82,0%	81,1%	80,5%	84,5%	93,1%	92,1%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Trenčiansky kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • tradícia v priemyselnej výrobe a jej vysoká špecializácia spolu s previazanosťou na vzdelávací systém • relatívne dobrá kúpyschopnosť obyvateľstva • priemerná dĺžka konania vo veciach obchodnej agendy na všetkých okresných súdoch kraja je pod priemerom SR • dobrá geografická poloha na osi Bratislava-Trnava-Žilina podporená dobudovanou dopravnou infraštruktúrou 	<ul style="list-style-type: none"> • klesajúca dostupnosť lokálnej pracovnej sily • slabnúca atraktivita pre zahraničné investície • výrazné zaostávanie rastu produktivity práce za rastom mzdových nákladov • podnikateľská aktivita je na priemernej úrovni • pokračujúca nízka stimulácia začínajúcich podnikov prostredníctvom štátnej podpory • najstarší región z hľadiska podielu obyvateľov nad 65 rokov
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • zavádzanie inovácií a vznik klastrov, podnikateľských inkubátorov, vedecko-technologických parkov (s možnosťou využitia existujúcich priemyselných parkov) • podpora internacionalizácie MSP na dosiahnutie udržateľnej zamestnanosti a zvýšenia ich konkurencieschopnosti • mobilizácia podnikania s inovačným potenciálom a vysokou pridanou hodnotou • rozvoj cestovného ruchu v oblastiach postihnutých útlmom ťažby uhlia • podpora pokračovania a rozvoja spolupráce medzi zamestnávateľmi a vzdelávacími inštitúciami 	<ul style="list-style-type: none"> • výrazne nadpriemerná koncentrácia štruktúry ekonomiky na priemyselnú výrobu bez diverzifikácie do sektorov služieb založených na znalostiach • pokračovanie výrazného rastu cien nehnuteľností • nárast odlivu vysokokvalifikovanej pracovnej sily • útlm výroby energie z hnedého uhlia a s ním spojená transformácia regiónu Hornej Nitry

2.4 Nitriansky kraj

Nitriansky región v roku 2022 dosiahol nadpriemernú mieru ekonomickej aktivity na úrovni viac ako 77 % obyvateľov v produktívnom veku. Zároveň sa podiel obyvateľov nad 65 rokov v roku 2022 priblížil hranici 20 % a ide tak o druhý najstarší kraj. Nitriansky región má najhoršiu úroveň a dynamiku prirodzeného prírastku spomedzi všetkých krajov, keď za posledné 3 roky ubudlo v priemere viac ako 3 300 obyvateľov ročne. Čiastočne pozitívne možno vnímať výrazné priblíženie sa neutrálnemu stavu migračného salda v období od roku 2020. Správne využitie prostriedkov komponentu 10 Plánu obnovy a odolnosti, ktoré je možné využiť na prilákanie návratilcov a kvalifikovaných zamestnancov, môže nedávny pozitívny trend ešte posilniť. NR kraj napriek postupnej ekonomickej transformácii z agrárneho regiónu na viac industrializovaný patrí z hľadiska metodológie Eurostatu medzi menej rozvinuté kraje.

Cena práce v NR kraji sa pohybuje v okolí celoslovenského priemeru. Avšak tempo rastu ceny práce bolo v období rokov 2017 – 2022 najrýchlejšie spomedzi všetkých regiónov (viac ako 32,1 %).

Tabuľka 86: Priemerná cena práce (v EUR), Nitriansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 003	1 049	1 067	1 129	1 163	1 237	1 291	1 394	1 517	1 610	1 706

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

Dlhodobou výhodou NR kraja je najnižšia cena nehnuteľností spomedzi všetkých krajov. Tempo rastu cien nehnuteľností sa pohybovalo v období posledných 5 rokov okolo celoslovenského priemeru.

Tabuľka 87: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Nitriansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	624	612	585	580	556	587	663	748	877	951	1172	1 401

Zdroj: NBS

Výška všetkých vybraných daní sa pohybuje pod priemerom Slovenska. Obe sledované dane za stavby sú druhé najnižšie spomedzi všetkých regiónov. Daň za predajné automaty je dokonca najnižšia spomedzi všetkých slovenských regiónov. Nízka úroveň daňového zaťaženia predstavuje pre nitriansky región komparatívnu výhodu z hľadiska podnikateľských nákladov.

Tabuľka 88: Priemerná výška vybraných daní, Nitriansky kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,10	74,83	150,25	2,82	3,25

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Zatiaľ čo v minulosti rástli príjmy obyvateľstva dvojnásobne rýchlejšie ako výdavky, spomínaný rozdiel sa v období rokov 2015 – 2019 spomalil. Medzi rokmi 2018 a 2019 sa dokonca znížila kúpyschopnosť obyvateľstva.

Tabuľka 89: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Nitriansky kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	361,81	352,16	353,67	384,80	412,30	436,35	451,22	469,25	482,70	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	318,80	313,77	311,03	328,25	342,19	349,53	358,07	365,49	384,07	420,54
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	43,01	38,39	42,64	56,55	70,11	86,82	93,15	103,76	98,63	-

Zdroj: ŠÚ SR

Počet voľných pracovných miest, ktorý v období rokov 2013 – 2017 rástol výrazným tempom, pokračoval v raste až do roku 2019. Počas prvých 2 rokov pandémie nastal pokles, avšak v roku 2022 už počet VPM prekonal hodnotu z roku 2019. Počet disponibilných UoZ, ktorý v období 2013 – 2017 klesal, ďalej klesal až do roku 2019. V roku 2020 nastalo výrazné zvýšenie počtu UoZ, a do konca roku 2022 sa ich počet neznižil pod úroveň pred pandémie. Ako región s najvyšším podielom poľnohospodárskej produkcie zo všetkých krajov SR, musí byť nitriansky región pripravený čeliť výzvam spojenými so zmenou klímy.

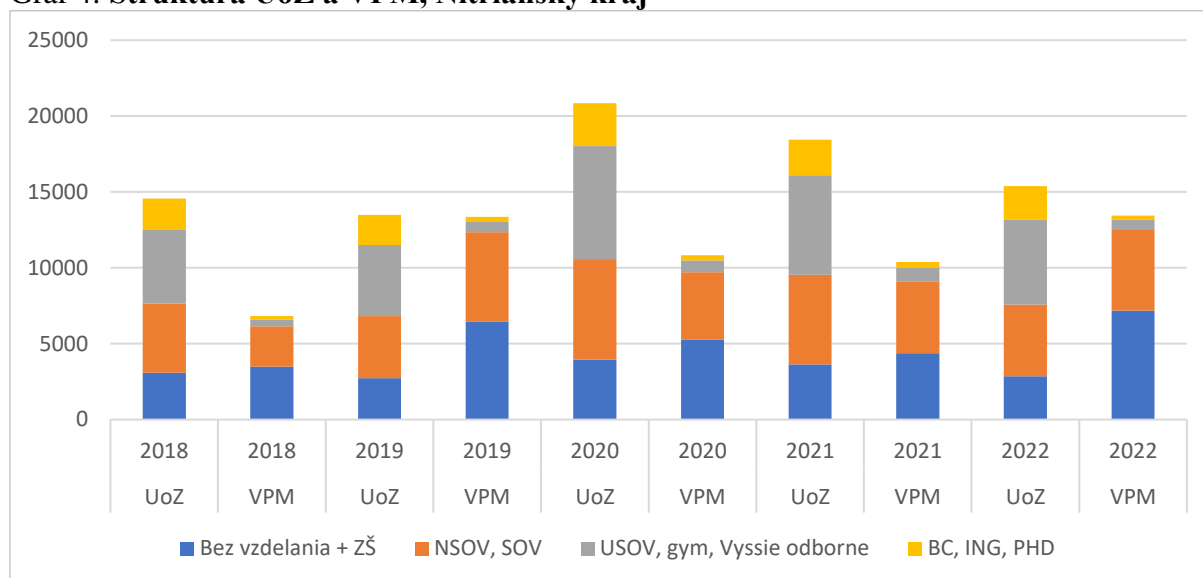
Tabuľka 90: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Nitriansky kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	476	637	851	2 816	3 369	10 091	6 833	13 362	10 835	10 397	13 443
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	19 001	14 728	13 689	13 196	10 745	8 723	7 556	7 594	10 222	8 296	7 864
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	9 887	9 084	7 987	6 740	4 902	3 010	2 980	2 957	5 809	3 865	3 022
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	25 489	23 984	22 384	18 949	1 2943	6 216	4 048	2 942	4 822	6 275	4 498
Celkový počet disponibilných UoZ	49 937	43 960	39 309	33 957	24 298	14 093	10 755	10 040	18 552	16 335	13 236
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	104,9	69,0	46,2	12,1	7,2	1,4	1,6	0,8	1,7	1,6	1,0

Zdroj: ÚPSVaR

Vzdelanostná štruktúra UoZ a VPM naznačuje prebytok vzdelanej pracovnej sily v porovnaní s dopytom. Z hľadiska dĺžky nezamestnanosti je v období posledných 5 rokov najbežnejšia krátkodobá nezamestnanosť.

Graf 4: Štruktúra UoZ a VPM, Nitriansky kraj

Zdroj: ÚPSVaR

Z hľadiska počtu zamestnaných cudzincov je NR kraj na tretej priečke spomedzi regiónov SR. Výrazný nárast v roku 2019 je možné vysvetliť otvorením 4. automobilky, ktorej chýbala pracovná sila priamo v regióne. Z NR kraja v období rokov 2017 – 2021 sa pravidelne vysťahovalo viac vysokoškolsky vzdelaných ako prísťahovalo.

Tabuľka 91: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Nitriansky kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	1 158	1 677	2 302	3 270	4 171	6 129	7 672	11 073	10 184	10 648	13 214

Zdroj: ÚPSVaR

NR kraj má tretiu najhustejšiu cestnú infraštruktúru, avšak veľmi nízky pomer diaľnic a rýchlostných ciest. Územím tohto kraja prechádzajú významné cestné a železničné dopravné spojnice spájajúce stredné a západné Slovensko, a taktiež Slovensko s Maďarskom.

Tabuľka 92: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Nitriansky kraj, rok 2021

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	492	498	1 535	-	67	2 593

Zdroj: ŠÚ SR

Dostavba rýchlostnej cesty R7, R8 a časti rýchlostnej cesty R3 môže mať pozitívny impulz na južnú časť tohto kraja. NR krajom taktiež prechádza riečna magistrála Rýn – Mohan – Dunaj, na ktorej sa v meste Komárno nachádza významný prístav a lodenica.

Tabuľka 93: Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Nitriansky kraj, rok 2021

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	1 343	10 363

Zdroj: ŠÚ SR

NR kraj má priemerný počet vysokých škôl s adekvátnou výskumnou špecializáciou na potreby regiónu, avšak vzhľadom na príchod automobilového závodu do kraja vzniká dopyt po absolventoch, ktorých aktuálne školy v regióne neprodukujú v dostatočnom počte. Zosúladenie potrieb trhu práce a vzdelávacieho systému predstavuje dôležitý aspekt pre ďalší rozvoj podnikateľského prostredia v kraji. V uvedenom ohľade je dôležité využiť prostriedky z komponentov 7 a 8 Plánu obnovy a odolnosti, ktoré podporujú flexibilné prispôbenie vyučovania potrebám súčasnej spoločnosti, respektíve zlepšeniu výkonnosti vysokých škôl. Výdavky na výskum a vývoj sa za obdobie rokov 2012 – 2021 zvýšili o 92,11 %. Pre kraj sú však príznačné roky s významne vyššími investíciami, ktoré sa v nasledujúcich rokoch vracajú na priemerné hodnoty.

Tabuľka 94: **Počet a vytváranosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Nitriansky kraj, rok 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	428	289	22	57	3
Priemerný počet žiakov na školu	46	187	341	288	3562

Zdroj: ŠÚ SR

Podiel domácností s prístupom na internet bol v roku 2019 83,7 %. Z domácností s prístupom na internet malo pevné širokopásmové pripojenie 92,5 % a mobilné širokopásmové pripojenie 56,7 %.

Tabuľka 95: **Podiel domácností s prístupom na internet, Nitriansky kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	75,1%	77,2%	77,0%	81,3%	78,1%	76,9%	82,7%	83,7%	87,7%	85,3%	87,9%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Nitriansky kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • nadpriemerná úroveň ekonomickej aktivity obyvateľstva • výhodná geografická poloha s významnými cestnými a železničnými spojnicami • výdavky na VaV sú koncentrované v dominantných odvetviach agropotravinárskeho komplexu • najvyššia koncentrácia spoločností so zahraničným vlastníctvom • relatívne rýchle rozhodovanie súdov v oblasti obchodnej agendy • celoštátny význam kraja v kontexte produkcie poľnohospodárskych surovín 	<ul style="list-style-type: none"> • najhoršia úroveň a dynamika prirodzeného prírastku obyvateľstva • najnižší pomer štátnej pomoci pre MSP • slabá cestná infraštruktúra na juhu kraja s neistým začiatkom výstavby rýchlostných ciest • nízka úroveň medzisektorovej spolupráce regionálnych aktérov
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • podpora segmentu subdodávateľských podnikov v automobilovom priemysle • zvýšená atraktivita regiónu pre pracujúcich cudzincov • podpora reštrukturalizácie a modernizácie pôdohospodárskych podnikov a zvýšenie poľnohospodárskej diverzifikácie • implementácia duálneho vzdelávania s možnosťou využívania moderných technológií vo vyučovaní • príprava na striebornú ekonomiku 	<ul style="list-style-type: none"> • transformácia z agrárneho regiónu na viac industriálny vyžaduje také zmeny vo vzdelávacích inštitúciách, ktoré by reflektovali zmeny v dopyte na trhu práce • potreba navýšenia kapacít priemyselných parkov za predpokladu aktuálneho tempa rastu obsadenosti • tempo rastu ceny práce • dopad klimatických zmien na objem produkcie poľnohospodárskeho sektoru

2.5 Žilinský kraj

V období po roku 2017 ide podľa podielu obyvateľov vo veku nad 65 rokov o tretí najmladší región v SR. Migračné saldo sa za obdobie posledných piatich rokov drží na úrovni okolo 500 osôb ročne. Aj napriek relatívne pozitívnej dynamike v oblasti starnutia obyvateľstva stúpila ekonomická aktivita obyvateľstva v roku 2022 na úroveň viac ako 76 %. Kým v priebehu rokov 2010 – 2019 bol priemerný ročný prirodzený prírastok na úrovni viac ako 700 osôb, po prepuknutí pandémie ochorenia COVID-19 sa jeho stav výrazne zhoršil a za roky 2020 – 2022 nadobudol hodnoty takmer -800 osôb ročne.

Tabuľka 96: Priemerná cena práce (v EUR), Žilinský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 059	1 103	1 134	1 186	1 244	1 298	1 372	1 466	1 587	1 674	1 768

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

Cena práce v ZA kraji sa dlhodobo pohybuje tesne pod hranicou priemeru všetkých regiónov. Ceny nehnuteľností sa rovnako pohybujú v okolí priemeru Slovenska. Potenciálny problém predstavuje tempo rastu cien nehnuteľností, keďže v období rokov 2017 – 2022 bolo tretie najvyššie spomedzi všetkých regiónov (takmer 134 %).

Tabuľka 97: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Žilinský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	757	760	776	782	753	812	864	936	1 123	1 312	1 657	2 021

Zdroj: NBS

Výška daňového zaťaženia je podpriemerná v prípade dane za predajné automaty a oboch daní za stavby. Daň za ubytovanie je mierne nadpriemerná a daň za nevýherné hracie automaty je druhá najvyššia.

Tabuľka 98: Priemerná výška vybraných daní, Žilinský kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,25	87,84	236,33	3,46	4,12

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

V období rokov 2015 – 2019 rástli čisté peňažné príjmy podstatne rýchlejšie ako čisté peňažné výdavky, vďaka čomu rástla kúpyschopnosť obyvateľstva. Tempo rastu kúpyschopnosti je v uvedenom období druhé najrýchlejšie spomedzi všetkých krajov. Rast kúpyschopnosti obyvateľstva predstavuje základ potenciálu pre rozvoj podnikateľskej aktivity so zameraním na lokálnych zákazníkov.

Tabuľka 99: **Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Žilinský kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy	356,26	367,01	362,08	372,15	395,15	410,52	423,79	440,21	456,99	-
Čisté peňažné výdavky	325,49	333,12	320,21	322,72	353,24	358,01	363,70	371,78	377,04	404,06
Rozdiel príjmov a výdavkov	30,77	33,89	41,87	49,43	41,91	52,51	60,09	68,43	79,95	-

Zdroj: ŠÚ SR

Počet voľných pracovných miest počas obdobia 2017 – 2022 najskôr do roku 2019 rástol, no v dôsledku pandémie sa ani do roku 2022 nevrátil na hodnotu z roku 2019. Podobný vývoj prebiehal aj pri počte disponibilných UoZ. Počet disponibilných UoZ je v ZA kraji stále vyšší ako počet voľných pracovných miest, avšak veľkú zásluhu na tom má pandémia, počas ktorej pribudlo na trhu práce veľké množstvo nových UoZ.

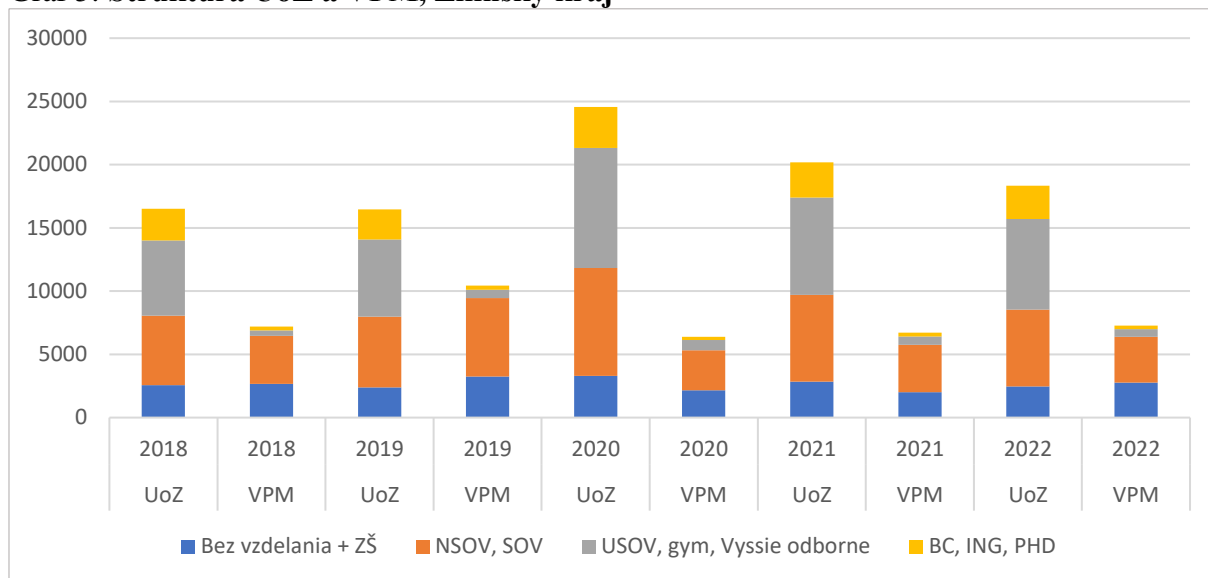
Tabuľka 100: **Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Žilinský kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	441	530	1 233	3 871	3 815	6 734	7 198	10 444	6 384	6 735	7 278
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	17 126	15 494	13 943	13 038	11 283	9 485	8 674	9 230	11 599	8 426	8 758
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	9 101	8 993	7 195	6 053	5 297	3 387	3 138	3 352	6 547	4 042	3 724
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	19 641	20 458	19 644	14 758	10 790	6 439	4 745	3 903	6 470	7 725	5 863
Celkový počet disponibilných UoZ	42 281	41 376	36 516	29 537	23 809	16 149	13 773	13 715	22 523	18 307	16 319
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	95,9	78,1	29,6	7,6	6,2	2,4	1,9	1,3	3,5	2,7	2,2

Zdroj: ÚPSVaR

Štruktúra UoZ a VPM podľa vzdelania za posledných 5 rokov ilustruje nedostatok voľných pracovných miest, a to hlavne v prípade miest vyžadujúcich vyššie vzdelanie. Uvedený stav, ktorý bol prítomný aj v období pred pandemiou, sa počas pandémie ešte zhoršil. Z hľadiska dĺžky nezamestnanosti UoZ dominuje v ZA kraji kategória krátkodobo nezamestnaných.

Graf 5: Štruktúra UoZ a VPM, Žilinský kraj

Zdroj: ÚPSVaR

ZA má štvrtý najväčší počet pracujúcich cudzincov. V období rokov 2017 – 2022 v percentuálnom vyjadrení rástol ich počet najrýchlejšie zo všetkých regiónov. Napriek tomu predstavoval ich počet v absolútnych číslach v roku 2022 necelých 23,3 % počtu cudzincov pracujúcich v BA kraji. Problémom pre ZA kraj môže predstavovať vystaňovanie obyvateľstva z kraja. Kumulatívne za posledných 5 rokov sa z kraja vystaňovalo viac ako 2000 vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. Spomenutý pohyb predstavuje negatívny aspekt z hľadiska potenciálu budúceho rozvoja regiónu bez prilákania kvalifikovanej pracovnej sily späť. V uvedenom kontexte predstavuje komponent 10 Plánu obnovy a odolnosti zdroj financií, ktoré je možné využiť na udržanie a prilákanie kvalitných vysokoškolských študentov.

Tabuľka 101: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Žilinský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	904	773	2 084	2 424	2 802	2 896	4 071	5 546	5 592	5 185	7 490

Zdroj: ÚPSVaR

ZA kraj má z hľadiska železničnej a cestnej premávky podobnú pozíciu ako TN kraj. Prechádza tadiaľto hlavná cestná aj železničná trasa spájajúca východné a západné Slovensko, a taktiež je spojnicou Slovenska s hlavnými železničnými a cestnými trasami v Českej republike. Okrem toho však spomenutú úlohu spĺňa aj pre Poľsko, čo z tohto regiónu robí významný medzinárodný dopravný uzol.

Tabuľka 102: Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Žilinský kraj, rok 2021

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. triedy	Diaľnice a diaľničné privádzacie	Rýchlostné cesty a privádzacie	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	505	323	1 099	119	19	2 066

Zdroj: ŠÚ SR

Dokončenie diaľnic D1 a D3 by mohlo ešte zvýšiť už tak významnú pozíciu ZA kraja. ZA kraj má najmenej hustú cestnú sieť spomedzi všetkých regiónov. Zároveň však ďalší rozvoj žilinského regiónu kriticky závisí od dobudovania úzkych miest diaľnice D1, a to predovšetkým tunela Višňové a úsekov Turany – Hubová a Hubová-Ivachnová.

Tabuľka 103: **Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Žilinský kraj, rok 2021**

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	2 233	10 303

Zdroj: ŠÚ SR

V ZA kraji sa nachádza priemerný počet vysokých škôl, ktoré vzhľadom na štruktúru miestneho priemyslu poskytujú adekvátny dôraz na technické zamerania, čo zodpovedá potrebám miestneho trhu práce. Výdavky na výskum a vývoj sa dlhodobo pohybujú nad celoslovenským priemerom. Je potrebné zabezpečiť aby boli uvedené výdavky využité v súlade s Národnou stratégiou výskumu, vývoja a inovácií 2030, Víziou a stratégiou rozvoja Slovenska do roku 2030 a komponentom 9 Plánu obnovy a odolnosti. Vzhľadom na demografický vývoj je sieť ostatných typov škôl adekvátna.

Tabuľka 104: **Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Žilinský kraj, rok 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	383	259	30	55	3
Priemerný počet žiakov na školu	61	233	325	331	3 233

Zdroj: ŠÚ SR

V roku 2019 malo v ZA kraji 82,5 % domácností prístup na internet. Z domácností s prístupom na internet malo 93,1 % pevné širokopásmové pripojenie, zatiaľ čo mobilné širokopásmové pripojenie malo 50,8 % týchto domácností.

Tabuľka 105: **Podiel domácností s prístupom na internet, Žilinský kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	76,8%	82,0%	82,5%	84,8%	78,6%	83,0%	79,3%	82,5%	84,4%	90,3%	92,2%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Žilinský kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • podnikateľská aktivita osôb v produktívnom veku dosahuje najvyššiu úroveň tohto ukazovateľa spomedzi všetkých krajov • dynamicky rastúca kúpyschopnosť obyvateľstva • významný medzinárodný dopravný uzol • adekvátny dôraz na technické zameranie študijných programov vysokých škôl a univerzít • výdavky na výskum a vývoj sa dlhodobo pohybujú nad celoslovenským priemerom 	<ul style="list-style-type: none"> • pomalé budovanie úzkych miest dopravnej infraštruktúry • nedostatočný počet aplikačných výstupov univerzít využiteľných v priemyselnej praxi • nedostatočná podpora podnikania v niektorých oblastiach podnikania
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • vzhľadom na najvyššiu mieru podnikateľskej aktivity fyzických osôb si jej ďalší rast vyžiada efektívne cielené nástroje podpory • podpora prípravy a realizácie spoločných projektov výskumných organizácií a priemyselných partnerov • vytváranie podmienok pre rozvoj všetkých foriem kreatívneho priemyslu • efektívne čerpanie dostupných externých zdrojov financovania (OP Slovensko 2021 – 2027) 	<ul style="list-style-type: none"> • nezvládnutie rozvoja udržateľnosti sektora cestovného ruchu a jeho odolnosti nepriaznivým ekonomickým výkyvom • nedostatočná podpora a rozvoj inštitucionálneho zázemia koordinujúceho a podporujúceho cestovný ruch • chýbajúca podpora na začatie podnikania pre mladých poľnohospodárov a malé poľnohospodárske podniky • dynamické starnutie obyvateľstva a znižujúci sa podiel obyvateľstva v produktívnom veku • nízka úroveň podpory podnikania vo vidieckych oblastiach

2.6 Banskobystrický kraj

BB kraj je tretím najstarším krajom po TN a NR kraji, keď sa v roku 2022 podiel obyvateľov nad 65 rokov zvýšil na 18,8 %. Prírodný prírastok v období posledných dvoch rokov (2021 a 2022) dosiahol výrazne negatívne úrovne v celkovej sume viac ako 5 500 osôb. Zároveň ide o región s druhým najhorším migračným saldom za posledných 5 rokov. Výrazné starnutie populácie sa už prejavilo aj v relatívne vysokej ekonomickej aktivite obyvateľstva, ktorá v roku 2022 prekročila 77 % populácie v produktívnom veku.

Tabuľka 106: Priemerná cena práce (v EUR), Banskobystrický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce (Eur)	1 000	1 044	1 079	1 142	1 171	1 228	1 293	1 378	1 498	1 595	1 690

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠÚ SR

Cena práce v BB kraji je spomedzi všetkých regiónov druhá najnižšia. Avšak, tempo rastu ceny práce bolo v období rokov 2017 – 2021 nadpriemerné. Cena nehnuteľností je tretia najlacnejšia spomedzi regiónov SR. Tempo rastu cien nehnuteľností, ktoré bolo v období rokov 2013 – 2017 len na úrovni 1,1 %, dosiahlo za obdobie rokov 2017 – 2022 135,9 %, čo predstavuje najvýznamnejšiu zmenu v dynamike vývoja. Veľká časť tohto rastu prišla až počas obdobia pandémie, keďže medziročný nárast v rokoch 2020 – 2021 predstavoval viac ako 39 %.

Tabuľka 107: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Banskobystrický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	769	764	737	740	712	714	745	777	825	989	1 379	1 757

Zdroj: NBS

BB kraj má z hľadiska daňového zaťaženia výhodu. Obe sledované dane za stavby a taktiež dane za nevýherné hracie automaty sú v analyzovanom kraji najnižšie. Výška zostávajúcich dvoch daní je taktiež pod priemerom Slovenska.

Tabuľka 108: Priemerná výška vybraných daní, Banskobystrický kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,00	78,75	85,00	2,73	2,73

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Kúpyschopnosť obyvateľstva rástla vďaka tomu, že čisté peňažné príjmy rástli v rokoch 2015 – 2019 rýchlejšie ako čisté peňažné výdavky. Ďalší rozvoj podnikateľskej aktivity v kraji môže profitovať z relatívne nižších nákladov práce a dostupnosti pracovnej sily.

Tabuľka 109: **Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Banskobystrický kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	349,62	353,07	355,83	368,72	420,93	435,52	450,62	467,59	499,14	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	303,31	313,35	312,42	306,62	342,06	345,76	353,19	360,83	375,73	402,40
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	46,31	39,72	43,41	62,10	78,87	89,76	97,43	106,76	123,41	-

Zdroj: ŠÚ SR

BB kraj má dlhodobý problém so zapájaním pracovnej sily do trhu práce, čo potvrdzuje aj tretí najväčší počet disponibilných UoZ spomedzi všetkých regiónov. V období rokov 2017 – 2022 klesol počet disponibilných UoZ o 4 %. Ak však toto obdobie rozdelíme na obdobie pred pandémiou (2017 – 2019) a obdobie pandémie (2020 – 2022), je možné vidieť významné rozdiely. V období pred pandémiou klesol počet UoZ, zatiaľ čo v roku 2020 výrazne vzrástol, a do roku 2022 sa ešte nevrátil na úroveň dosiahnutú v roku 2019. Počet voľných pracovných miest bol počas celého skúmaného obdobia niekoľkonásobne menší ako počet disponibilných UoZ. Transformácia hospodárstva na uhlíkovo neutrálnu predstavuje podľa Plánu spravodlivej transformácie územia pre BB kraj veľkú výzvu. „Vybrané okresy sú závislé na priemysle s intenzívnou produkciou emisií skleníkových plynov. Monoindustriálny charakter dotknutých okresov predstavuje ohrozenie pre zamestnanosť v regióne, čo navyše umocňuje aktuálna energetická kríza.“ (Plán spravodlivej transformácie územia, s. 46). Zlý vplyv na zamestnanosť v kraji bude mať v dôsledku previazanosti hraničných okresov aj ukončenie ťažby a spaľovania uhlia na hornej Nitre. Nakoľko sa v uvedených okresoch nenachádza silne rozvíjajúci sa sektor, je potrebné využiť čo najviac prostriedkov z Fondu na spravodlivú transformáciu a z Plánu obnovy a odolnosti na diverzifikáciu miestneho hospodárstva. Ďalšie oblasti pre efektívnu transformáciu predstavujú prechod na čisté zdroje energie, rekultiváciu a zmenu využitia priemyselných areálov a na podporu rozvoja ľudského kapitálu a inovačnej základne.

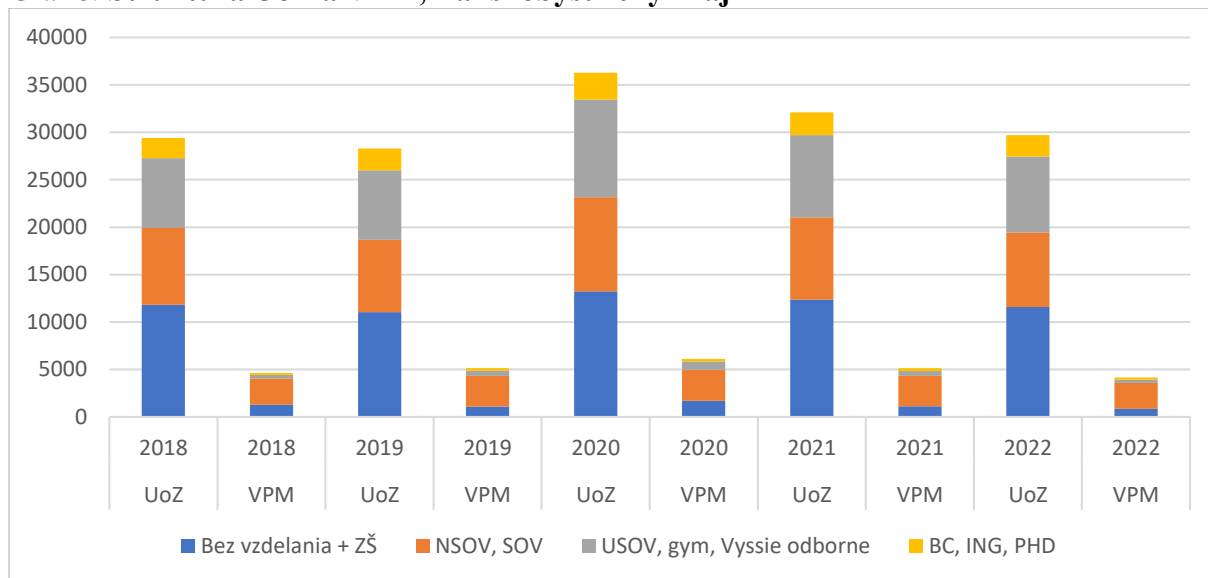
Tabuľka 110: **Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Banskobystrický kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	347	521	869	3 217	3 536	4 613	4 637	5 157	6 130	5 138	4 146
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	19 546	15 843	15 751	15 883	13 840	11 898	10 546	11 091	12 779	9 771	10 223
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	10 713	9 553	8 955	7 952	6 791	4 532	5 095	4 916	7 985	5 093	4 742
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	41 750	41 071	39 085	33 802	27 412	17 870	13 832	12 289	15 561	17 273	14 750
Celkový počet disponibilných UoZ	6 6886	60 549	55 682	48 306	41 390	27 845	23 472	22 189	32 964	29 012	26 733
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	192,8	116,2	64,1	15,0	11,7	6,0	5,1	4,3	5,4	5,6	6,4

Zdroj: ÚPSVaR

Vzdelanostná štruktúra UoZ a VPM naznačuje, že BB kraj z hľadiska podnikateľského prostredia trpí nedostatkom pracovných miest. Prebytok UoZ vo všetkých vzdelanostných kategóriách však z hľadiska podnikateľského prostredia predstavuje príležitosť. Dĺžka nezamestnanosti UoZ je v BB kraji problematická, keďže najpočetnejšiu skupinu tvoria dlhodobo nezamestnaní UoZ. Podpora celoživotného vzdelávania a rekvifikácie po vzore Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030, Programu Slovensko a Plánu spravodlivej transformácie územia predstavuje jeden zo spôsobov akým je možné znížiť mieru dlhodobej nezamestnanosti v regióne. BB kraj môže taktiež profitovať z lepšieho zapojenia mladých ľudí vyrastajúcich v MRK do trhu práce.

Graf 6: Štruktúra UoZ a VPM, Banskobystrický kraj

Zdroj: ÚPSVaR

BB kraj má druhé najväčšie negatívne saldo vyst'ahovaní. Uvedený problém je z časti kompenzovaný zvýšeným počtom pracujúcich cudzincov. V percentuálnom vyjadrení má BB kraj druhé najvyššie tempo rastu pracujúcich cudzincov za obdobie rokov 2017 – 2021. Ich počet je však v absolútnych číslach naďalej relatívne nízky. Za rovnaké obdobie má BB kraj druhé najvyššie negatívne saldo migrácie vysokoškolsky vzdelaného obyvateľ'stva.

Tabuľka 111: Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Banskobystrický kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	458	613	1410	1 640	1 801	2 006	2 691	2 777	3 168	3 498	4 592

Zdroj: ÚPSVaR

Dĺžka ciest v BB kraji je najvyššia spomedzi všetkých regiónov. Avšak, pomer diaľnic a rýchlostných ciest nie je významný. Spomenutý fakt reflektuje nepostačujúce prepojenie BB kraja s východným a severným Slovenskom, ako aj chýbajúce napojenie južnej časti BB kraja.

Tabuľka 112: **Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Banskobystrický kraj, rok 2021**

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	640	602	1 837	-	128	3 207

Zdroj: ŠÚ SR

Potenciálne zlepšenie by mohlo priniesť dostavanie rýchlostných ciest R1, R2, R3 a R7, ktoré však ešte nezačalo. Zlé dopravné prepojenie potvrdzuje aj fakt, že z hľadiska počtu ton prepraveného materiálu na 1 km diaľnic má BB kraj najmenej vyťažené cesty. V meste Sliač sa nachádza letisko regionálneho významu.

Tabuľka 113: **Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Banskobystrický kraj, rok 2021**

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	606	6 715

Zdroj: ŠÚ SR

BB kraj má adekvátne vybudovanú sieť všetkých typov škôl. Výdavky na výskum a vývoj dlhodobo rastú, avšak sú mierne pod priemerom regiónov bez BA kraja. Jedným z cieľov Plánu spravodlivej transformácie územia pre BB kraj je podpora rozvoja vzdelávacej, výskumnej a inovačnej základne, čo by malo stimulovať rozvoj nových odvetví v hospodárstve a budovanie vedomostnej základne v regióne. Spomedzi všetkých regiónov Slovenska narástol podiel domácností s prístupom k internetu medzi rokmi 2012 a 2022 najvýraznejšie v BB kraji (o 21,3 %).

Tabuľka 114: **Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Banskobystrický kraj, 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	385	267	27	58	4
Priemerný počet žiakov na školu	47	190	264	262	1 835

Zdroj: ŠÚ SR

V roku 2019 malo 78,7 % domácností prístup na internet, z toho 75% malo prístup k pevnému širokopásmovému internetu a 49,1 % malo prístup k mobilnému širokopásmovému internetu.

Tabuľka 115: **Podiel domácností s prístupom na internet, Banskobystrický kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	65,1%	71,7%	73,3%	74,5%	79,6%	79,6%	77,3%	78,7%	87,3%	90,7%	86,4%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Banskobystrický kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> vysoká miera štátnej pomoci pre MSP nízka úroveň nákladov na podnikanie vysoká dostupnosť pracovnej sily diverzifikovaný výrobný program užívateľov priemyselných parkov 	<ul style="list-style-type: none"> kraj s najmenším podielom na HPH slabá atraktivita pre zahraničných investorov veľké rozdiely v nezamestnanosti naprieč okresmi nízka úroveň podnikateľskej aktivity druhý najhorší migračný úbytok obyvateľstva podpriemerná úroveň výdavkov na výskum a vývoj spojená s nevyhovujúcou štruktúrou absolventov VŠ
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> veľký potenciál v oblasti cestovného ruchu vďaka množstvu prírodných a kultúrnych pamiatok vzdelanie a rekvalifikácie dlhodobo nezamestnaných UoZ – s podporou Plánu spravodlivej transformácie územia voľné kapacity v priemyselných parkoch, ktoré možno naplniť zlepšením ich efektivity podpora prepojenia medzi výskumno-vývojovými inštitúciami a podnikateľskou sférou potenciál striebornej ekonomiky 	<ul style="list-style-type: none"> vysoký dopad pandémie na nezamestnanosť klesajúca účinnosť príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť výrazná zmena v dynamike vývoja cien nehnuteľností zvyšujúce sa rozdiely naprieč okresmi hospodárstvo niektorých okresov závislé od energeticky náročného priemyslu a odvetví s vysokou intenzitou skleníkových plynov

2.7 Prešovský kraj

PO kraj je jedným z najmenej rozvinutých regiónov Slovenska. V roku 2022 ide podľa podielu obyvateľov vo veku nad 65 rokov o najmladší región v SR. Migračné saldo sa za obdobie posledných piatich rokov drží na úrovni okolo -1 400 osôb ročne, čo ho taktiež radí na nelichotivé posledné miesto v uvedenom ukazovateli. Za obdobie posledných 5 rokov došlo v analyzovanom kraji k veľmi negatívnej dynamike v oblasti starnutia a migrácie obyvateľstva. Ekonomická aktivita obyvateľstva v roku 2022 dosiahla úroveň len o čosi viac ako 73 %, čo ju radí na predposledné miesto v danom indikátore s pomedzi všetkých krajov. Kým v priebehu rokov 2010 – 2019 bol priemerný ročný prirodzený prírastok na úrovni takmer 3 000 osôb, po prepuknutí pandémie ochorenia COVID-19 sa jeho stav výrazne zhoršil a za roky 2020 – 2022 nadobudol priemerné hodnoty 1 300 osôb ročne. Čo ho však

naďalej radí na prvé miesto v uvedenom ukazovateli a vytvára určitý základ možného pozitívneho vývoja, avšak len za predpokladu efektívneho zvládnutia výrazných špecifik populačnej štruktúry kraja. Jedným z predpokladov pre rozvoj v tejto oblasti je aj zlepšenie dostupnosti vzdelávania v rámci aktivít podporovaných v komponente 7 Plánu obnovy.

Tabuľka 116: Priemerná cena práce (v EUR), Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	919	971	995	1 042	1 082	1 126	1 194	1 259	1 384	1 475	1 564

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

Cena práce v PO kraji je najnižšia spomedzi všetkých regiónov SR. Tempo rastu ceny práce je však za obdobie rokov 2017 – 2021 druhé najvyššie po NR kraji. Cena nehnuteľností dokonca v období 2017 – 2022 rástla najrýchlejším tempom spomedzi všetkých krajov. Cena nehnuteľností bola v roku 2022 tretia najvyššia spomedzi všetkých regiónov, a to aj napriek tomu, že priemerné mzdy sú dlhodobo najnižšie práve v skúmanom kraji. Uvedený nepomer robí bývanie jedným z najmenej dostupných v SR, čo sa prejavuje aj na miere sťahovania sa mimo kraja. Prešovský región za posledných 5 rokov stratil najviac vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov, keď sa z neho vysťahovalo viac ako 7-tisíc obyvateľov tejto kategórie. Na čiastočnú elimináciu tohto trendu je možné využiť prostriedky z komponentu 10 Plánu obnovy a odolnosti.

Tabuľka 117: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	822	803	787	765	745	784	833	875	1 036	1 148	1 574	2 062

Zdroj: NBS

Hodnota výšky dane za ubytovanie je mierne vyššia ako slovenský priemer, a to isté platí aj o výške dane za predajné automaty. Ostatné dane sú však nižšie ako je ich priemerná hodnota naprieč kraji.

Tabuľka 118: Priemerná výška vybraných daní, Prešovský kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,25	155,33	114,94	2,93	3,59

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Čisté peňažné výdavky aj čisté peňažné príjmy sú v PO kraji najnižšie spomedzi všetkých krajov. Kúpyschopnosť obyvateľstva však rástla v období 2015 – 2019 priemerným tempom.

Tabuľka 119: Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Prešovský kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	327,08	327,65	328,33	344,31	359,36	375,80	390,30	404,70	425,18	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	286,00	285,31	279,51	274,56	301,94	304,56	312,21	318,51	327,98	352,57
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	41,08	42,34	48,82	69,75	57,42	71,24	78,09	86,19	97,20	-

Zdroj: ŠÚ SR

PO kraj je z pohľadu situácie na trhu práce najproblematickejší región. Ide totiž o kraj s dlhodobo najväčším počtom disponibilných UoZ, zatiaľ čo spolu s KE krajom má najmenší počet voľných pracovných miest. V období medzi rokmi 2017 – 2022 sa znížil počet voľných pracovných miest o viac ako 48,5 %, zatiaľ čo počet disponibilných UoZ sa za toto obdobie takmer nezmenil. Obdobie pandémie malo na spomenutom negatívnom trende hlavný podiel, keďže medzi rokmi 2019 – 2021 sa znížil počet voľných pracovných miest o takmer 32 % a počet UoZ vzrástol o takmer 26,5 %. Rovnako ako v prípade BB kraja je možné adresovať problém dlhodobej nezamestnanosti prostredníctvom podpory celoživotného vzdelávania a rekvalifikácií z prostriedkov Programu Slovensko. Podpora lepšieho zapojenia ľudí pochádzajúcich z MRK na trh práce predstavuje ďalší spôsob akým je možné znížiť mieru nezamestnanosti v regióne.

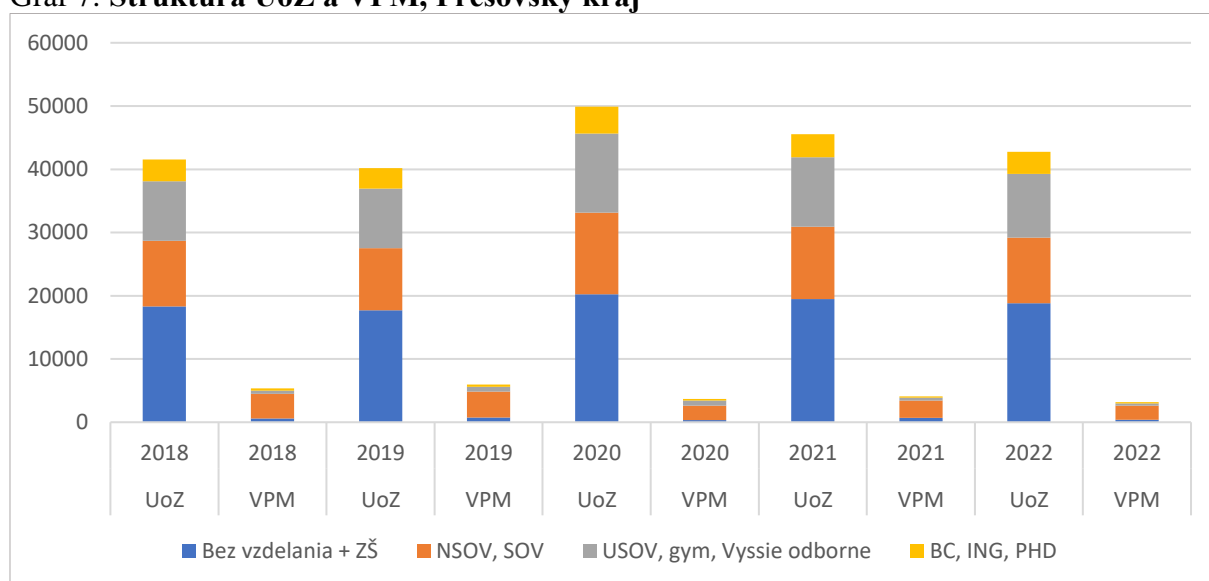
Tabuľka 120: Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Prešovský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	614	1261	1 262	3 808	3 690	6 135	5 341	5 994	3 696	4 088	3 157
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	24 063	19 945	19 326	20 494	18 179	16 170	15 349	16 037	17 455	13 410	14 348
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	14 391	12 539	11 224	10 549	9 801	6 121	7 219	7 092	10 180	7 591	7 465
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	49 792	51 090	47 977	41 838	36 516	24 210	19 042	17 082	22 277	24 573	20 970
Celkový počet disponibilných UoZ	80 024	75 391	69 330	61 526	55 432	38 882	34 371	33 067	45 438	41 816	38 944
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	130,3	59,8	54,9	16,2	15,0	6,3	6,4	5,5	12,3	10,2	12,3

Zdroj: ÚPSVaR

Vzdelanostná štruktúra UoZ a VPM len potvrdzuje zlú situáciu v PO kraji. Nedostatok voľných pracovných miest je výrazný vo všetkých typoch pracovných miest. PO kraj má taktiež najvyšší počet UoZ, ktorí sú bez vzdelania, alebo majú len základné vzdelanie. Stimulácia dlhodobo nezamestnaných UoZ, ktorí tvoria najpočetnejšiu skupinu UoZ, predstavuje spôsob, akým zlepšiť podnikateľské prostredie v PO kraji.

Graf 7: Štruktúra UoZ a VPM, Prešovský kraj

Zdroj: ÚPSVaR

PO kraj je taktiež regiónom s najvyšším negatívnym saldom vyst'ahovaní na trvalý pobyt. Okrem toho tu pracuje najmenší počet cudzincov. Zároveň ide o kraj s druhou najnižšou mierou ekonomickej aktivity – za KE krajom, keď v období rokov 2018 - 2022 len zhruba 72 % obyvateľov vo veku 15 – 64 rokov bolo ekonomicky aktívnych. Dôležitým pre ďalší rozvoj podnikateľskej aktivity je preto proces efektívnej aktivizácie obyvateľstva v produktívnom veku.

Tabuľka 121: **Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Prešovský kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	542	1 124	1 768	2 156	2 258	2 210	2 725	2 744	2 478	2 482	3 545

Zdroj: ÚPSVaR

Napriek tomu, že PO kraj má druhú najdlhšiu cestnú infraštruktúru, zároveň platí, že má relatívne nízky pomer diaľnic a rýchlostných ciest a najvyšší pomer ciest III. triedy. Tie často nie sú v dobrom stave a sú preťažené nákladnou dopravou.

Tabuľka 122: **Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Prešovský kraj, rok 2021**

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	631	516	1 926	113	6	3 192

Zdroj: ŠÚ SR

Zlepšenie by malo priniesť dobudovanie obchvatu okolo krajského mesta a taktiež výstavba rýchlostnej cesty R4. PO kraj má najnižšiu hustotu železničnej siete. V Poprade sa nachádza medzinárodné letisko.

Tabuľka 123: **Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Prešovský kraj, 2021**

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	1 440	5 271

Zdroj: ŠÚ SR

PO kraj má spolu s NR krajom najnižší počet vysokých škôl spomedzi všetkých krajov. Problémom je však najmä slabé prepojenie na potreby trhu práce. Prostriedky na riešenie tohto problému poskytuje 7 a 8 komponent Plánu obnovy a odolnosti. Výdavky na výskum a vývoj sú v PO kraji dlhodobo najnižšie spomedzi všetkých krajov. Prostriedky komponentu 9 Plánu obnovy a odolnosti je možné využiť nie len ako finančný nástroj na podporu inovácií, ale aj na stimuláciu medziregionálnej a medzinárodnej vedeckej spolupráce, a na podporu spolupráce firiem a akademického sektora. Sieť ostatných typov škôl je s výnimkou niektorých marginalizovaných oblastí adekvátne.

Tabuľka 124: **Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Prešovský kraj, 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	537	382	38	63	2
Priemerný počet žiakov na školu	49	202	275	324	3 285

Zdroj: ŠÚ SR

Podiel domácností s prístupom k internetu rástol medzi rokmi 2012 – 2022 v PO kraji druhým najrýchlejším tempom (17,7 %). V roku 2019 malo v analyzovanom kraji prístup na internet 81,3 % domácností. Z domácností s prístupom na internet v skúmanom kraji malo pevné širokopásmové pripojenie 87,5 % domácností a mobilné širokopásmové pripojenie malo 41,6 % domácností.

Tabuľka 125: Podiel domácností s prístupom na internet, Prešovský kraj

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	72,2%	76,7%	79,6%	79,5%	81,0%	86,0%	81,3%	81,3%	85,7%	88,1%	89,9%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Prešovský kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> najnižšia cena práce spomedzi všetkých regiónov SR relatívne dobrá dostupnosť pracovnej sily v pomere voči dostupným voľným pracovným miestam najvyšší počet ekonomicky aktívnych obyvateľov spomedzi všetkých krajov relatívne rozvinutý stavebný priemysel a vyšší podiel stavebnej produkcie najmladší región v SR podľa podielu obyvateľov vo veku nad 65 rokov 	<ul style="list-style-type: none"> najvyššia miera evidovanej nezamestnanosti nízka atraktivita pre PZI najnižšia kúpyschopnosť obyvateľstva spomedzi všetkých krajov najmenší počet voľných pracovných miest nízky podiel diaľnic a rýchlostných ciest najvyšší pomer ciest III. triedy, z ktorých veľká časť nie je v dobrom stave z dôvodu preťaženia nákladnou dopravou slabé prepojenie univerzít a vysokých škôl na potreby trhu práce najnižšie výdavky na výskum a vývoj spomedzi všetkých krajov
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> tvorba projektov so zameraním na celoživotné a duálne vzdelávanie využitie možnosti čerpania národných a európskych zdrojov (OP Slovensko a zdroje Plánu obnovy) na rozvoj hlavných oblastí zaostávania vysoká rozmanitosť územia kraja pre rozvoj cestovného ruchu (kultúrne, prírodné a historické osobitosti) zvýšenie kvalifikácie uchádzačov o zamestnanie v nadväznosti na prebiehajúcu transformáciu ekonomiky rozvoj cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v ekonomickej oblasti investícia spoločnosti Bosch Mobility 	<ul style="list-style-type: none"> nízka podnikateľská aktivita pokračovanie nízkej ekonomickej aktivity neschopnosť zvrátiť dlhodobý negatívny vývoj v oblasti odlivu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vývoj vojnového konfliktu na Ukrajine, ktorá predstavuje susediace územie kraja pokračovanie procesu starnutia populácie

2.8 Košický kraj

KE kraj predstavuje z hľadiska podielu obyvateľov vo veku nad 65 rokov druhý najmladší región. V roku 2022 dosiahol podiel obyvateľov nad 65 rokov na celkovej populácii 16,6 %. Migračné saldo sa za obdobie posledných piatich rokov drží na úrovni okolo -300 osôb ročne, čo s ohľadom na viaceré nepriaznivé indikátory tohto kraja predstavuje relatívne pozitívne číslo. Naopak, ekonomická aktivita obyvateľstva v produktívnom veku je najnižšia z celej SR a len v priebehu posledných rokov aj v súvislosti s postupným ekonomickým rastom prekročila hranicu 70 %. Kým v priebehu rokov 2010 – 2019 bol priemerný ročný prirodzený prírastok na úrovni viac ako 1 600 osôb, po prepuknutí pandémie ochorenia COVID-19 sa jeho stav výrazne zhoršil a za roky 2020 – 2021 nadobudol hodnoty viac ako -600 osôb ročne. V roku 2022 už nadobudol mierne pozitívne hodnoty (44) a možno očakávať jeho stabilizáciu na kladnej úrovni. Obdobne ako v prípade PO a BB kraja bude však pre využitie potenciálu miestnej populácie rozhodujúcim elementom efektívnosť a synergie systémov vzdelávania a služieb zamestnanosti v špecifických lokálnych podmienkach. Čiastočne možno spomenuté problémy kompenzovať prostredníctvom aktivít podporených z Plánu obnovy a odolnosti v Komponente 7 – Vzdelávanie pre 21. storočie a Programu Slovensko v ŠC ESO4.1. Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a aktivačným opatreniam pre všetkých uchádzačov o zamestnanie.

Tabuľka 126: Priemerná cena práce (v EUR), Košický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Priemerná cena práce	1 101	1 153	1 194	1 251	1 280	1 333	1 405	1 501	1 579	1 672	1 817

Zdroj: Vlastný prepočet na základe údajov zo ŠU SR

KE kraj je z hľadiska nákladov na podnikanie druhým najdrahším krajom Slovenska. Cena práce aj cena nehnuteľností je po BA kraji druhá najvyššia. Tempo rastu oboch cien je však len mierne nad priemerom ostatných krajov. Rovnako je v KE kraji aj druhá najvyššia kúpyschopnosť obyvateľstva.

Tabuľka 127: Priemerná cena nehnuteľností na bývanie (v EUR za m²), Košický kraj

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Cena nehnuteľností	975	971	928	920	946	932	1 015	1 071	1 034	1 325	1 798	2 335

Zdroj: NBS

Daňové zaťaženie je druhé najvyššie iba v prípade dane za ubytovanie a dane za ostatné stavby na podnikanie. Ostatné sledované dane sú nižšie ako priemer za všetky slovenské regióny.

Tabuľka 128: Priemerná výška vybraných daní, Košický kraj, rok 2023

	Daň za ubytovanie v EUR na osobu a noc	Daň za predajné automaty v EUR/rok	Daň za nevýherné hracie automaty v EUR/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu v EUR/m ²	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou v EUR/m ²
Výška dane	1,30	83,33	120,70	3,40	5,04

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Tabuľka 129: **Priemerné mesačné čisté peňažné príjmy a výdavky na jedného člena domácnosti, Košický kraj**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Čisté peňažné príjmy v EUR	330,44	333,77	337,33	350,93	393,01	406,85	421,27	437,52	466,06	-
Čisté peňažné výdavky v EUR	292,18	289,27	289,59	286,37	306,17	308,66	314,91	322,17	338,34	414,72
Rozdiel príjmov a výdavkov v EUR	38,26	44,50	47,74	64,56	86,84	98,19	106,36	115,35	127,72	-

Zdroj: ŠÚ SR

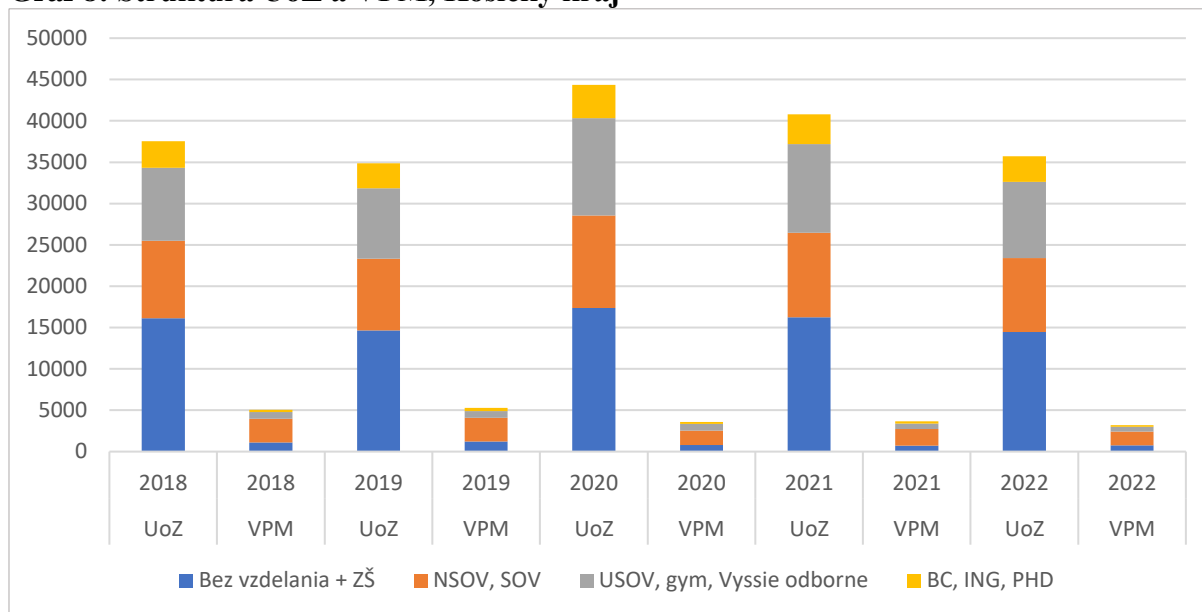
KE kraj je však krajom s druhým najmenším počtom voľných pracovných miest a zároveň s druhým najvyšším počtom disponibilných UoZ. Rovnako ako v prípade PO kraja sa spomenutý problém počas pandémie prehĺbil.

Tabuľka 130: **Počet voľných pracovných miest a počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie, Košický kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet voľných pracovných miest	355	424	707	2 264	2 231	5 315	5 044	5 287	3 585	3 668	3 193
Počet UoZ – nezamestnaní menej ako 7 mesiacov	20 566	16 632	15 603	16 487	15 082	13 233	12 358	12 806	14 191	11 260	11 572
Počet UoZ – nezamestnaní 7 až 12 mesiacov	12 399	11 183	10 079	10 036	8 359	5 993	6 189	5 861	9 886	6 733	6 048
Počet UoZ – nezamestnaní viac ako 12 mesiacov	44 528	43 239	41 512	37 167	32 169	23 541	19 035	16 218	20 277	22 795	18 113
Celkový počet disponibilných UoZ	70 039	63 287	58 378	53 105	47 377	35 813	31 091	29 183	39 836	37 246	32 064
Počet disponibilných UoZ na jedno VPM	197,3	149,3	82,6	23,5	21,2	6,7	6,2	5,5	11,1	10,2	10,0

Zdroj: ÚPSVaR

Štruktúra UoZ a VPM podľa vzdelania poukazuje rovnako ako v PO kraji na nedostatok všetkých typov pracovných miest. Problémom KE kraja je taktiež fakt, že kým medzi obdobím rokov 2017 – 2022 klesol počet voľných pracovných miest o 39,9 %, počet disponibilných UoZ klesol len o necelých 10,5 %, vďaka čomu výrazne vzrástol počet disponibilných UoZ na jedno pracovné miesto. Veľké množstvo dlhodobých UoZ taktiež predstavuje výzvu pre KE kraj. KE kraj je spolu s TN a BB krajom, najviac ohrozený transformáciou na klimaticky neutrálne hospodárstvo. Podľa plánu spravodlivej transformácie územia má KE kraj najväčší dekarbonizačný potenciál na Slovensku. Veľká časť tohto potenciálu tkvie v zmene výrobného postupu a náhrade dvoch vysokých pecí v spoločnosti U.S. Steel Košice. Okrem toho je v regióne plánovaná transformácia výroby energie a postupné vyradovanie spaľovania uhlia v elektrárni Vojany. Načrtnuté zmeny budú mať negatívny vplyv na zamestnanosť v regióne, avšak zároveň prinášajú potenciál na diverzifikáciu hospodárstva a zvýšenie využitia obnoviteľných zdrojov energie za podpory z prostriedkov Plánu obnovy a Programu Slovensko.

Graf 8: Štruktúra UoZ a VPM, Košický kraj

Zdroj: ÚPSVaR

Na rozdiel od PO kraja však KE kraj nemá tak výrazný problém s vystaňovaním obyvateľstva. Avšak, aj napriek tomu sa za posledných 5 rokov vystaňovalo z KE kraja 1 638 vysokoškolsky vzdelaných ľudí. V počte legálne pracujúcich cudzincov je KE kraj tretí najhorší.

Tabuľka 131: **Zamestnanie cudzincov s udeleným povolením na zamestnanie alebo informačnou kartou, Košický kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet legálne pracujúcich cudzincov v regióne	1 039	634	1 003	1 353	1 831	2 568	3 413	4 276	3 675	3 368	4 604

Zdroj: ÚPSVaR

KE kraj susedí s Maďarskom a Ukrajinou, čo z neho robí dôležitú cestnú a železničnú križovatku. Prechádza tadiaľto európska cesta E58 idúca na Ukrajinu a taktiež európska cesta E71 smerom na Maďarsko. Vyťaženosť ciest v analyzovanom kraji však nie je vysoká, a to najmä v prípade počtu prepravených osôb na 1 km ciest. KE kraj má najnižší pomer diaľnic a rýchlostných ciest na celkovej dĺžke ciest spomedzi všetkých slovenských krajov.

Tabuľka 132: **Dĺžka a zloženie ciest podľa kategórií (v km), Košický kraj, rok 2021**

	Cesta I. triedy	Cesta II. triedy	Cesta III. Triedy	Diaľnice a diaľničné privádzače	Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Dĺžka ciest	367	584	1 408	22	15	2 395

Zdroj: ŠÚ SR

Plánovaná dostavba diaľnice D1 smerujúca na hranicu s Ukrajinou, dokončenie rýchlostnej cesty R4 spájajúcej Maďarsko s PO krajom a výstavba rýchlostnej cesty R2 spájajúcej krajské mesto so západnou časťou KE kraja však môžu výrazne zvýšiť dôležitosť tohto významného cestného uzla. KE kraj má taktiež druhú najhustejšiu železničnú sieť. V Čiernej nad Tisou sa nachádza dôležité železničné prekladisko spájajúce širokorozchodnú a západnú železničnú sieť. KE kraj môže vďaka svojej pozícií zohrávať dôležitú úlohu pri

povojnovej obnove Ukrajiny, čo môže predstavovať zdroj potenciálneho rozvoja pre región. V Košiciach sa nachádza druhé najväčšie medzinárodné letisko na Slovensku.

Tabuľka 133: **Vybrané ukazovatele vyťaženia cestnej dopravy, Košický kraj, rok 2021**

	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest
Vyťaženosť ciest	1 869	5 778

Zdroj: ŠÚ SR

KE kraj disponuje adekvátnym počtom všetkých typov škôl, vrátane tých vysokých. Vzhľadom na technologické zmeny v priemysle je potrebné podporovať zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov a ich digitálne zručnosti prostredníctvom tvorby špecializovaných kurzov s podporou prostriedkov Programu Slovensko (ŠC ESO4.5). Okrem toho je dôležité podporovať potenciál rozvíjajúcich sa odvetví v regióne, ktoré majú potenciál stať sa hnacou silou hospodárstva. Výdavky na výskum a vývoj sú dlhodobo nad priemerom regiónov bez BA kraja. VaV, ktoré majú v KE kraji kvalitnú základňu, predstavujú zdroj pre potenciálny ekonomický rast regiónu, a to najmä v prípade zlepšenia prepojenia výskumných inštitúcií s podnikmi. Fond na spravodlivú transformáciu a komponent 9 Plánu obnovy a odolnosti v spomenutom ohľade ponúkajú prostriedky na splnenie uvedených cieľov.

Tabuľka 134: **Počet a vyťaženosť materských, základných, stredných a vysokých škôl, Košický kraj, rok 2021**

	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Počet škôl	454	296	34	59	4
Priemerný počet žiakov na školu	48	239	323	342	4 442

Zdroj: ŠÚ SR

V roku 2019 malo prístup na internet 83,7 % domácností, čo predstavovalo rovnaké percento ako v BA kraji. Z domácností s prístupom na internet malo širokopásmové pripojenie 88,3 % domácností, čo je viac ako v BA kraji, avšak mobilné širokopásmové pripojenie malo 56,5 % domácností, čo je menej ako v BA kraji.

Tabuľka 135: **Podiel domácností s prístupom na internet, Košický kraj**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	79,9%	78,8%	78,7%	79,0%	81,9%	80,8%	75,9%	83,7%	83,3%	86,1%	92,1%

Zdroj: ŠÚ SR

SWOT analýza Košický kraj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • z hľadiska tvorby HPH druhý najvýkonnejší región • relatívne vysoká podpora podnikateľského prostredia • vysoká kúpyschopnosť obyvateľstva • vysoký počet kvalifikovaných aj nekvalifikovaných UoZ • relatívne vysoká miera investícií do VaV 	<ul style="list-style-type: none"> • výrazné rozdiely v zamestnanosti medzi okresmi v okolí krajského mesta a zbytkom kraja • najnižšia úroveň podnikateľskej aktivity a ekonomickej aktivity obyvateľstva v produktívnom veku • dopravná izolovanosť • izolovanosť od ekonomicky najvýkonnejších krajov • vysoké náklady na podnikanie
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> • významná investícia do priemyselného parku Valaliky vytvára nielen nové pracovné miesta, ale aj príležitosť pre miestne firmy stať sa súčasťou dodávateľského reťazca • pozícia na hranici s Ukrajinou môže pri jej povojnovej obnove predstavovať zdroj potencionálneho rozvoja regiónu • pokračujúci rozvoj odvetví s vysokou pridanou hodnotou, najmä finančné, IT, reality, vedecké odborné a technické služby • vysoký výskumný potenciál 	<ul style="list-style-type: none"> • zlepšenie efektivity systémov vzdelávania a služieb zamestnanosti v špecifických lokálnych podmienkach je pre využitie potenciálu miestnej populácie rozhodujúcim elementom • región s vysokou citlivosťou na hospodársku situáciu veľkých zamestnávateľov • dlhodobý problém s migráciou vzdelanej populácie • transformácia na uhlíkovo neutrálné hospodárstvo

3 Identifikácia prekážok v oblasti podpory podnikania MSP v jednotlivých regiónoch Slovenska

3.1 Bratislavský kraj

Hlavnými prekážkami pre ďalší dynamický rozvoj podnikania segmentu MSP v bratislavskom regióne je akútny nedostatok pracovnej sily. Uvedený stav je aktuálne prítomný aj napriek dlhodobu pozitívnemu migračnému saldu a najvyššej koncentrácii legálne pracujúcich zahraničných zamestnancov. Nedostatok pracovnej sily na trhu práce a relatívne vysoká produktivita sa spoločne pretransformovali do najvyššej úrovne mzdových nákladov, ktoré sú o zhruba štvrtinu vyššie ako je priemer SR. Rovnako ako v prípade ceny práce je aj cena nehnuteľností a ich prenájmov dlhodobu najvyššia. Zároveň v poslednom období dochádza k spomaľovaniu rastu produktivity práce, ktorá začína v bratislavskom regióne narážať na svoj potenciál. Pre ďalší rozvoj je nevyhnutný rast výdavkov a efektívnejšie prepojenie investícií do výskumu a inovácií s podnikateľským sektorom. A to i napriek skutočnosti, že výdavky na výskum a inovácie v BA kraji sú z hľadiska SR nadpriemerné. Nízka dostupnosť služieb predškolskej výchovy limituje dostupnosť pracovnej sily (najmä matiek) a kladie zvýšené nároky na flexibilitu pracovných kontraktov. Zároveň v ostatnom období narastá nedostatok nízko- a stredne kvalifikovanej pracovnej sily, ktorú z dôvodu vysokých životných nákladov nedokáže prilákať ani vyššia úroveň miezd.

3.2 Trnavský kraj

Napriek tomu, že TT kraj je druhým najrozvinutejším regiónom Slovenska, existuje niekoľko rizík pre podnikateľské prostredie tohto kraja. Okrem vysokých nákladov na podnikanie medzi uvedené riziká patrí aj nedostatok pracovnej sily v regióne. Vnútroštátna a medzinárodná migrácia spomenutý problém sčasti neguje, avšak závislosť na migrácií pracovnej sily so sebou taktiež nesie mieru rizika. Toto riziko ešte umocňuje konkurencia susedných regiónov, ktoré môžu lákať podobne špecializovanú pracovnú silu. Uvedený stav dobre ilustruje fakt, že v BA kraji pracuje takmer 40 000 obyvateľov TT kraja. Existujúci nesúlad medzi dopytom pracovného trhu a profilom absolventov škôl rovnako nenapomáha k riešeniu situácie na trhu práce. TT kraj nedostatočne využíva potenciál geotermálnych a liečivých prameňov pre rozvoj cestovného ruchu a vyznačuje sa relatívne nízkym využitím štátnej podpory pre MSP. Poľnohospodársky sektor môže v budúcnosti čeliť zvyšujúcim sa cenám vstupov (napr. závlahy), ktoré bude potrebné vynaložiť v reakcii na zhoršujúcu sa klimatickú situáciu.

3.3 Trenčiansky kraj

Dynamika starnutia miestnej populácie sa významným podielom prejavila v klesajúcej dostupnosti lokálnej pracovnej sily. Uvedený trend je podčiarknutý nárastom odlivu vysokokvalifikovanej pracovnej sily do ekonomicky silnejších regiónov SR, ako aj do zahraničia. Napriek relatívne dobrému prepojeniu systému vzdelávania s potrebami miestneho trhu práce dochádza v ostatnom období k slabnúcej atraktivite kraja pre zahraničné investície. To môže byť do značnej miery prepojené so spomínanou klesajúcou dostupnosťou pracovnej sily. Zároveň sa prejavuje výrazné zaostávanie rastu produktivity práce za rastom mzdových nákladov. Nízka stimulácia začínajúcich podnikov prostredníctvom štátnej podpory sa do značnej miery prejavila do priemernej úrovne podnikateľskej aktivity, a to i v prostredí vysokej kúpyschopnosti obyvateľstva. Okrem mzdových nákladov dochádza v trenčianskom regióne k výrazne dynamickému rastu cien nehnuteľností a prenájmov. Rozvoju služieb

s vyššou pridanou hodnotou do istej miery bráni výrazne nadpriemerná koncentrácia na priemyselnú výrobu a s ňou úzko prepojená odborová štruktúra vzdelávacieho systému.

3.4 Nitriansky kraj

Transformácia NR kraja z agrárneho na viac industriálny so sebou prináša viacero potenciálnych problémov pre MSP. Vzhľadom na dlhodobé agrárne zameranie regiónu chýba v regióne adekvátny počet pracovnej sily schopnej pracovať v nových odvetviach. Spomenutý fakt reflektuje rastúci počet pracujúcich cudzincov v regióne. Vzhľadom na pomalé implementovanie zmien v zameraní vzdelávacích inštitúcií v regióne je preto možné očakávať potrebu investícií do rekvalifikačných programov na strane zamestnávateľov. Nedostatočná podpora MSP predstavuje ďalšiu prekážku v rozvoji podnikateľského prostredia. Poľnohospodársky sektor, ktorý je dlhodobo významný pre nitriansky región, ohrozuje potenciálny rast nákladov spojených s klimatickou zmenou a aj čoraz prísnejšou legislatívou. Zlá úroveň a dynamika prirodzeného prírastku obyvateľstva v regióne bude mať v budúcnosti negatívny dopad na dostupnosť pracovnej sily.

3.5 Žilinský kraj

ZA kraj predstavuje dopravný uzol medzinárodného významu, avšak pomalé budovanie úzkych miest dopravnej infraštruktúry sa prejavuje na dynamike rozvoja podnikateľského prostredia regiónu. Aj napriek relatívne vysokej podnikateľskej aktivite možno do budúcnosti s dynamickým procesom starnutia obyvateľstva a znižujúcim sa podielom obyvateľstva v produktívnom veku očakávať jej pokles. Zároveň však je podnikateľská aktivita výrazne koncentrovaná v mestách a je potrebná vyššia úroveň podpory jej rozvoja vo vidieckych oblastiach. Napriek relatívne dobrej štruktúre vysokoškolských a univerzitných programov vzdelávania z hľadiska potrieb trhu práce, uvedené inštitúcie produkujú nedostatočný počet aplikačných výstupov využiteľných najmä v priemyselnej praxi. Vzhľadom na relatívne dobré podmienky pre rozvoj cestovného ruchu je v kraji nedostatočná podpora a rozvoj inštitucionálneho zázemia pre koordináciu aktivít a poskytovanie podporných služieb. Jedným z limitujúcich faktorov rozvoja v sektore poľnohospodárstva je aj chýbajúca podpora na začatie podnikania pre mladých poľnohospodárov a malé poľnohospodárske podniky. Taktiež chýba adekvátna podpora podnikania najmä vo fáze zakladania a vzniku v segmentoch s vyššou pridanou hodnotou.

3.6 Banskobystrický kraj

BB kraj trpí krízou ľudského kapitálu. Migrácia populácie v produktívnom veku a neschopnosť ich náhrady v kombinácii s vysokou mierou dlhodobej nezamestnanosti predstavujú hlavné výzvy pre banskobystrický región. Nedostatok pracovných príležitostí pre kvalifikovanú pracovnú silu je jedným z hlavných dôvodov migrácie vzdelanej populácie. Spomínaný „odliv mozgov“ je však zároveň dôvodom absencie investícií a rozvoja podnikateľskej aktivity. Výsledkom je hospodárstvo závislé od energeticky náročného priemyslu a odvetví s vysokou intenzitou skleníkových plynov, ktoré jednak nemajú vysoký rastový potenciál z dôvodu transformácie na uhlíkovo neutrálne hospodárstvo a zároveň nie sú atraktívne pre vzdelanú pracovnú silu. Za posledných 5 rokov nastal výrazný zlom v dynamike rastu cien nehnuteľností. Dlhodobý a zrýchľujúci rast cien nehnuteľností a prenájmov sa preukazuje v raste nákladov na podnikanie. Ďalším problémom tohto kraja sú výrazné rozdiely v zamestnanosti a ekonomickej výkonnosti jednotlivých okresov. Zlá cestná infraštruktúra na juhu regiónu spomínané rozdiely ešte prehĺbuje. Okrem toho kraj trpí aj nesúladom medzi dopytom trhu práce a štruktúrou absolventov všetkých typov škôl.

3.7 Prešovský kraj

V PO kraji sa koncentrujú viaceré obmedzujúce faktory rozvoja podnikania. Prejavujú sa v najvyššej miere evidovanej nezamestnanosti, najmenšom počte voľných pracovných miest a nízkej atraktivite pre priame zahraničné investície. Jedným z determinujúcich faktorov je nedobudované dopravné prepojenie na viac rozvinuté regióny, ktoré sa podpisuje aj na stave a kvalite ciest nižších kategórií, ktoré sú z dôvodu neexistencie alternatív v podobe diaľnic a rýchlostných ciest preťažené nákladnou dopravou. Najnižšia kúpyschopnosť obyvateľstva spomedzi všetkých krajov SR sa prelína s nízkou podnikateľskou aktivitou a nízkou ekonomickou aktivitou obyvateľstva v produktívnom veku. Aktivizácia potenciálu miestneho obyvateľstva v synergii s adekvátnym prepojením univerzít a vysokých škôl na potreby trhu práce má potenciál zvrátiť dlhodobý negatívny vývoj v oblasti odlivu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. Avšak uvedený cieľ nebude možné naplniť, pokiaľ budú výdavky na výskum a vývoj naďalej najnižšie spomedzi všetkých krajov. Výraznú mieru neistoty vnáša do očakávaní ďalšieho rozvoja podnikania vývoj vojnového konfliktu na Ukrajine, ktorá predstavuje susediace územie kraja. Napriek aktuálne pozitívnemu postaveniu najmladšieho kraja Slovenska prinesie pokračovanie procesu starnutia populácie viaceré výzvy, ktorým doteraz prešovský región nemusel čeliť.

3.8 Košický kraj

KE kraj je z hľadiska HPH druhým najväčším krajom Slovenska. Hospodárstvo je však koncentrované v okolí krajského mesta a niekoľkých vybraných okresov, čo spôsobuje výrazné rozdiely v rámci kraja. Zatiaľ čo Košice predstavujú jedno z ekonomicky najvýkonnejších miest na Slovensku, kde miera nezamestnanosti dosahuje úroveň iných ekonomicky zdatných okresov západného Slovenska, v okresoch ako Rožňava a Sobrance dosahuje úroveň nezamestnanosti takmer trojnásobné hodnoty. Problémom kraja je aj veľké množstvo dlhodobo nezamestnaných UoZ a taktiež vysoký počet UoZ s nízkou úrovňou vzdelania. Zapojenie tohto typu obyvateľstva do trhu práce býva zvyčajne problematické a finančne náročné. Nie je preto prekvapením, že sa KE kraj vyznačuje najnižšou úrovňou ekonomickej aktivity obyvateľstva v produktívnom veku a taktiež najnižšou úrovňou podnikateľskej aktivity. Z tohto hľadiska sú problematické vysoké náklady na podnikanie – primárne cena práce a nehnuteľností. Potenciál regiónu dlhodobo brzdí nedostatočné cestné prepojenie regiónu s hlavným mestom a susediacimi krajinami. Výraznú výzvu, ktorá ovplyvní KE kraj predstavuje nevyhnutná dekarbonizácia jeho hospodárstva. Nepriaznivý dopad na pracovné miesta je potrebné kompenzovať prostredníctvom diverzifikácie hospodárstva a zvýšením podpory využívania obnoviteľných zdrojov energie.

4 Návrh odporúčaní na zlepšenie podmienok rozvoja podnikania v jednotlivých regiónoch SR

4.1 Bratislavský kraj

V regióne hlavného mesta sú makroekonomické podmienky podnikania relatívne priaznivé. Ako hlavná priorita sa pre zachovanie konkurencieschopnosti (najmä tej medzinárodnej) javí podpora rastu produktivity podnikateľského sektora prostredníctvom investícií do výskumu a inovácií. V ostatnom období dochádzalo k výraznému zaostávaniu produktivity práce za dynamikou mzdových nákladov. Ďalší rozvoj produktivity v regióne bude v najbližších rokoch značne ovplyvnený schopnosťou efektívnej implementácie dostupných zdrojov Plánu obnovy a to najmä v komponentoch 8 – 10, ktoré majú značný potenciál poskytnúť impulz v načrtnutom smere. Nevyhnutným predpokladom pre udržanie vysokej atraktivity regiónu pre zahraničné investície a ďalšie aspekty podnikania je optimalizácia a modernizácia štruktúry študijných odborov na úrovni stredných a vysokých škôl. Uvedené činnosti majú potenciál zachovania atraktivity regiónu pre kvalifikovanú pracovnú silu a podporu rozvoja sektorov služieb s vysokou pridanou hodnotou. V oblasti ďalšieho rozvoja podporných služieb pre firmy bude potrebné vytvoriť nástroje podpory zakladania nových firiem v oblastiach ako sú kreatívny priemysel či nové formy cestovného ruchu. Dôležitým prvkom budovania kvality podnikateľského prostredia a spolupráce jednotlivých aktérov je podpora vytvárania sietí a klastrov. Podľa Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030 má Bratislava, vďaka svojej geografickej polohe, veľkosti a vznikajúcej komunite digitálnych vývojárov potenciál stať sa dôležitým inovačným strediskom stredo európskeho priestoru. Je preto potrebné podporovať existujúce ale aj vznikajúce excelentné spoločnosti v regióne. Program Slovensko v spomínanom kontexte navrhuje podporu prístupu MSP finančným prostriedkom slúžiacim napr. na podporu zavádzania inovácií alebo podporu internacionalizácie podnikania. Napriek relatívne dobrej vybavenosti kraja z hľadiska dopravnej infraštruktúry je potrebné stabilizovať investície do jej údržby a skvalitňovania na primeranej úrovni, aby nedochádzalo k akumulácii investičného dlhu. Uvedenú potrebu podčiarkuje najvyššia miera jej využitia a to tak z hľadiska objemu prepraveného tovaru, ako aj osôb na 1 km s pomedzi všetkých krajov SR. Zároveň je nevyhnutné aktívne manažovať stav pracovnej sily v odvetviach školstva, zdravotníctva a sociálnych služieb na úrovniach zabezpečujúcich pokrytie potrieb obyvateľstva na adekvátnej úrovni.

4.2 Trnavský kraj

Dobrá geografická lokalita TT kraja v spojení s rozvinutnosťou priemyslu robí z tohto regiónu lákavú destináciu pre zahraničné investície. V kontexte zvyšujúcej sa konkurencie susedných regiónov je však kľúčové, aby si udržala svoju atraktivitu a rozvíjala konkurencieschopnosť. Napriek relatívne vysokej miere rastu produktivity v posledných rokoch bola jej dynamika menej ako polovičná v porovnaní s rastom mzdových nákladov. Je preto potrebné podporovať spoluprácu MSP v rámci výskumu, vývoja a inovácií, a to aj za účasti vysokých škôl, univerzít a iných relevantných inštitúcií. Podpora podnikateľských a technologických inkubátorov, coworkingových a technologických centier, by preto mala byť prioritou. Dôležitým prvkom skladačky opatrení pre trnavský región bude v kontexte klimatických zmien zavádzanie inovatívnych technológií a prepojenie VaV s praxou v poľnohospodárskom sektore. Okrem toho by odvetvie profitovalo z lepšieho prepojenia prvovýroby na odbytové a spracovateľské organizácie. Jedným zo spôsobov ako možno zmierniť dopad klimatickej zmeny na pôdohospodársky sektor je využitie prostriedkov na

adaptáciu regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na ochranu prírody a rozvoj biodiverzity z komponentu 5 Plánu obnovy a odolnosti. Pre lepšie využitie geotermálnych a liečivých prameňov sa naskytá možnosť vytvorenia jednotnej stratégie, ktorá by umožnila spoluprácu jednotlivých aktérov, čo môže mať priaznivý dopad na atraktivitu regiónu ako celku. Za posledných 5 rokov poklesol počet ekonomicky aktívnych obyvateľov v trnavskom regióne o takmer 9 tisíc. Do prepuknutia pandémie ochorenia COVID-19 spomenutý pokles čiastočne kompenzovali pracujúci zo zahraničia. Pre zníženie závislosti kraja na migrujúcej pracovnej sile je dôležité, aby vzdelávacie inštitúcie dokázali prispôsobiť učebné a študijné odbory potrebám trhu práce. Uvedené odporúčania sú podporené aj závermi strategických dokumentov ako Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 a Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030. Na splnenie uvedených odporúčaní je možné využiť prostriedky z komponentu 7 a 8 Plánu obnovy a odolnosti. Kým prostriedky z komponentu 7 je možné využiť na digitalizáciu a dobudovanie školskej infraštruktúry, komponent 8 ponúka prostriedky na zvýšenie výkonnosti vysokých škôl prostredníctvom zvýšenia diverzifikácie, profilácie a zlepšením spolupráce so zahraničím.

4.3 Trenčiansky kraj

Dlhoročná tradícia v priemyselnej výrobe a jej vysoká špecializácia spolu s etablovanou previazanosťou na vzdelávací systém vytvárajú predpoklady na efektívne fungovanie aktuálneho odvetvového mixu miestnej ekonomiky. Podiel priemyselnej výroby na celkovej zamestnanosti kraja – 35% - je v slovenských podmienkach vysoko nad celoslovenským priemerom, ktorý je 23%. V aktuálne sa dynamicky meniacich podmienkach podnikania bude potrebné zamerať sa v trenčianskom regióne na mobilizáciu podnikania s inovačným potenciálom a vysokou pridanou hodnotou. Toto je možné dosiahnuť aj prostredníctvom zavádzania technologických a procesných inovácií, čo si však vyžiada podporu pokračovania spolupráce medzi zamestnávateľmi a vzdelávacími inštitúciami. Zároveň bude potrebné aktualizovať formy tejto spolupráce tak, aby stimulovala internacionalizáciu MSP na dosiahnutie udržateľnej zamestnanosti a zvýšenie ich konkurencieschopnosti. Jedným z možných opatrení, ktoré majú potenciál naplniť naznačené očakávania, predstavuje vznik klastrov, podnikateľských inkubátorov a vedecko-technologických parkov. Toto odporúčanie je konzistentné s Národnou stratégiou výskumu, vývoja a inovácií 2030 a s Víziou a stratégiou rozvoja Slovenska do roku 2030 a nachádza priemet v Pláne obnovy a odolnosti v komponente Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl. Pre rozvoj spomenutých druhov podporných služieb je jednou z možností využitie existujúcich voľných kapacít priemyselných parkov. Výzvou v najbližšom období bude transformácia miestneho hospodárstva v oblastiach postihnutých útlmom ťažby uhlia. V tejto oblasti sa s ohľadom na miestne osobitosti ponúka ako vitálna alternatíva podpora rozvoja cestovného ruchu. Okrem toho je možné na uvedenú situáciu reagovať podporou reedukačných programov, použitia obnoviteľných zdrojov energie a zapojením MSP do procesu diverzifikácie ekonomiky regiónu. Spomínané odporúčania sú konzistentné s cieľmi Plánu spravodlivej transformácie územia a komponentov 1 a 4 Plánu obnovy a odolnosti.

4.4 Nitriansky kraj

Kľúčová investícia JLR bola pre NR kraj dôležitým impulzom, ktorý viedol k ďalšiemu rozvoju v segmente subdodávateľských podnikov v automobilovom priemysle. V odvetví priemyselnej produkcie vzrástla zamestnanosť za posledných 5 rokov pred prepuknutím pandémie COVID-19 o takmer 8 tisíc osôb. Podpora inovácií v priemysle, ale aj poľnohospodárstve a potravinárstve, by preto mala byť jednou z priorít regiónu. Napriek tomu, že sa v NR kraji nachádzajú najvýznamnejšie časti inovačného systému

pôdohospodárstva, je inovačná aktivita poľnohospodárskych podnikov nízka. Príčinou tejto nízkej inovačnej aktivity je slabé prepojenie poľnohospodárov s vedecko-výskumnými pracoviskami. Je potrebné zaviesť podporné programy, ktoré by boli zamerané na naviazanie a prehĺbenie vzťahov medzi agroproducentami a výskumnými inštitúciami. NR kraj musí byť kvôli svojej dôležitosti z hľadiska poľnohospodárskej produkcie pripravený čeliť výzvam spojenými so zmenou klímy. Zosúladenie potrieb trhu práce so vzdelávacím systémom kraja by malo rovnako pozitívny dopad na podnikateľské prostredie. Preto je potrebné zvýšiť množstvo odbornej praxe, ktorú študenti všetkých typov škôl absolvujú. Toto odporúčanie je v súlade s reformami s podporou z komponentov 7 a 8 Plánu obnovy a odolnosti a taktiež s dlhodobými prioritami Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030. Napriek tomu, že základňu regionálnej ekonomiky kraja tvoria MSP, je miera štátnej podpory MSP v nitrianskom regióne najnižšia. Zlepšenie infraštruktúry zameranej na podporu MSP by preto malo byť prioritou regiónu. Zlá úroveň a dynamika prirodzeného prírastku obyvateľstva predstavuje základ pre budúce problémy v oblasti dostupnosti pracovnej sily, ktorej veľkosť sa za obdobie rokov 2017 až 2022 znížila o zhruba 4 tisíc. Uvedené problémy je možné adresovať prostredníctvom programu na podporu návratu občanov pracujúcich mimo SR a taktiež lákaním kvalifikovanej pracovnej sily z iných krajín. Práve na spomenutý účel sú vyčlenené prostriedky komponentu 10 Plánu obnovy a odolnosti.

4.5 Žilinský kraj

Napriek tomu, že sa v ZA kraji výdavky na výskum a vývoj dlhodobo pohybujú nad celoslovenským priemerom, bude pre ďalší rozvoj podnikateľského prostredia kraja potrebná stabilná podpora prípravy a realizácie spoločných projektov výskumných organizácií a priemyselných partnerov. Uvedené odporúčania je možné implementovať prostredníctvom komponentu 9 Plánu obnovy a odolnosti. Ďalšie odporúčania sú opísané aj v Národnej stratégii výskumu, vývoja a inovácií 2030, Programe Slovensko a taktiež vo Vízií a stratégii rozvoja Slovenska do roku 2030. Dynamicky rastúca kúpyschopnosť obyvateľstva a jej očakávané pokračovanie vytvára vhodné podmienky pre ďalší rast podnikateľskej aktivity. Avšak, s ohľadom na jej už aj v súčasnosti relatívne vysokú úroveň (najvyššia úroveň tohto ukazovateľa spomedzi všetkých krajov – v roku 2021 v žilinskom regióne podnikala zhruba každá 8. osoba v produktívnom veku) bude nevyhnuté využívanie cielených nástrojov podpory podnikania, a to vo všetkých fázach jeho životného cyklu. Výnimočnú príležitosť pre naplnenie uvedených cieľov predstavujú dostupné externé zdroje financovania (napr. OP Slovensko 2021 – 2027 a Plán obnovy), ktorých efektívne využitie má potenciál vytvárania podmienok pre rozvoj všetkých foriem podnikania, vrátane kreatívneho priemyslu. V neposlednom rade je vitálne pre ďalší rozvoj podnikateľského prostredia a jeho širšiu internacionalizáciu dobudovanie úzkych miest dopravnej infraštruktúry. Pozitívne možno vnímať ich umiestnenie v TOP10 v zozname prioritných dopravných projektov (ÚHP, 2020). V rámci diverzifikácie pilierov miestnej ekonomiky, by mali miestne samosprávy vyvinúť maximálne úsilie pre získanie zdrojov na obnovu historických budov z Programu Slovensko za účelom podpory cestovného ruchu.

4.6 Banskobystrický kraj

Jednou z najpálčivejších výziev BB kraja bude v najbližšom období prekonanie ekonomických a sociálnych rozdielov naprieč jeho okresmi. V roku 2022 bol rozdiel medzi okresom s najvyššou mierou nezamestnanosti a najnižšou mierou nezamestnanosti priepastných viac ako 15 p. b. Z tohto pohľadu bude mať pozitívny efekt dostavanie cestnej infraštruktúry, ktorá je však reálna až v strednodobom až dlhodobom horizonte. Preto je dôležité spomenuté rozdiely zmierňovať prostredníctvom správne nastavených a

komplexných opatrení zameraných na vzdelávanie a rekvalifikáciu, bývanie a prácu. Uvedené problémy je možné v najbližšom období riešiť prostredníctvom podpory z prostriedkov Programu Slovensko a Plánu spravodlivej transformácie územia. Rovnako dôležitá je diverzifikácia hospodárstva aktuálne zameraného na energeticky náročný priemysel s malou pridanou hodnotou, ktorý bude v dôsledku dekarbonizácie hospodárstva upadať. Podpora diverzifikácie hospodárstva a stimulácia rozvoja MSP budú kľúčové na prekonanie tohto nepriaznivého vývoja aj podľa Plánu spravodlivej transformácie územia a Plánu obnovy a odolnosti. V uvedenom ohľade je teda potrebné zamerať sa na podporu takých podnikov, ktoré prinášajú vyššiu pridanú hodnotu, majú nižšiu ekologickú stopu a sú atraktívne pre kvalifikovaných pracovníkov. Podpora MSP, ktoré by sa snažili uspokojovať dopyt starnúcej populácie, predstavuje ďalší spôsob, ako možno diverzifikovať hospodárstvo regiónu a zároveň zlepšiť pripravenosť regiónu na nepriaznivé demografické procesy. Podpora prepojenia medzi výskumno-vývojovými inštitúciami a podnikateľskou sférou spojená so systematickou podporou univerzitného výskumu taktiež zjednoduší proces diverzifikácie hospodárstva. Problémom tohto regiónu v tejto sfére je veľmi nízka úroveň výdavkov na VaV, ktorá v prepočte na obyvateľa dosiahla v posledných 5 rokoch len 43 % celoslovenského priemeru. Podpora rozvoja vzdelávacej, výskumnej a inovačnej základne, ktorá by umožnila rozvoj nových odvetví v hospodárstve je cieľom nielen Programu Slovenska, ale aj Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030 a Národnej stratégie výskumu, vývoja a inovácií 2030. Veľký potenciál v oblasti cestovného ruchu vďaka množstvu prírodných a kultúrnych pamiatok predstavuje ďalší alternatívny spôsob, akým je možné diverzifikovať hospodárstvo kraja.

4.7 Prešovský kraj

PO kraj trpí viacerými prekážkami v oblasti podnikania, ale zároveň disponuje relatívne priaznivou demografickou štruktúrou z hľadiska jej vekového zloženia. Aj keď má prešovský región druhú najnižšiu mieru ekonomickej aktivity a teda existujú nevyužitú ľudské zdroje, ide o kraj s najvyšším počtom ekonomicky aktívnych obyvateľov. Na druhej strane, špecifickosť miestnej populácie si vyžiada významnú a cielenú tvorbu projektov so zameraním na celoživotné a duálne vzdelávanie. Podpora celoživotného vzdelávania a zaradenie marginalizovaných skupín na trh práce bude možné riešiť prostredníctvom aktivít podporených z Programu Slovensko. Napriek najlacnejšej pracovnej sile prešovský región výrazne trpí svojou dopravnou izolovanosťou. Preto bude potrebné v čo najkratšom možnom čase efektívne využiť možnosti čerpania národných a európskych zdrojov (napr. OP Slovensko a zdroje Plánu obnovy) na odstránenie úzkych miest dopravnej infraštruktúry a tým podporiť ďalší rozvoj podnikateľského prostredia. Jedným z predpokladov pre rozvoj v oblasti vzdelávania je aj zlepšenie jeho dostupnosti v rámci aktivít podporovaných v komponente 7 Plánu obnovy. Rozvoj spomenutých oblastí vytvorí nutné predpoklady pre rozvoj cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v ekonomickej oblasti. Napriek relatívne dobrej dostupnosti pracovnej sily v pomere voči voľným pracovným miestam bude v nadväznosti na prebiehajúcu transformáciu ekonomiky nevyhnutné podporiť aj zvyšovanie kvalifikácie uchádzačov o zamestnanie a zlepšenie prepojenia trhu práce so vzdelávacími inštitúciami. Program Slovensko, Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2023, Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 a Plán obnovy a odolnosti považujú podporu v naznačenom smere za jednu z priorít a poskytujú na ňu významný objem finančných prostriedkov. Okrem nevyhnutnej podpory spomenutých rozvojových oblastí poskytuje vysoká rozmanitosť územia kraja (kultúrne, prírodné a historické osobitosti) potenciál pre ďalší rozvoj cestovného ruchu. Pre zvyšovanie konkurencieschopnosti tohto segmentu je však potrebné podporovať vytváranie lokálnych partnerstiev medzi podnikateľmi a kreovanie odbytových kanálov pre regionálne produkty.

4.8 Košický kraj

Vzhľadom na výrazné rozdiely v rámci KE kraja je potrebné podniknúť rozdielne kroky v rôznych častiach regiónu. Pre ekonomicky vyspelejšie okolie mesta Košice je kľúčovým odporúčaním naďalej podporovať rozvoj odvetví s vysokou pridanou hodnotou najmä IKT sektoru. Spomínaný sektor má v košickom regióne výrazne nadpriemerné zastúpenie v porovnaní s ostatnými mimobratislavskými krajinami. Na podporu daného odvetvia môže byť využitý relatívne veľký výskumný potenciál, ktorým KE kraj vďaka odborovému zameraniu miestnych vysokých škôl. Kvalitná úroveň VaV v KE kraji predstavuje zdroj pre potenciálny ekonomický rast regiónu, a to najmä v prípade zlepšenia prepojenia výskumných inštitúcií s podnikmi. Práve zlepšenie tohto prepojenia je jednou z priorít Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030, Programu Slovensko a taktiež komponentu 9 Plánu obnovy a odolnosti. Investícia do priemyselného parku Valaliky, kde bude postavený závod automobilky Volvo, predstavuje ďalší impulz pre ekonomiku kraja. Nadviazanie spolupráce medzi výskumnými inštitúciami kraja a prichádzajúcim investorom môžu priniesť významné synergické efekty pre ďalší rozvoj podnikateľskej aktivity v sektoroch s vyššou pridanou hodnotou. Vzdelávacie inštitúcie v regióne budú musieť reflektovať očakávané zmeny a pripraviť sa na budúcu situáciu na trhu práce. Okrem v súčasnosti žiadaných študijných odborov v oblasti IKT predstavuje významný potenciál aj oblasť technológií v sektore automotive. Uvedené aktivity nachádzajú prienik s cieľmi a aktivitami podporovanými prostredníctvom Programu Slovensko, Plánu obnovy a odolnosti a Stratégie digitálnej transformácie Slovenska 2030. V prípade menej rozvinutých častí kraja je kľúčovým zlepšenie efektivity systémov vzdelávania a služieb zamestnanosti. Na riešenie naznačených problémových oblastí je potrebné efektívne využiť prostriedky alokované v Programe Slovensko, napr. v ŠC ESO4.1. Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a aktivačným opatreniam pre všetkých uchádzačov o zamestnanie. Dobudovanie rozostavaných a plánovaných rýchlostných ciest a diaľnic môže byť jedným zo spôsobov, ako pomôcť tejto časti regiónu. KE kraj ako celok môže taktiež ťažiť z pozície na hranici s Ukrajinou. Po ukončení vojnového konfliktu sa môže košický región podieľať na obnove Ukrajiny, čo môže stimulovať priemysel.

5 Zhrnutie výsledkov analýzy

V predchádzajúcich častiach tejto štúdie bolo podnikateľské prostredie skúmané jednotlivo podľa samosprávnych územných celkov. V tejto kapitole je prezentovaný komparatívny pohľad medziregionálnych rozdielov a ich vzájomnej podobnosti. Uvedená dodatočná dimenzia dotvára komplexitu celého dokumentu a prináša obohacujúci pohľad na skúmanú poroblematiku. Väčšina analyzovaných ukazovateľov charakterizujúcich situáciu podnikateľského prostredia v slovenských regiónoch vykazuje silnú východo-západnú mieru nerovností. Z hľadiska hlavných nákladov na podnikanie – teda ceny práce a kapitálu¹⁰ – sa spomenutá tendencia, napriek určitej miere vyrovnávania za obdobie posledných 5 rokov, potvrdzuje vo významnej miere. V prípade ceny práce bol BA kraj jediným regiónom, v ktorom sa jej priemerná mesačná hodnota dostala nad hranicu 2 000 EUR. Zvyšné kraje dosahovali v roku 2021 medzi 65 – 76 % úrovne ceny práce v metropolitnom regióne. V prípade cien nehnuteľností išlo o ešte výraznejšie medziregionálne rozdiely, keď ostatné kraje dosahovali iba 41 – 64 % úrovne bratislavského regiónu, kde ceny nehnuteľností v roku 2021 pokorili hranicu 2 800 EUR/m².

Tabuľka 136: **Náklady podnikania**

		2017	2018	2019	2020	2021	% zmena za posledných 5 rokov	podiel voči BA, rok 2021
Bratislavský kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1959	2073	2219	2304	2389	22%	-
	Cena nehnuteľností	1896	1973	2102	2333	2826	49%	-
Trnavský kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1422	1509	1618	1728	1795	26%	75%
	Cena nehnuteľností	936	1060	1138	1196	1460	56%	52%
Trenčiansky kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1379	1480	1595	1676	1781	29%	75%
	Cena nehnuteľností	740	786	944	1054	1297	75%	46%
Nitriansky kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1291	1394	1517	1610	1706	32%	71%
	Cena nehnuteľností	663	748	877	951	1172	77%	41%
Žilinský kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1372	1466	1587	1674	1768	29%	74%
	Cena nehnuteľností	864	936	1123	1312	1657	92%	59%
Banskobystrický kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1293	1378	1498	1595	1690	31%	71%
	Cena nehnuteľností	745	777	825	989	1379	85%	49%
Prešovský kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1194	1259	1384	1475	1564	31%	65%
	Cena nehnuteľností	833	875	1036	1148	1574	89%	56%
Košícký kraj	Priemerná cena práce (Eur)	1405	1501	1579	1672	1817	29%	76%
	Cena nehnuteľností	1015	1071	1034	1325	1798	77%	64%

Zdroj: ŠÚSR a NBS

Obdobne, ako v prípade mzdových nákladov a cien nehnuteľností, aj úroveň miestnych daní a poplatkov s vplyvom na podnikanie je najvyššia v BA kraji. Ďalšiu skupinu tvoria KE, ZA, TT a TN kraj, v ktorých sa sadzby daní z nehnuteľností pohybujú na úrovni 3,5 - 5 EUR za m². Poslednú skupinu tvoria kraje so sadzbou daní z nehnuteľností určených na podnikanie

¹⁰ V uvedenom prípade sme na jej aproximáciu využili indikátor ceny nehnuteľností.

na úrovniach medzi 2,7 – 3,5 EUR – NR, BB a PO kraj. Avšak zároveň ide o kraje, ktoré boli do roku 2019 najmenej atraktívne pre zahraničných investorov.

Tabuľka 137: **Miestne dane a poplatky, rok 2023**

	Daň za ubytovanie na osobu a noc	Daň za predajné automaty €/rok	Daň za nevýherné hracie automaty €/rok	Daň za priemyselné stavby, stavby slúžiace energetike, stavby slúžiace stavebníctvu, stavby využívané na skladovanie vlastnej produkcie vrátane stavieb na vlastnú administratívu, na m2	Daň za stavby na ostatné podnikanie a na zárobkovú činnosť, skladovanie a administratívu súvisiacu s ostatným podnikaním a zárobkovou činnosťou, na m2
Bratislavský kraj	1.7	156	372	6.4	8.3
Trnavský kraj	1.4	163	206	3.7	3.9
Trenčiansky kraj	0.7	160	133	4.5	4.5
Nitriansky kraj	1.1	75	150	2.8	3.2
Žilinský kraj	1.3	88	236	3.5	4.1
Banskobystrický kraj	1.0	79	85	2.7	2.7
Prešovský kraj	1.3	155	115	2.9	3.6
Košický kraj	1.3	83	121	3.4	5.0

Zdroj: Vlastné spracovanie VZN

Napriek relatívne vysokým nákladom na podnikanie dosahovala miera investícií do bratislavského regiónu relatívne stabilnú úroveň podielu na celoslovenskom objeme na úrovni približne 69 %. Za obdobie rokov 2016 – 2019, teda obdobie výrazného ekonomického rastu pred prepuknutím pandémie ochorenia COVID-19 bola investičná aktivita zahraničného kapitálu koncentrovaná do troch krajov – BA, ZA a TT. Ostatné regióny nezaznamenali v skúmanom období výraznejší záujem, čo predstavuje významný signál potreby realizácie zmien zameraných na zvýšenie atraktivity pre zahraničných investorov.

Tabuľka 138: **Priame zahraničné investície**

	2016	2017	2018	2019	zmena 2016 - 2019 (mil. EUR)
Bratislavský kraj	68.9%	69.4%	69.4%	68.8%	6010
Trnavský kraj	3.9%	5.7%	6.2%	5.2%	1050
Trenčiansky kraj	6.0%	5.2%	4.8%	4.6%	-228
Nitriansky kraj	5.4%	3.7%	3.8%	4.0%	-250
Žilinský kraj	6.8%	7.1%	7.7%	9.2%	1874
Banskobystrický kraj	2.2%	2.0%	2.0%	2.2%	155
Prešovský kraj	1.8%	1.7%	1.4%	1.4%	-32
Košický kraj	5.0%	5.2%	4.7%	4.6%	217

Zdroj: NBS

Podľa údajov Ministerstva hospodárstva SR bolo v polovici roku 2022 dostupných v priemyselných parkoch a zónach viac ako 8 mil. m² disponibilnej plochy. Napriek relatívne vysokej atraktivite zo strany zahraničných investorov v poslednom období bola najvyššia časť dostupnej plochy na úrovni viac ako 2,8 mil. m² lokalizovaná v TT kraji. Naopak najmenej disponibilnej plochy sa nachádzalo v prípade PO kraja, a to len zhruba desatina v porovnaní s TT krajom. Pre zvýšenie atraktivity tohto regiónu pre potenciálnych zahraničných

investorov, by bolo okrem iných opatrení vhodné pripraviť v nadväznosti na niektoré čiastkové dokumenty (napr. Územný plán kraja, Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja kraja) stratégiu budovania kapacít priemyselných parkov a zón s možnosťou okamžitej využiteľnosti, spolu s prípadnou transformáciou nevyužívaných priemyselných areálov.

Tabuľka 139: Disponibilná plocha v priemyselných parkoch a zónach

Trnavský kraj	Trenčiansky kraj	Nitriansky kraj	Žilinský kraj	Banskobystrický kraj	Prešovský kraj	Košický kraj
2 869 731	573 937	727 124	493 233	1 356 170	290 294	1 881 016

Zdroj: MH Invest II

V prípade výdavkov na podporu vedy, výskumu a vývoja sa potvrdzujú výrazné medziregionálne rozdiely v smere východ – západ. Signifikantné sú aj pri prepočte na obyvateľa. Kým v BA kraji bola úroveň uvedených výdavkov v priebehu posledných 5 rokov na úrovni viac ako 500 EUR na obyvateľa, tak v PO kraji nedosiahla ani hodnotu 32 EUR. Uvedený stav je do určitej miery determinovaný aj koncentráciou vedecko-výskumných kapacít v bratislavskom regióne, keďže mimo univerzitného výskumu sú v ňom lokalizované aj centrá podnikového výskumu, laboratóriá a v neposlednom rade Slovenská akadémia vied. Napriek realizácii výskumu na vysokých školách a univerzitiách v ostatných krajoch, existujú aj medzi týmito regiónmí významné rozdiely. Okrem toho bude potrebné v najbližšom období podporovať aktivity v spomenutých regiónoch smerujúce k výraznému rozvoju a prepájaniu akademického výskumu s praxou. Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácii 2030 kladie dôraz v tejto oblasti na potrebu zohľadnenia regionálnych špecifik (VAIA, 2023).

Tabuľka 140: Výdavky na výskum a vývoj, podiel jednotlivých regiónov

	2017	2018	2019	2020	2021	priemer 2017 - 2021 (EUR na obyvateľa)
Bratislavský kraj	51%	48%	48%	47%	46%	573.14
Trnavský kraj	5%	6%	7%	6%	9%	93.92
Trenčiansky kraj	13%	11%	12%	11%	12%	159.62
Nitriansky kraj	5%	9%	5%	5%	5%	69.16
Žilinský kraj	8%	9%	10%	10%	9%	105.85
Banskobystrický kraj	5%	6%	6%	6%	7%	73.14
Prešovský kraj	3%	4%	3%	3%	3%	31.88
Košický kraj	10%	9%	9%	12%	10%	100.74

Zdroj: ŠÚ SR

Nevyhnutnou podmienkou pre rozvoj podnikania je dostupnosť základnej infraštruktúry v podobe ciest alebo prístupu obyvateľstva k internetu. Aj v prípade uvedených indikátorov je jednoznačne možné identifikovať rozdiely medzi regiónmí v smere východ-západ. Z hľadiska dopravného zaťaženia je navyšší nápor na cestnú infraštruktúru v prípade BA kraja, v ktorom na 1 km ciest pripadá viac ako 10-násobok zaťaženia ciest v NR kraji. Napriek výrazne nadpriemernému podielu diaľnic a rýchlostných ciest na celkovej cestnej sieti v bratislavskom

regióny, je potrebné sa zamerať na ďalší rozvoj tejto infraštruktúry¹¹. Z hľadiska mobility osôb v jednotlivých krajoch vidieť výraznejšie zaostávanie v prípade najmenej ekonomicky rozvinutých krajov – PO a KE – v ktorých v roku 2021 na 1 km ciest pripadalo len 5 - 6 tisíc prepravených osôb. Za obdobie rokov 2016 - 2021 došlo k výraznej penetrácii internetového pripojenia do domácností, keď až v prípade polovice krajov (BA, TT, TN a BB) dosiahol posun viac ako 10 p. b. Najnižší rozvoj v skúmanom období bol zaznamenaný v prípade PP a KE kraja, pričom uvedené regióny spolu s NR krajom nedosiahli podiel 90 % domácností s prístupom na internet. Do značnej miery je stav v spomenutých troch krajoch determinovaný ich výraznou rurálnosťou a nižšou úrovňou príjmov domácností.

Tabuľka 141: Základné infraštruktúrne ukazovatele, rok 2021

	Domácnosť má prístup doma k internetu (% zo všetkých domácností)	Počet ton prepraveného materiálu na 1 km ciest	Počet prepravených osôb na 1 km ciest	Dĺžka ciest - Cesta I. triedy	Dĺžka ciest - Cesta II. triedy	Dĺžka ciest - Cesta III. triedy	Dĺžka ciest - Diaľnice a diaľničné privádzače	Dĺžka ciest - Rýchlostné cesty a privádzače	Dĺžka ciest spolu
Bratislavský kraj	96,1%	13790	15105	130	225	343	136	16	850
Trnavský kraj	90,0%	3049	7269	267	530	1057	67	42	1964
Trenčiansky kraj	93,1%	3090	10958	306	345	1135	86	12	1884
Nitriansky kraj	85,3%	1343	10363	492	498	1535	-	67	2593
Žilinský kraj	90,3%	2233	10303	505	323	1099	119	19	2066
Banskobystrický kraj	90,7%	606	6715	640	602	1837	-	128	3207
Prešovský kraj	88,1%	1440	5271	631	516	1926	113	6	3192
Košický kraj	86,1%	1869	5778	367	584	1408	22	15	2395

Zdroj: ŠÚ SR

Dostupnosť vzdelávacích kapacít (najmä predprimárneho vzdelávania) v jednotlivých krajoch má vplyv na možnosti synchronizácie pracovného a rodinného života, najmä v prípade matiek. Potreba flexibility v tejto oblasti si vyžiadala vyčlenenie viac ako 135 mil. EUR na rozširovanie kapacít materských škôl do konca roku 2025 v Pláne obnovy. Spomenutý proces je implementovaný prostredníctvom výzvy pre mestá a obce s nedostatočnými kapacitami a nadväzuje na definovanie právneho nároku na predprimárne vzdelávanie od 3 rokov dieťaťa. Už v súčasnosti však samosprávy avizujú problémy s plnením stanovených termínov vzhľadom na dĺžku a komplexnosť schvaľovacích procesov. Obdobný problém sa objavuje aj v prípade kapacít základných škôl v niektorých oblastiach (najmä PO a KE kraj), v ktorých sú nútení fungovať v dvojzmennej prevádzke. V rámci Plánu obnovy je na dobudovanie kapacít v uvedených oblastiach a pre ich rozvoj v územiach s očakávaným demografickým rastom vyčlenených viac ako 123 mil. EUR. Z hľadiska kvality prepájania akademickej sféry a potrieb regiónov sa ako kľúčový javí nový inštitút

¹¹ Jedným z riešení identifikovaných pre skúmanú oblasť je podľa Programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2021 – 2027 budovanie nadradenej cestnej infraštruktúry.

financovania vysokých škôl v podobe výkonnostných zmlúv. V prípade tohto nástroja je potrebné vyvinúť adekvátnu iniciatívu kľúčových regionálnych aktérov, aby Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR pri definovaní obsahu spomenutých zmlúv prizvalo ich reprezentantov do procesu kreovania.

Tabuľka 142: **Dostupnosť vzdelávacích kapacít, rok 2021**

	2021	Materské školy	Základné školy	Gymnázia	Stredné odborné školy	Vysoké školy
Bratislavský kraj	Počet škôl	300	169	45	53	12
	Priemerný počet žiakov na školu	90	373	335	307	3718
Trnavský kraj	Počet škôl	314	214	21	42	3
	Priemerný počet žiakov na školu	59	219	306	327	2705
Trenčiansky kraj	Počet škôl	301	194	17	36	2
	Priemerný počet žiakov na školu	61	236	364	343	1793
Nitriansky kraj	Počet škôl	428	289	22	57	3
	Priemerný počet žiakov na školu	46	187	341	288	3562
Žilinský kraj	Počet škôl	383	259	30	55	3
	Priemerný počet žiakov na školu	61	233	325	331	3233
Banskobystrický kraj	Počet škôl	385	267	27	58	4
	Priemerný počet žiakov na školu	47	190	264	262	1835
Prešovský kraj	Počet škôl	537	382	38	63	2
	Priemerný počet žiakov na školu	49	202	275	324	3285
Košícký kraj	Počet škôl	454	296	34	59	4
	Priemerný počet žiakov na školu	48	239	323	342	4442

Zdroj: ŠÚ SR

Aj z hľadiska dostupnosti pracovných miest je v prípade slovenských regiónov prítomná silná miera disparít v smere západ – východ, keď tvorba pracovných pozícií je silno koncentrovaná do ekonomicky rozvinutých a industriálnych regiónov v západnej časti SR. Dlhodobo podiel VPM dostupných v BA a TT kraji tvorí 40 - 50% všetkých pracovných miest. Najvyšší medziročný pokles v roku prepuknutia pandémie ochorenia COVID-19 nastal v prípade BA kraja, a to o takmer 8 tisíc miest. Avšak z hľadiska podielu išlo o podpriemerný pokles. V sledovanom období nedošlo k zastaveniu tvorby pracovných miest len v prípade BB kraja, ktorý však bol jediným krajom, v ktorom počet VPM poklesol v oboch nasledujúcich rokoch 2021 a 2022. Zároveň ide o kraj s tretím najnižším počtom VPM po KE a PO kraji. V krajoch východného Slovenska (KE a PO) je nízky počet pracovných miest výsledkom aj relatívne vysokej ponuky pracovnej sily. Uvedený nepomer umožňuje efektívnejšie obsadzovanie dostupných pracovných príležitostí, ako v západnej časti Slovenska, kde následne dochádza k ich postupnej kumulácii. Aj podľa zistení Lichner a kol. (2022) je schopnosť efektívnejšieho párovania dopytu a ponuky na východe SR čiastočne daná vyššou ponukou a nižším dopytom.

Tabuľka 143: Počet voľných pracovných miest

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bratislavský kraj	15537	20798	27085	19189	20799	26989
Trnavský kraj	14072	13649	13921	9476	12393	15356
Trenčiansky kraj	6878	10390	11066	7198	7822	8137
Nitriansky kraj	10091	6833	13362	10835	10397	13443
Žilinský kraj	6734	7198	10444	6384	6735	7278
Banskobystrický kraj	4613	4637	5157	6130	5138	4146
Prešovský kraj	6135	5341	5994	3696	4088	3157
Košický kraj	5315	5044	5287	3585	3668	3193

Zdroj: ŠÚ SR

Z hľadiska demografického vývoja možno za kľúčové považovať dva ukazovatele – starnutie populácie a vzdelanostnú úroveň. Prvý z nich odkazuje na budúcu dostupnosť pracovnej sily a potrebu poskytovania špecifických služieb. Dynamika starnutia za ostatných 5 rokov bola medzi jednotlivými krajinami veľmi podobná. Naopak, podiel obyvateľov nad 65 rokov je výraznejšie diverzifikovaný, keď medzi najmladším (PO) a najstarším krajom (TN) je rozdiel takmer 4,5 p. b. Pri pohľade na podiel vysokoškolsky vzdelaných na ekonomicky aktívnom obyvateľstve, sa väčšina regiónov nachádza na úrovniach blízkyh jednej štvrtine. Výnimku tvoria bratislavský región, kde vysokoškolsky vzdelaní tvoria takmer polovicu pracovnej sily a KE kraj, kde uvedený podiel dosiahol v roku 2022 takmer 35 %.

Tabuľka 144: Demografický vývoj

		2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena za posledných 5 rokov
Bratislavský kraj	podiel 65 a viac ročných	16,4%	16,8%	17,1%	17,5%	17,8%	18,1%	1,3 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	42,6%	43,3%	46,2%	46,0%	48,4%	48,6%	5,2 p,b
Trnavský kraj	podiel 65 a viac ročných	16,0%	16,6%	17,2%	17,8%	17,9%	18,4%	1,8 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	19,5%	21,2%	22,1%	22,0%	25,0%	23,7%	2,5 p,b
Trenčiansky kraj	podiel 65 a viac ročných	17,1%	17,7%	18,3%	18,9%	19,3%	19,9%	2,2 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	22,2%	21,6%	22,0%	23,2%	22,0%	24,8%	3,2 p,b
Nitriansky kraj	podiel 65 a viac ročných	17,0%	17,6%	18,2%	18,8%	19,0%	19,5%	1,9 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	21,8%	20,3%	21,9%	22,0%	25,9%	28,0%	7,7 p,b
Žilinský kraj	podiel 65 a viac ročných	14,7%	15,2%	15,8%	16,3%	16,6%	17,1%	1,9 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	20,8%	21,4%	23,1%	23,5%	23,8%	24,8%	3,5 p,b
Banskobystrický kraj	podiel 65 a viac ročných	16,3%	16,9%	17,5%	18,0%	18,3%	18,8%	1,9 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	19,6%	21,8%	24,1%	24,6%	27,1%	29,9%	8,1 p,b
Prešovský kraj	podiel 65 a viac ročných	13,5%	13,9%	14,4%	14,8%	15,1%	15,5%	1,7 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	20,6%	22,6%	22,7%	25,0%	27,0%	25,7%	3,1 p,b
Košický kraj	podiel 65 a viac ročných	14,3%	14,8%	15,3%	15,8%	16,2%	16,6%	1,8 p,b
	podiel vysokoškolsky vzdelaných na EAO	20,9%	25,3%	27,1%	30,7%	32,5%	34,8%	9,5 p,b

Zdroj: ŠÚ SR

Napriek určitému zlepšeniu v roku 2022, naďalej existujú výrazné rozdiely v čase, ktorý sú nútené podnikateľské subjekty strpieť, aby došlo k rozhodnutiu súdov v oblasti obchodnej

agendy. Najrýchlejšie v roku 2022 rozhodovali sudy v NR kraji, naopak najdlhšie trvalo rozhodovanie v prípade TT kraja. Medzi rokmi 2018 a 2022 došlo k skráteniu trvania rozhodovacieho procesu súdov v prípadoch obchodnej agendy len v NR kraji, a to o 4 mesiace. Od júna 2023 dochádza k reforme súdnej mapy, ktorá má vďaka zväčšeniu súdnych obvodov a nárastu počtu sudcov so špecializáciou na určitú agendu potenciál priniesť kvalitnejšie a rýchlejšie rozhodovanie.

Tabuľka 145: Priemerná dĺžka súdnych konaní – obchodná agenda

	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2018 - 2022
Bratislavský kraj	27,0	29,1	28,7	33,4	38,9	+12
Trnavský kraj	32,1	37,6	42,3	53,5	46,5	+14
Trenčiansky kraj	24,6	30,4	26,6	24,6	34,0	+9
Nitriansky kraj	20,4	18,0	20,0	23,2	16,3	-4
Žilinský kraj	20,5	23,1	29,8	33,3	27,2	+7
Banskobystrický kraj	19,3	20,2	27,8	19,7	20,4	+1
Prešovský kraj	24,3	29,8	29,3	28,2	25,1	+1
Košický kraj	29,1	31,1	29,8	30,8	29,2	0

Zdroj: Analytické centrum MS SR

Záver

Štúdia prináša ucelený pohľad na problematiku regionálnych špecifik podnikateľského prostredia v jednotlivých krajoch Slovenska. Najskôr sú zmapované základné vývojové tendencie hlavných faktorov s vplyvom na podnikateľské prostredie. Uvedené zistenia sú následne doplnené o informácie týkajúce sa charakteristík samotných regiónov z hľadiska potenciálu ich ďalšieho rozvoja. Na báze zosumarizovaných poznatkov sú identifikované hlavné problémové oblasti jednotlivých krajov a načrtnuté možné nástroje a prístupy na ich eliminovanie. Fragmentovaný, hoci detailný pohľad z úvodných kapitol, je v poslednej kapitole doplnený o medziregionálne porovnanie.

Z hľadiska vývoja faktorov podnikateľského prostredia za obdobie posledných rokov sa dá identifikovať niekoľko hlavných tendencií. Prvú predstavuje pokračovanie procesu divergencie medzi západom a východom krajiny. Uvedený vývoj je citeľný najmä vo finančno-ekonomickej oblasti. Existujú však aj sféry, v ktorých je vývoj v jednotlivých regiónoch veľmi podobný (napr. demografia), prípadne sa obdobné trendy objavujú s určitým oneskorením (investičná aktivita).

Celkovo sa dá konštatovať, že v úrovni nezamestnanosti došlo v posledných 5 rokoch z dôvodu rastovej fázy ekonomického cyklu a klesajúcej dostupnosti pracovnej sily k jej bezprecedentným poklesom. Avšak, rastúca vzácnosť tohto výrobného faktora viedla k dynamickému rastu úrovne priemerných príjmov, ktorý bol vo všetkých regiónoch nad tempom rastu produktivity. Spomenutý vývoj sa postupne prejavuje v strate konkurencieschopnosti slovenských podnikov na medzinárodných trhoch.

V kontexte ďalšieho rozvoja zaostávajúcich regiónov východného Slovenska možno pozitívne vnímať ohlásené investície spoločností Volvo a Bosch Mobility. Podľa dostupných informácií majú spomenuté spoločnosti potenciál v strednodobom horizonte vytvoriť (priamo a nepriamo) približne 28 tisíc pracovných miest¹². Takýto objem pracovných miest však v kontexte procesu starnutia populácie a štruktúry pracovnej sily predstavuje zásadnú výzvu pre systém vzdelávania a rekvalifikácie pracovnej sily v regióne. Zároveň sa dá očakávať potreba lákania zahraničných zamestnancov.

V záujme znižovania negatívnych dopadov nárastu dopravnej intenzity spojenej s ekonomickým rozvojom aj vo východnej časti krajiny, bude nevyhnutné dobudovanie úzkych miest dopravnej infraštruktúry. Medzi dôležité územia v oblasti budovania cestnej infraštruktúry nepochybne patria Kysuce a prepojenie žilinského regiónu na Poľsko a Českú republiku, v ktorých sú lokalizované viaceré články dodávateľského reťazca miestnych podnikov. Ďalšou problémovou oblasťou je dopravná izolovanosť PO a KE kraja v smere východ-západ, ako aj smerom na sever. Dobudovanie tejto infraštruktúry prinesie možnosť efektívnejšieho prepojenia miestnych kapacít s vyspelými regiónmami a podporí aj rozvoj cestovného ruchu.

Okrem budovania základných predpokladov pre budúci rast kvality podnikateľského prostredia, bude nevyhnutný aj ďalší rozvoj produktivity v regiónoch. V každom z krajov bude potrebné zohľadňovať regionálne špecifiká a efektívne implementovať dostupné zdroje aktuálnych finančných rámcov. Zvyšovanie produktivity je kriticky závislé od procesu optimalizácie a modernizácie štruktúry študijných odborov na úrovni stredných a vysokých škôl. Spomínané činnosti majú potenciál v strednodobom horizonte priniesť kvalifikovanú pracovnú silu v štruktúre spĺňajúcej predpoklady úspešného uplatnenia na trhu práce. Kvalifikovaná pracovná sila je základom rozvoja a budovania sektorov služieb s vysokou

¹² Volvo 20 tisíc a Bosch Mobility 8 tisíc.

pridanou hodnotou a kapacít výskumu a vývoja. Tomuto procesu je možné napomôcť aj prostredníctvom podpory zavádzania technologických a procesných inovácií.

V oblasti štátnej podpory podnikov je žiadúce budovanie podporných služieb pre firmy. V tejto oblasti je potrebné vytvoriť nástroje podpory zakladania nových firiem. Pričom netreba opomínať oblasti ako sú kreatívny priemysel či nové formy cestovného ruchu, ktoré majú potenciál úspešného uplatnenia v niektorých regiónoch. Dôležitým prvkom budovania kvality podnikateľského prostredia a spolupráce jednotlivých aktérov je podpora vytvárania sietí a klastrov.

Identifikovaná pretrvávajúca nízka úroveň výdavkov na výskumné a vývojové aktivity vo väčšine krajov SR predstavuje jeden z hlavných zdrojov zaostávania v raste konkurencieschopnosti dotknutých regiónov. Preto boli vyššie načrtnuté možné formy zlepšenia tohto stavu. Druhým významným prvkom do skladačky celkového obrazu prekážok rozvoja podnikania je nedostatok pracovnej sily s adekvátnymi zručnosťami. Jeho prekonanie si vyžiada pokračovanie aktivít smerujúcich k zosúladovaniu dopytovej a ponukovanej strany trhu práce a zintenzívneniu poskytovania tréningov a školení. Ekonomicky silnejšie regióny sa s náhlymi šokmi posledných rokov vysporiadali relatívne lepšie, čo bolo dané efektívnejším využívaním dostupnej podpory zo strany štátu a menej jednostranne orientovanou štruktúrou ich hospodárstva. Plán obnovy a odolnosti predstavuje významnú príležitosť pre budovanie diverzifikovanejších miestnych ekonomík.

Transformácia hospodárstva na uhlíkovo neutrálne bude mať pre jednotlivé regióny Slovenska odlišný dopad. TN, BB a KE kraj sú v uvedenom ohľade najzraniteľšie, a preto je potrebné podporu v tejto oblasti zamerať primárne do spomenutých regiónov. V prípade odvetvia výroby energie je potrebné zamerať sa na transformáciu elektrární využívajúcich tuhé palivá (Nováky, Vojany) a podporovať proces zavádzania OZE. V spracovateľskom priemysle je potrebné podporovať implementáciu ekologických riešení a zvyšovanie energetickej efektívnosti. Z dlhodobého hľadiska je taktiež potrebné podporovať diverzifikáciu hospodárstva uvedených krajov.

Pri komparácii súčasných slabých miest podnikateľského prostredia jednotlivých krajov s ich stavom pred 5 rokmi, sa ukázalo, že viaceré problémy a ich riešenia sú buď pretrvávajúce, vyžadujú si systematické a dlhodobé aktivity smerujúce k ich odstráneniu, alebo sa presunuli do iných krajov. Všetky naznačené momenty poukazujú na potrebu pravidelnej aktualizácie analytických dokumentov, ako dôležitej súčasť verejnej diskusie. Jej závery prispejú k úpravám nosných strategických dokumentov. V neposlednom rade, analytické dokumenty predstavujú platformu umožňujúcu poučiť sa zo skúseností a s hľadaním riešení na obdobné problémy v iných regiónoch.

Zoznam použitej literatúry

EK+SK. 2022. Plán Obnovy cestovná mapa k lepšiemu Slovensku. Dostupné na: <https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1019/kompletny-plan-obnovy.pdf>

FRIEDMANOVÁ, Dagmara – HAMULÁK, Juraj – MATEJKA, Ondrej – MINIČIČ, Vladimír. 2020. SMART podnikateľské prostredie v podmienkach SR ako podporná infraštruktúra pre podniky počas jednotlivých fáz ich životného cyklu. ISBN 978-80-8273-013-8

HALÁSOVÁ, Barbara – STRAKA, Daniel. 2021. Z čoho a ako žije veda na Slovensku II.: Hodnotenie stavu výskumu a inovácií na Slovensku. SOVVA. https://www.sovva.sk/wp-content/uploads/2021/02/Hodnotenie-stavu-vedy-a-v%C3%BDskumu-na-Slovensku_f.pdf

Inštitút priestorového plánovania. 2021. Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja

Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2021 – 2027 (s výhľadom do roku 2030). Dostupné na: <https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2022/09/phrsr-bsk-2021-c-final.pdf>

I.U.N.EX PERSON. 2015. Program hospodárskeho a sociálneho Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2014 – 2020. Dostupné na: https://www.pokraj.sk/files/dokumenty/Rozvojove-dokumenty-PSK/PHSR_PSK_2014-2020/phsr_psk_2014-2020_v1_plna-verzia.pdf

LICHNER, Ivan – DOMONKOS, Tomáš – HUDCOVSKÝ, Martin – JÁNOŠOVÁ, Miroslava – KADLEČÍK, Ľubomír – MRÁZ, Viktor. 2022. Vplyv odborov na politiku trhu práce, analýza inštitucionálnych faktorov a nákladovosti nezamestnanosti, ktoré determinujú vývoj nezamestnanosti. Konfederácia odborových zväzov Slovenskej republiky, Dostupné na: https://www.kozsr.sk/wp-content/uploads/2022/06/AV16_Vplyv-odborov-politku-trhu-pace.pdf

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. 2020. Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030. Dostupné na: <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf>

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. 2022. Plán spravodlivej transformácie územia. Dostupné na: https://www.eurofondy.gov.sk/wp-content/uploads/2022/12/SK_TJTPSK_3.0.pdf

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. 2022. Program Slovensko 2021 – 2027. Dostupné na: https://www.eurofondy.gov.sk/wp-content/uploads/2022/11/221115_PSK_Final.pdf

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. 2022. Súbor opatrení v oblasti hydromeliórií pre adaptáciu na zmenu klímy a obnovu infraštruktúry závlah na Slovensku. Dostupné na: <https://www.mpsr.sk/resources/documents/23248.pdf>

MORVAY, Karol - HUDCOVSKÝ, Martin. Rast vzácnosti pracovnej sily pri decelerácii jej produktivity: ako priemyselná výroba prišla o svoju tradičnú konkurenčnú výhodu. In Working papers, 2021, č. 110, s. 1-22. ISSN 1337-5598

NBS. 2012-2019. Databáza priamych zahraničných investícií. Dostupné na: <https://nbs.sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie/>

NBS. 2012-2021. Ceny nehnuteľností na bývanie podľa krajov. Dostupné na: <https://nbs.sk/statisticke-udaje/vybrane-makroekonomicke-ukazovatele/ceny-nehnutelnosti-na-byvanie/ceny-nehnutelnosti-na-byvanie-podla-krajov/>

Podnikateľská aliancia Slovenska. 2023. Najväčším strašiakom podnikateľov v druhom polroku 2022 aj naďalej inflácia. Dostupné na: <https://www.alianciapas.sk/2023/01/31/najvacsim-strasiakom-podnikatelov-v-druhom-polroku-2022-aj-nadalej-inflacia/>

Prešovský samosprávny kraj. 2015. Územný plán Prešovského samosprávneho kraja. Zadanie. Dostupné na: https://www.po-kraj.sk/files/dokumenty-odborov/UPaZP/upn_psk/zadanie/upn_psk-zadanie-cistopis_cd.pdf

SARIO. (2023). Výročná správa 2022. Dostupné na: <https://sario.sk/sites/default/files/sario-vyrocnna-sprava-2022.pdf>

ŠÚ SR. 2019. Nitriansky kraj v číslach 2019. ISBN 978-80-8121 -727-2

ŠÚ SR. 2019. Trenčiansky kraj v číslach 2019. ISBN 978-80-8121 -725-8

ŠÚ SR. 2019. Žilinský kraj v číslach 2019. ISBN 978-80-8121 -729-6

ŠÚ SR. 2020. Banskobystrický kraj v číslach 2020. ISBN 978-80-8121 -797-5

ŠÚ SR. 2020. Bratislavský kraj v číslach 2020. ISBN 978-80-8121 -787-6

ŠÚ SR. 2020. Košický kraj v číslach 2020. ISBN 978-80-8121 -801-9

ŠÚ SR. 2020. Prešovský kraj v číslach 2020. ISBN 978-80-8121 -799-9

ŠÚ SR. 2020. Trnavský kraj v číslach 2020. ISBN 978-80-8121 -789-0

ŠÚ SR. 2020. Naše regióny 2019. ISBN 978-80-8121-809-5

ŠÚ SR. 2023. Databáza DATAcube. Dostupné na: <https://datacube.statistics.sk/>

ÚPSVaR. 2012-2022. Nezamestnanosť – mesačné štatistiky. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254

ÚPSVaR. 2012-2022. Zamestnávanie cudzincov – štatistiky. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky.html?page_id=10803

Úrad podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu. 2019. Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030. Dostupné na: <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/Strategia-digitalnej-transformacie-Slovenska-2030.pdf>

Útvar hodnoty za peniaze. 2020. Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry. Dostupné na: https://www.mindop.sk/uploads/PRIORITY_MATERIAL_FINAL.pdf

Výskumná a inovačná autorita. 2023. Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030. Dostupné na: https://vaia.gov.sk/wp-content/uploads/2023/05/01_Narodna-strategia-vyskumu-vyvoja-a-inovacii_vlastny-material_V2.pdf